

2/2007

10. ročník

cena 30 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu

- Rudolf Janda
- Mé místo
- Plavení dřeva v bývalém panství Odry
- České ochotnické divadlo v Jeseníku n. O.

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková,
Ing. Oldřich Usvald, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Výškovická 102, Ostrava, 700 30

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Zeman Art s. r. o., Mošnov

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR. Registrační číslo: MK ČR E 12812.

Vychází 4x ročně

Cena jednoho čísla: 30 Kč, předplatné: 120 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

X. ročník, č. 2/2007

Titulní strana obálky: Odra u Hladkých Životic, r. 1976 (Foto Rudolf Janda).

Tato strana: Zimní Odra u Studénky, 26. 12. 1961 (Foto Rudolf Janda).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5 000 Kč, A6 – 2 500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Petřvald, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, městu Odry
- Ministerstvu životního prostředí
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné

Obsah

Mé místo Radim Jarošek	4	David Nitschmann-Tesař, první biskup obnovené jednoty bratrské Příspěvek k dějinám Moravských bratří (XI. část) Daniel Řičan	36
Počasi se nevyčasi Ladislav Rošlapil	6	Bohuslav Jelínek – člověk, který nezhálí Petr Lelek	38
Plavení dřeva v bývalém panství Odry Květoslav Wiltsch	8	Vlastivědná beseda v Kamence Radim Jarošek	40
Povídka o capovi Květoslav Wiltsch	15	Cykloturistická akce Bílý kámen Petr Lelek	40
Stará Voda. Osud poutního areálu po roce 1945. II. část. 17 Jana Krejčová		Na Staré Vodě pracovali i skauti z Kanady Jiří Dvořák, Jan Pečinka	42
Ochotníci v Poodří Jeseník nad Odrou Stanislav Macek	29	Banerova studánka Vladimír Demeter	43
České ochotnické divadlo v Jeseníku nad Odrou očima pamětníků Josefa Matysková, Marie Šimková, Karel Glogar	31	Lávka přes Ondřejnici Zdeněk Dvorský	44
Ochotnické divadlo Seník Adam Románek	32	Nové knihy	45
Ochotnické divadlo v Hůrce Karel Glogar	34	Pověst Vodník a rybář Petr Bill (překlad)	47
		Vložená příloha Rudolf Janda – výročí 100 let narození	

Mé místo

Vážení čtenáři,

asi každý má alespoň jedno místo, které je mu nějakým způsobem blízké, místo kam se rád vrací, kde se cítí dobře. Někdo nachází zalíbení v jihočeských rybnících, jiný na Pálavě nebo třeba v Bretani či na Mazurských jezerech. Věřím však, že se mnohá z nich nacházejí i v krajině kolem řeky Odry, v Poodří, kterému je věnován i náš časopis.

Důvody proč nám přirostla k srdci jsou jistě různé a každý z nás je má odlišné – pro někoho jsou to vzpomínky na příjemně strávené chvíle nebo dlouhý sled zážitků spojených s kusem života, jiného přitahuje krása krajiny, další hledá klid k odpočinku na procházce, vyjíždce na kole, někoho lákají daleké výhledy, jiný vyhledává spíš intimitu nebo chodí na ta svá na ryby, sbírat houby, číst si, koupat se či fotografovat, anebo, proč ostatně ne, není důvod vlastně ani znám. Prostě jsou naše, něčím nás přitahují, něčím jsou nám blízké. Možná o nás i něco vypovídají...

Zůstaňme tedy v našem Poodří. Tanou mi totiž na mysl spíš menší kouty – kousek zahrady za domem, údolí potoka, polní cesta, zátočina řeky, alej ke křížku na rozcestí, les, rybník, náves nebo ... možností jsou stovky. Mohou být za humny nebo i vzdálenější.

Snad mi rozumíte...

Chtěli bychom Vás, naše čtenáře, laskavě požádat, zda byste nás všechny byli ochotni pozvat k sobě a podělit se s námi o „své“ místo nebo místa, „svůj“ malý kout nebo třeba kus blízké krajiny v Poodří.

Nehledáme žádnou velkou literaturu, jen pár slov vyznání kousku kraje. Ostatně nemusí to být ani slova, někdy více vypoví fotografie, kresba.

Nuže vážení čtenáři přijměte prosím naši, možná poněkud odvážně hozenou rukavici nebo prosbu o pozvání a napište nám o nich. Rádi bychom poslední číslo časopisu jubilejního desátého ročníku POODŘÍ alespoň zčásti věnovali tématu „mých míst“.

Vím, je to možná příliš osobní, a tak ti z Vás, kteří chtějí zůstat v anonymitě, nechť zůstanou, jejich jména nebudeme zveřejňovat.

Myslím si, že vztah k obci, městu, ke krajině, které jsou pro nás buď domovem nebo místem vycházek a výletů, je založen nejen na jejich řeckně rozumovém poznání, ale možná i více na zvyku, na pocitech a „naše kouty“ leží, domnívám se, právě více tam.

Vztah k místu byl i tím hlavním důvodem proč jsme před časem začali POODŘÍ vydávat, o čemž ostatně svědčí i následující slova z úvodníku nultého čísla z roku 1997.

Máte před sebou první číslo nového časopisu POODŘÍ. Snad by bylo vhodné úvodní řádky věnovat tomu, jaké jsou naše představy o jeho podobě.

Poodří - Spálovský mlýn, Panna Marie ve Skále u Klokočůvku, silueta kostela v Odrách, starojický hrad s kulisou Beskyd v pozadí, táhlý svah pod Pohoří, louky a rybníky až k okraji Ostravy.

V těchto pohledech jistě mnohým z Vás chybí další a další místa. Ta, která Vám nějakým způsobem přirostla k srdci.

Chtěli bychom ťuknout na strunu znějící vztahem člověka k místu. K místu, kde žije, kde se narodil, kde bydlí, kde pracuje, které má rád.

Chtěli bychom, aby se postupně rodil časopis, který bude tuto strunu rozeznávat v široké paletě pohledů a názorů a který bude především společným dílem obyvatel Poodří, lidí a jejich krajiny.

Bud'te vítáni!

Nuže zkusme tedy doplnit uvedená místa těmi „svými“. Napište nám pár vět o nich – můžete se ovšem samozřejmě klidně i rozepsat, stačí i rukopis – na adresu uvedenou v tiráži časopisu poštou nebo emailem, nebo třeba zašlete fotografii toho nebo těch „svých“. Jediný závazný je termín redakční uzávěrky – 31. říjen 2007.

Děkuji Vám a dovoluji, abych začal a pozval Vás na své místo nejprve sám.

U kříže (bývalého)

Přemýšlím, proč jsem si vlastně „mé“ místo oblíbil. Ne, že by bylo jediné, těch by se v Poodří našlo, ale pokud je nějaké mé nej, pak je to tohle v polích mezi sídlištěm ve Výškovicích a Starou Bělou. Místní mu říkají U kříže.

Místo je to v podstatě úplně obyčejné, není na něm nic výjimečného. Ale asi je tam v malém tak nějak všechno najednou, co vytváří naši běžnou krajinu – mělké údolí v polích, křížovatka prašných cest, pár hájků, louky a pole, občasný potok na šířku poloviny kroku, někdo kdysi na něm postavil hrázku, vznikla mokřina s vrbami. Nevšední je tam ale také krásná osamělá lípa s rozložitou korunou v poli a pak daleké výhledy do Moravské brány i na modravé hřebeny Beskyd.

Vlastně je toho dost, co nabízí. Skýtá intimitu a klid, jakýsi pocit bezpečí a zároveň dává radost z dalekých výhledů za jasných dnů nebo zážitek noční oblohy přece jen méně osvětlené městem. Je dostatečně blízko, abych tam mohl zajít, když mám hodinu dvě času, ale na druhé straně též dost daleko, aby mi nezevšednělo každodenností.

Mám to tam rád i když není nejlídnější – v létě když slunce žhne do polí i za deště, když je krajina

nasáklá vlhkem a vyjeté koleje v oranici jsou plné vody. Snad nejpříjemněji je tam vpodvečer, když vše ztichne a slunce pozvolna mizí za temnicí se obzor za Polankou.

Možná tím nejsilnějším důvodem, proč si mne „přivlastnilo“ jsou vzpomínky na klukovské výpravy za město, pár kroků, tenkrát to ale byly zážitky z poznání nového. Naše malá chatrč na kraji lesa zbitá z kusů dřev, vydržela pár týdnů, večerní ohníčky. Všechno bylo, jak už to tak bývá, tenkrát větší a vzdálenější.

Pak to bylo místo vycházek, letních běhání pro zdraví či zimních vyjížděk na běžkách, taky na kole.

Měl bych skoro pamětnicky dodat, že dřív to tam bylo lepší – už dávno zmizel kamenný kříž pod osikami, stará třešeň v zatáčce cesty taky vzala za své a nyní se pozvolna přibližuje fronta rodinných domů...

Asi ano, nicméně pořád tam mám co nacházet. Někde jsem četl, že Václav Rabas maloval celý život svůj kilometr čtvereční. Jistě to bylo míněno s trochou nadsázky, ale docela tomu rozumím...

Radim Jarošek

PS: Pár dnů co jsem dopsal tento text jsem se celkem náhodou dozvěděl, že kříž byl kdysi shozen družstevníky. Později ho místní obyvatelé převezli na horní konec Klečkovy ulice ve Staré Bělé a tam ho znovu postavili, takže kříž nezmizel!

Jak se to tak někdy seběhne – když jsme před dvěma lety dokončovali knížku o drobných sakrálních stavbách v Poodří a vybírali jsme z mnoha desítek fotografií na titulní stranu, navrhl jsem právě onen kříž a vůbec jsem netušil, že jde o ten „můj“.

Počasí se nevyčásí

V roce 2005 zasáhl oblast Karibiku tak vysoký počet hurikánů, že k jejich pojmenování nestačila abeceda. A sdělovací prostředky nás ujišťovaly, že bude hůř. V roce 2006 v Karibiku hůře nebylo, zato se vyskytlo více tajfunů v oblasti jihovýchodní Asie. Ony ty hurikány a tajfuny jsou jedno a totéž, tedy tropické tlakové níže doprovázené větry o síle orkánu. Když se podíváme blíže, pak stojí za připomínku opakované záplavy v Rumunsku v roce 2005. Ke konci roku 2006 ale sever Rumunska a východ Maďarska údajně trpěl nedostatkem vody.

Veliká proměnlivost počasí není ovšem výsadou pouze vzdálených končin světa. Pro náš region jsem zaznamenal v souvislém období čtrnácti měsíců, od začátku února 2005 do konce března 2006, průměrnou teplotu o půl stupně nižší, než kolik činí dlouhodobý normál (1901–1980). Duben i květen 2006 už byly měsíce teplotně nadprůměrné a pak následovalo souvislé období jednoho roku od června do konce května 2007 s kladnou odchylkou 2,9 stupně. Doposud nejteplejší období dvanácti měsíců (kalendářní rok 2000) tak bylo překonáno téměř o jeden stupeň a tato teplota odpovídá klimatickému standardu jihu Maďarska...

Objevilo se více teorií vysvětlujících velkou proměnlivost počasí. Nejčastěji se uvádí nahodilost výskytu cyklonálních a anticyklonálních situací.

Před dvaceti roky přišli s jednou zajímavou hypotézou tehdy ještě sovětští vědci. Byla to teorie „krátkodobých lokálních deviací“. Tato hypotéza předpokládala, že o rozmístění tlakových útvarů rozhodují lokální zesílené konvektivní proudy v zemském plášti, tedy děje pod zemskou kůrou. Jejich půvab spočívá v tom, že ji nelze ověřit.

V poslední době se dává velká proměnlivost počasí do souvislosti s globálním oteplováním. Velké kotrmelce v průběhu počasí ovšem byly i v časech, kdy se o oteplování vůbec nemluvalo. Jeden příklad za všechny: v roce 1929 byla nejtušší zima naší pozorovací řady. Ještě prvních 26 dnů měsíce dubna mělo zápornou teplotní odchylku pět stupňů. Na konci dubna se ale náhle a výrazně oteplilo a vesměs nadprůměrné teploty se udržely do konce ledna 1930. Mnoho lidí se tenkrát obávalo, že v roce 1930 budou kruté mrazy jako v roce předešlém. Zima 1929–1930 ale nakonec vyšla jako poměrně teplá.

Nejdůležitější povětrnostní události roku 2006 v okolí Hladkých Životic – teplota vzduchu

V posledním týdnu května a v prvním týdnu června odpovídala průměrná teplota znovuzahájení topné sezony a ono se taky přitápělo.

Od poloviny června do konce července byla průměrná teplota 21,5 °C. Je to třetí největší

souvislá vlna veder v historii našich měření. Souvislé období jeden a půl měsíce mělo v roce 1992 průměr 21,9 °C a v roce 1994 byl průměr 22,0 °C.

V létě 2006 jsem zaznamenal 20 tropických dnů, z toho 11 dnů v jedné šňůře bez přerušení. V roce 1994 bylo v Hladkých Životicích 28 tropických dnů, z toho 18 bez přerušení za sebou. V roce 1992 bylo 27 tropických dnů a v roce 2003 jich bylo 23. V obou uvedených letech byla ale vedra rozdělena do delšího časového úseku.

Podzim 2006 (září, říjen, listopad) s průměrnou teplotou 11,0 °C vychází jako vůbec nejteplejší v Hladkých Životicích a o pouhou desetinku překonává podzim 2000. Ověřil jsem si ale, že v Podbeskydích tomu bylo naopak.

Zima 2006–2007 se zařadila jako daleko nejteplejší za posledních 134 let a podílely se na tom všechny zimní měsíce (prosinec – průměr 3,2 °C, odchylka +3,7 °C, leden – průměr 3,5 °C, odchylka +6,2 °C, únor – průměr 3,1 °C, odchylka +4,5 °C). Jako čtvrtý měsíc se na průměru rozšířeného zimního období podílel březen s průměrnou teplotou 5,5 °C a odchylkou +2,9 °C.

Zima byla taky mimořádná počtem dní se sněhovou pokrývkou. Celkem deset dnů ležel sníh v pahorkatině souvisle. V dalších pěti dnech to byly jen zbytky sněhu nebo nově napadlý sníh za pár hodin roztál. Za docela věrohodnou považuji informaci jednoho západoevropského zdroje, že totiž minulá zima byla v části Evropy nejteplejší za posledních téměř čtyři sta let! Teplotní měření v Nizozemí za posledních více než 250 roků byla na základě četných písemností popisujících průběh počasí, doby zamrzání kanálů apod. extrapolována až do třetiny 17. století.

Orkán Kyrill, který napáchal na některých místech republiky značné škody, se v Hladkých Životicích a okolí projevil dne 18. ledna bouřlivým větrem a intenzivní noční bouřkou s 29 mm vláhy, nedošlo ovšem ani k výpadku elektrického proudu

Naše pozorovací stanoviště v Hladkých Životicích potvrzuje celosvětový trend oteplování zejména od roku 1988. V posledních 19 letech se vyskytly pouze dva ročníky s průměrnou teplotou nižší než uvažovaný klimatický standard a 17 ročníků bylo tedy klimaticky nadprůměrných.

Hodně napoví také následující graf. Nad čarou je zobrazeno dvacet nejteplejších zim a pod čarou je pak dvacet nechladnějších zim. Loňská velmi dlouhá a studená zima ročníku 2005–2006 se zařadila podle průměrné teploty jako 22. nejstudnější za posledních 134 let, a proto není v grafu uvedena.

Na zvyšování teploty se nepodílely jen zimní měsíce, ale též letní polovina roku. Ještě v roce 1991

jsem mohl tvrdit, že na jedno vegetační období připadá 42 letních dnů. Ovšem v patnáctiletém období 1992–2006 už činí průměr na jeden rok 57 dnů s teplotou ve stínu nad 25 stupňů. Rekord drží rok 2003 se 74 letními dny, v roce 2006 jich bylo celkem 56. Výrazně se zvyšovaly počty letních dnů v dubnu a květnu, léto jakoby začínalo už v první půli astronomického jara.

Stručná rekapitulace atmosférických srážek v Hladkých Životicích za období leden 2006–květen 2007

- v druhé polovině loňské mimořádně dlouhé zimy napadlo v Hladkých Životicích 102 mm vláhy, což je mírně nadprůměrné
- duben 2006 s 83 mm a květen s 89 mm byly měsíce srážkově nadprůměrné
- v době pekelných veder od poloviny června do konce července 2006 spadlo v Hladkých Životicích 82 mm, zachránily nás dvě bouřky, jinde v okolí bylo ale sucho mnohem tíživější
- během nepatrně chladnějšího srpna bylo vláhy dostatek (92 mm)
- na vláhu skoupější byly září, listopad a prosinec, velmi chudý byl říjen s devíti milimetry
- v lednu 2007 bylo srážek v úhrnu naměřeno dost (zejména zásluhou jedné noční bouřky), v březnu zase k dostatku vody přispěla sněhová kalamita z 19. na 20. 3., únor byl na vláhu chudší
- mezi 24. březnem a 4. květnem, tedy za šest

týdnů, jsem naměřil jen šest milimetrů vláhy, od 5. května do konce měsíce 39 milimetrů. Za duben a květen jsme tedy měli 45 mm vláhy. Jak ob stojí letošní sucho v porovnání s minulostí? V roce 1993 jsem naměřil za duben, květen a první třetinu června 30 mm, takže bylo ještě hůře. V roce 1981 počínaje 27. březnem nezapršelo měsíc vůbec, skoro do konce dubna. V suchém roce 1947 dávají Hladké Životice za duben a květen 49 mm, Opava 46 mm a Přerov 34 mm. A všichni jsme zažili rok 2003, kdy byl citelný nedostatek vody od začátku února do třetiny května a pak následoval hodně suchý červen.

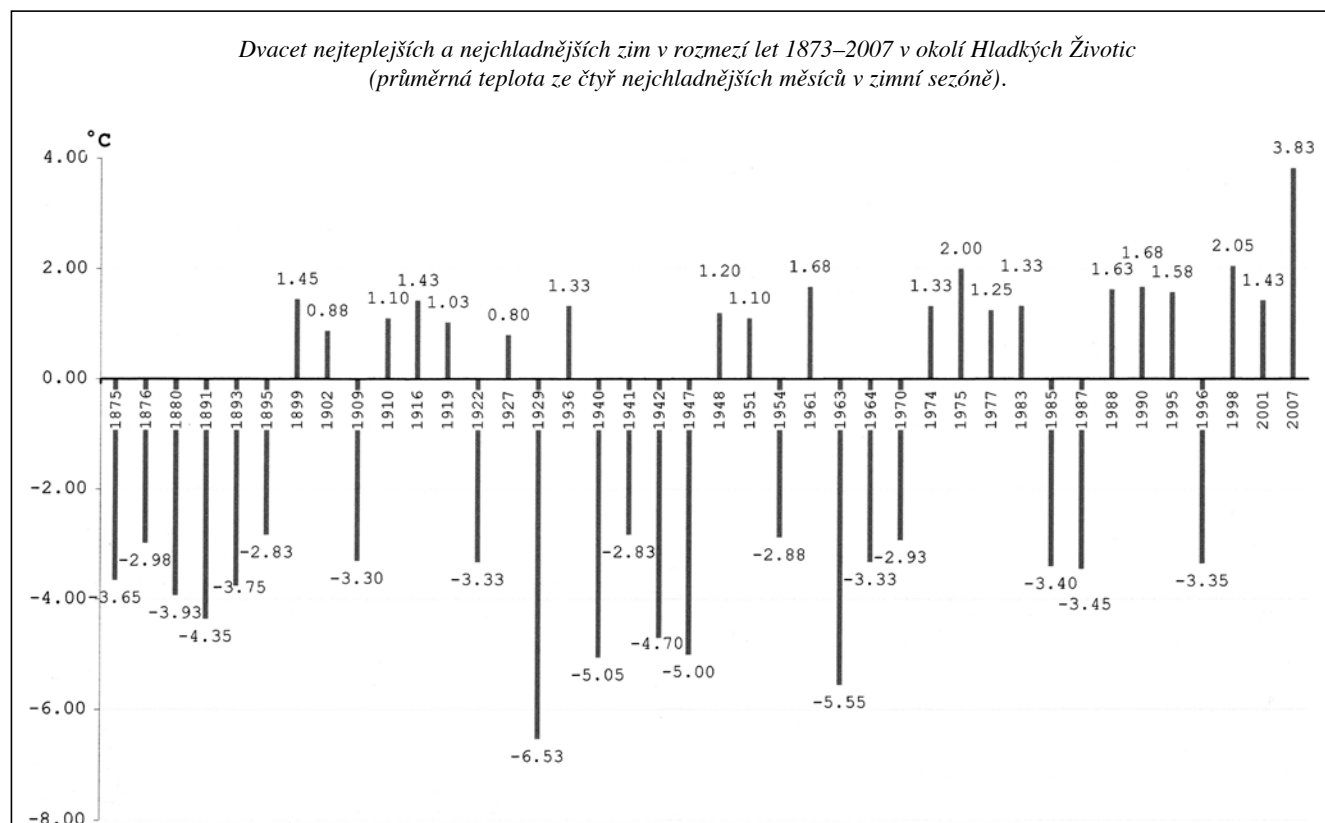
Na závěr poznámka k letošnímu červnu

Červen byl dalším teplotně nadprůměrným měsícem. Za posledního jeden a čtvrt roku měl pouze loňský srpen nižší teplotu než normál a 14 měsíců bylo teplotně nadprůměrných.

Během prvních 20 dnů června se v Hladkých Životicích i dalších okolních obcích (zejména ležících v severozápadním směru) dále prohlubovalo sucho. Celkem v osmi dnech jsem zaznamenal vzdálenou bouřku, kdy u nás vůbec nezapršelo. Teprve v den slunovratu došlo ke změně a vypadly vydatnější srážky.

*Ladislav Rošlapil, klimatolog-amatér,
Hladké Životice*

Další informace: www.pbhz.atlasweb.cz

Plavení dřeva v bývalém panství Odry

Stavidlo horního přívodního kanálu u řeky Odry (pohled k Odře; v místě, kde se u protějšího břehu čeří voda, je zřejmá poloha přívodního prahu ve dně řeky, který naváděl vodu do kanálu).

Dle historických záznamů docházelo v 17., 18. a první půli 19. století k náhlým výkyvům počasí, zejména na začátku roku (únor–březen) a na konci roku (listopad–prosinec). Vlivem silných vichřic docházelo k velkým polomům a vývratům. Přinášelo to velké problémy s likvidací škod, hlavně s výsadbou a odvozem dříví. Snad i proto se v těch dobách začalo s vysazováním produktivních smrkových kultur. Ty byly sice také málo odolné výkyvům počasí, ale jejich výhodou bylo rychlé množení ve školkách, celkem úspěšná výsadba a rychlý růst. Také okus zvěří (loupání) nebyl tak častý, protože jelení a srnčí zvěře bylo podstatně méně než dnes.

Nyní se zmíníme o dopravě dřeva. Kulatina se tehdy dopravovala především koňmi na povozech sjednanými robotami s poddanými. To se však poddaným jistě příliš nelíbilo, když museli dělat roboty navíc... Proto oderští páni začali využívat dopravu po vodě v řece Odře, v mlýnských náhonech a také se pokoušeli využít k plavení tok Čermenky. Zde však narazili na odpor svého

Kopání sondy na horním přívodním kanálu.

souseda Čejky z Badenfeldu, vlastního obce Klokočov a Klokočůvek. Ten plavení po toku Čermenky nepovolil. Zřejmě se bál snížení stavu ryb v říčce. Dřevo tedy bylo dopravováno zejména po Odře a v mlýnském náhonu od dnešního IV. splavu v Loučkách až k Velkému mlýnu v Odrách. Zde byly klády vyhazovány z vody a dále zpracovávány na výrobu tesaných trámů a štípaných fošen. Tesání trámů bylo zřejmě prováděno někde v prostoru, kde jsou dnes domky pod bývalým panským pivovarem (Holzovi, Kotalovi, Maléřovi a Polomíčkovi).

Nasvědčuje tomu nálezy velké tesařské sekery u Holzů v r. 2000. Ta je však z období 14.–15. století, takže k plavení dřeva náhonem mohlo být provozováno daleko dříve. Při kalamitách však zřejmě docházelo k zahlcování tohoto prostoru a muselo se hledat nové řešení, kde kulatinu skladovat a zpracovávat. Proto byla v r. 1771

Trasu horního přívodního kanálu prozrazují vyčnívající kameny původního opevnění břehů.

vybudována odbočka z mlýnského náhonu před tzv. Velkým mlýnem. Vedle do jelení obory prostorem pod zámkem a farou. Z tohoto období se nám dochovala stížnost mlynáře Josefa Eberharta. Stěžoval si na hraběte Jana Karla Lichnovského, že nově zřízený odbočný kanál na plavení dřeva do Jelení zahrady odebírá mnoho vody, a proto nemůže mlít na všechna mlýnská složení. Tímto mu má vzniknout škoda na výkonu mlýna, za nějž

musí platit paušální daň. Vrchnost však stížnost odmítla s poznámkou, že plavení dřeva se provádí pouze v jarních měsících, kdy je vody nadbytek. Dalším místem, kde byla vyhazována a skladována kulatina plavená v řece Odře, je tzv. Bělídlo. Tato lokalita se dříve rozkládala na levém břehu Odry, pod Květinovou lávkou u ulice Křížová. Zde byl po povodních v r. 1997 nalezen nástroj na loupání kůry zvaný lidově šlajfholc. Také zobrazení výhonů či šikmých lávek na staré katastrální mapě z r. 1833 nasvědčuje, že se zde plavené dřevo vyhazovalo ven z vody. Anton Rolleder toto dokládá zápisem:

Pro velké polomy z 26. 12. 1833 a 11. 1. 1834 dal lankrabě Fürstenberg zřídit u Bělidla v Odrách skládku dřeva. Kulatina zde byla dopravována plavením po řece Odře. Chtěl také plavit dřevo po toku Čermenka, ale to se mu pro neshody se sousedy nepodařilo.

Ze současnosti víme, že v obdobích lesních kalamit je dřevní hmota velmi levná a mnohdy ji nelze vůbec prodat. Snad proto pánové

Celkový pohled na lokalitu dnes již zaniklé klokočovské pily.

Lichnovští podporovali výstavbu domků v Odrách na tzv. Malé straně (ul. Křížová, Stará, Růžová a Skřivánčí) včetně hostince (dnes hostinec U Zdeňků). Snad tímto byla podporována městská chudina, která pak opouštěla střed města. Domky byly postaveny z nepálených cihel zvaných vepřovice a měly sedlové střechy kryté šindelem. Nově vzniklému osídlení se říkalo Neumark (Nový trh). Bydleli zde převážně drobní řemeslníci, zahradníci a zemědělci. Později dostal Neumark také svůj katastr a obecní radu. Ta se scházela v místním hostinci. Jak vypadalo zasedání rady Neumarku můžeme vidět na obraze z bývalé hospody U Mauzů (dnes U Zdeňků), který se nyní nachází v penzionu Staré Odry.

Nyní se opět vraťme k plavení dřeva. Řeka Odra zřejmě neměla pro tento účel významnější úpravy, jako jsou vorové propusti a podobně. Plavení proto muselo být opravdu příležitostní sezónní záležitostí.

Také na horním toku Odry, na hranici spálovského panství, se dřevo plavilo. K prvnímu písemně doloženému plavení došlo za majitele spálovského

Srub Nečasových na základech bývalé stodoly patřící ke klokočovské pile, v popředí odlehčovací kanál.

statku Antona Závíše z Osenic v r. 1835. Příčinou velkého plavení dřeva byly ohromné větrné smrště z 18. 12. 1833 a 1. 1. 1834. Problémy s dopravou polomového dříví mohlo vyřešit pouze jeho plavení a následné zpracování v papírnách v Annině Dolině (Annathal) u Vítkova. K určitému zpracování docházelo i na vhodných lokalitách přímo u polomů formou pálení dřevěného uhlí v milířích a pořezem ve mlýnech Na Lhotě, na klokočovské pile naproti zaústění Něčina do Odry nebo na pile ve Spálovském mlýně. Dřevní hmota se plavila až z lesů sousedících s katastry obcí Staré a Nové Oldřůvky. Dokládá to zápis z jednání mezi vlastníkem spálovského velkostatku a magistrátem města Budišova.

K plavení dřeva v malém měřítku docházelo na uvedeném úseku Odry podstatně dříve. Byly jim zásobeny právě tyto mlýny a pily, v nichž se vyráběly trámy, desky nebo šindele. Dalšímu odbytu plaveného dříví docházelo i později. Svědčí o tom záznam o „lifrování“ dříví na dráhu do Suchdolu ze Spálovského mlýna koňskými povozy. Dřevo odtud pak dráhou putovalo do rozvíjejících se průmyslových podniků na Ostravsko. K poslednímu plavení dřeva

Václav a Jiří Nečasovi (vpravo) a autor článku u zaniklého přírodního kanálu před bývalou klokočovskou pilou.

Odpadní kanál pod klokočovskou pilou.

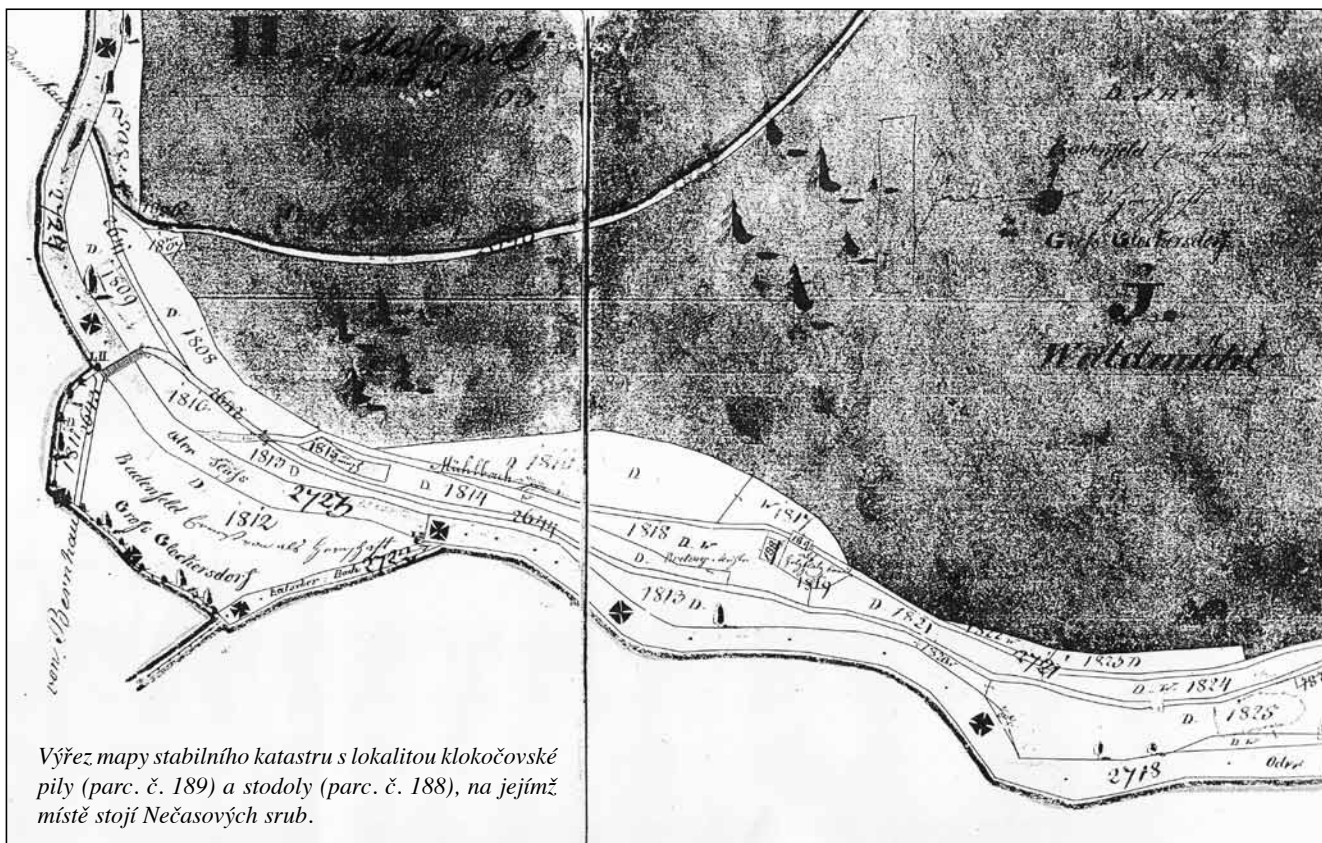

Odlehčovací kanál opevněný kamenem.

ze Spálovka došlo 28. 4. 1924. Trvalo nepřetržitě 10 dní. Dřevěné oloupané války byly vhazovány u Barnova od 3. hod. ráno a u Spálovského mlýna byly vyhazovány od 8. hod. ráno do 20. hod. Pak byla dřevní hmota dopravována povozy do papírny

v Annině Dolině (Annathal).

Na řece Moravici se začalo plavit dřevo v polovině 18. století z lesů u Rýmařova. V letech 1800–1830 se ročně plavilo 10–15 tisíc sáhů dřeva a v období let 1850–1860 už jen 2–4 tisíce

Výřez mapy stabilního katastru s lokalitou klokočovské pily (parc. č. 189) a stodoly (parc. č. 188), na jejímž místě stojí Nečasových srub.

Stavidlo dolního přírodního (plavebního) kanálu
(pohled od Odry).

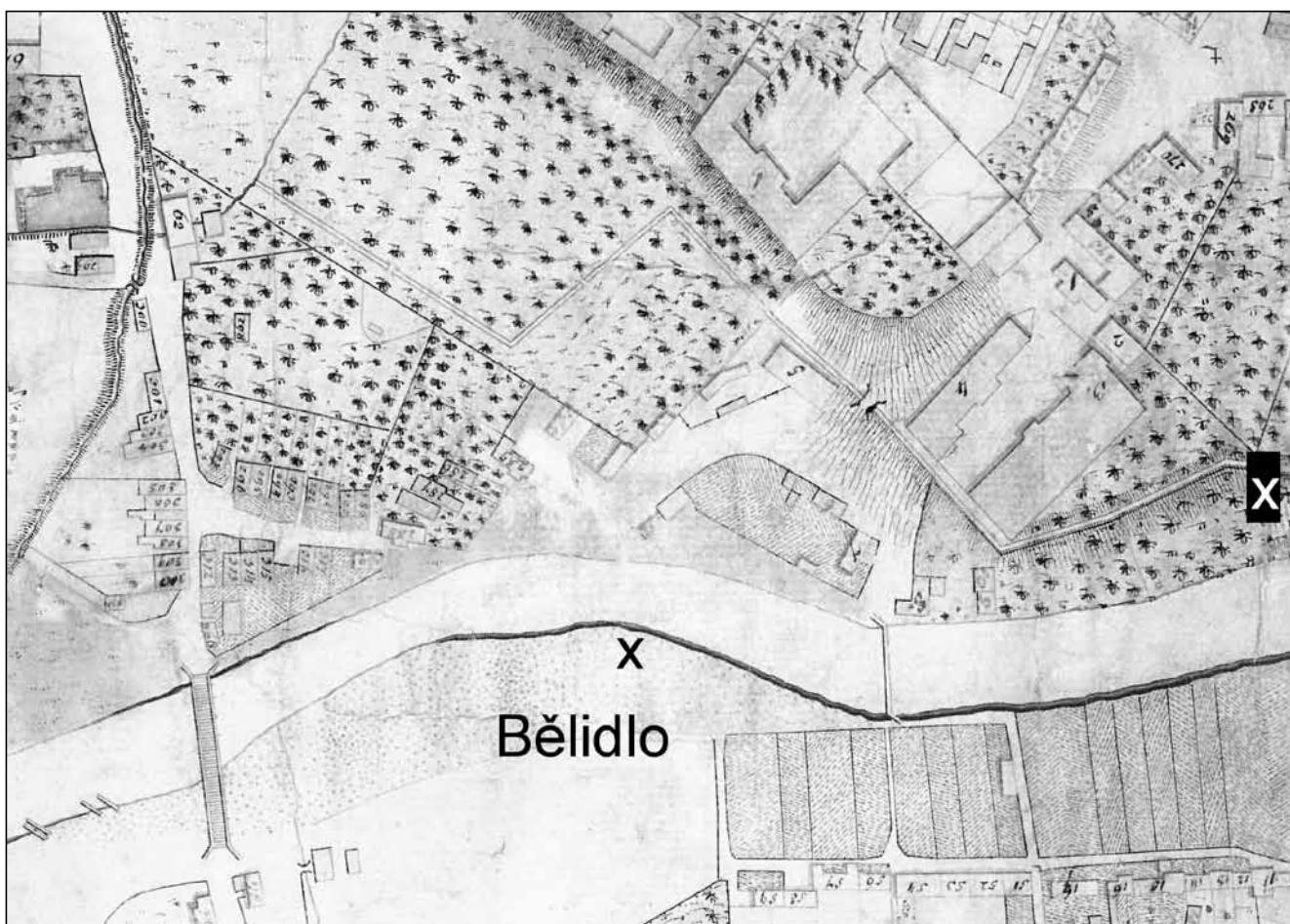

Jeden z možných kanálů, kudy se plavilo dřevo protisměrně ke klokočovské pile (pohled proti spádu – po proudu řeky Odry).

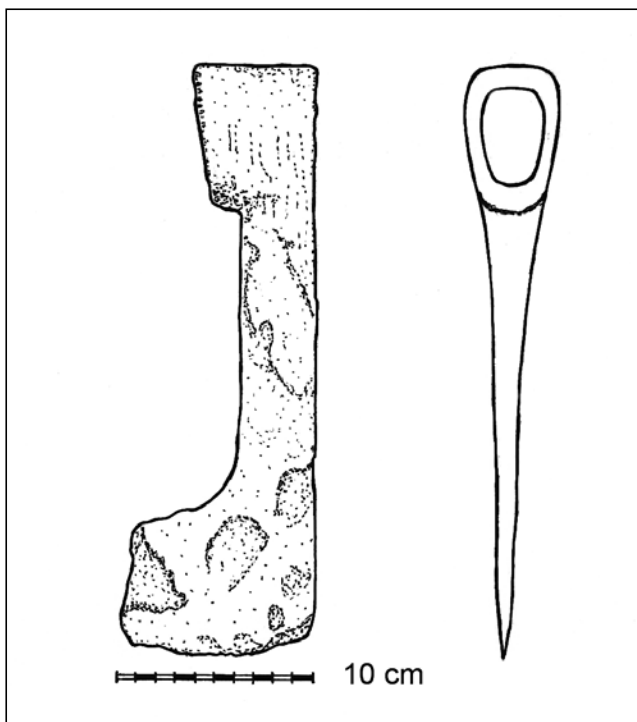
sáhů dřeva (1 rakouský kubický sáh = 6,821 m kubických). Do roku 1862 tak byly zlikvidovány holosečemi všechny porosty starší sta let. Od roku 1891 do roku 1940 plavila dřevo v polenech firma Weishuhn, která současně vlastnila papírny v Žimrovicích. V průměru bylo ročně plaveno 12 tisíc metrů kubických dřeva. Dřevo po Moravici se plavilo až do výstavby Kružberské přehrady, která byla zahájena v r. 1950. Tok Moravice byl

daleko vhodnější pro plavení dřeva nežli Odra. Zejména větší vodnatost a úpravy toku vodní dopravě lépe vyhovovaly. Zašlou slávu na plavení dřeva nám dodnes připomíná papírenský náhon, který byl vyhlášen technickou památkou.

Jako možnost příležitostného plavení dřeva v menším měřítku bychom mohli považovat někdejší aktivity na bývalé klokočovské pile u Odry. Za časů, kdy klokočovské panství patřilo rodu

Výřez historické mapy města Oder s vyznačením lokality „Bělídlo“, kde bylo příležitostně vyhazováno plavené dřevo z řeky Odry. Černým křížkem je označeno místo nálezů (loupák, hřeblo a kramle), které dokládají stavební činnost a práci se dřevem v období, kdy se zde plavilo dřevo. Bílý křížek v černém poli označuje místo nálezů středověké tesařské sekery.

Středověká tesařská sekera nalezená v zahradě Holtzů v Odrách ve svahu pod náhonem. Nález zřejmě souvisí s dřívějším plavením dřeva v náhonu a s jeho následným zpracováním v této lokalitě (Kresba Květoslav Wiltsch).

Čejků z Badenfeldu v 19. století byla pila zanesena do indikačních mapových skic zhruba 200 m pod ústím Něčinského potoka do Odry na jejím levém břehu pod názvem Bretsege. Pila byla postavena na nejvyšším bodě nivy na rozlehlé louce. Ještě do dnešních dnů se kolem Odry dochovaly zemní tvary náhonu o a zbytky stavidel. Stavidla jsou

Loupák na odkorňování kulatiny, hřeblo k míchání malty nebo mazanice a kramle ke spojování trámových vazeb z lokality „Bělídlo“ u Odry.

betonová s válcovanými železnými profily, takže mohla být naposled opravována někdy po roce 1900, nejpravděpodobněji však až po I. světové válce. Délka dvou na sebe navazujících kanálů dosahovala asi jednoho kilometru a dřevo do nich mohlo být stahováno přímo z vedlejšího lesa.

Kulatina z výše položených míst byla s největší pravděpodobností plavena po Odře a následně směřována do vpustí plavebních kanálů. Samotný kanál měl šířku 1,2–1,4 m a vedl kolem něj zpevněný chodník pro obsluhu, která postrkovala uvízlé kusy bidlem. U pily bylo dřevo vyhazováno z vody. Dnes z objektu zůstaly stát jen zbytky podezdívek staré stodoly, u níž mají bratři Nečasové ze Studénky postaven srub. Pod ním

Dnes již historický snímek na údolí Odry – valcha a Čečotkova hájenka v pozadí.

Mlýnský náhon před zaústěním do bývalého mlýna v Odrách. V místě česlí byla v době plavení dřeva (r. 1771) zřízena odbočka plavebního kanálu směřující do otevřených vrat mlýna a dál do zámecké zahrady.

se dochovaly zbytky odlehčovacího kanálu s kamennou zídou. Pomocí něho se dala voda regulovat tak, aby na vodní kolo pily přitékalo vhodné množství. I hlavní kanál v okolí pily byl dříve vyložen plochými kameny, které zabraňovaly narušování břehů plující kulatinou. Kameny byly odstraněny, aby se scelená louka dala lépe kosit zemědělskou technikou. Asi 30 m pod srubem se nacházela dřevěná stavba pily s rámem pro jeden pilový list – jednuška. Pro malý spád měla pila pravděpodobně kolo na střední vodu. Odpadní kanál pak pokračoval dále po levém břehu Odry, kde byla voda využívána pro zavodňování luk anebo možná i pro další plavení dřeva.

Strouha pak končila asi 1 km pod pilou zaústěním do Odry. Ještě dnes je odpadní strouha

částečně funkční, odvádí totiž jarní a průsakovou vodu do zátočiny Odry, v místech kde začíná úsek s názvem Na široké Odře.

Snad by se v našem kraji plavilo dřevo podstatně ve větším množství a ne jenom při větrných kalamitách. Příčina je velmi prostá. Dřevo se totiž stalo právě v popisovaném období vzácnou surovinou. Vlivem vysokých stavů dobytka, ovcí a koní, bylo zapotřebí obdělávat podstatně více luk a polností. Teprve asi před dvěma sty roky začalo lesů přibývat vlivem intenzifikace a pokroku v zemědělství a než vyrostly nové obmýtní porosty (většinou smrkové monokultury) uběhlo 100 let. Právě sto let bývalo považováno v lesnictví za optimální období, kdy vyrostl les, aby jej bylo možno kácet. Bylo to dáno potřebami tehdejšího stavitelství. Dnes je doprava dřeva již podstatně jednodušší. Přímo v lese je dřevo nakládáno na speciální automobily s návěsy a je vyloženo až na místě zpracování.

A tak je dnes již plavení dřeva pouhou vzpomínkou na um našich předků a můžeme se s ním setkat pouze v zaprášených zprávách našich archivů.

Květoslav Wiltsch

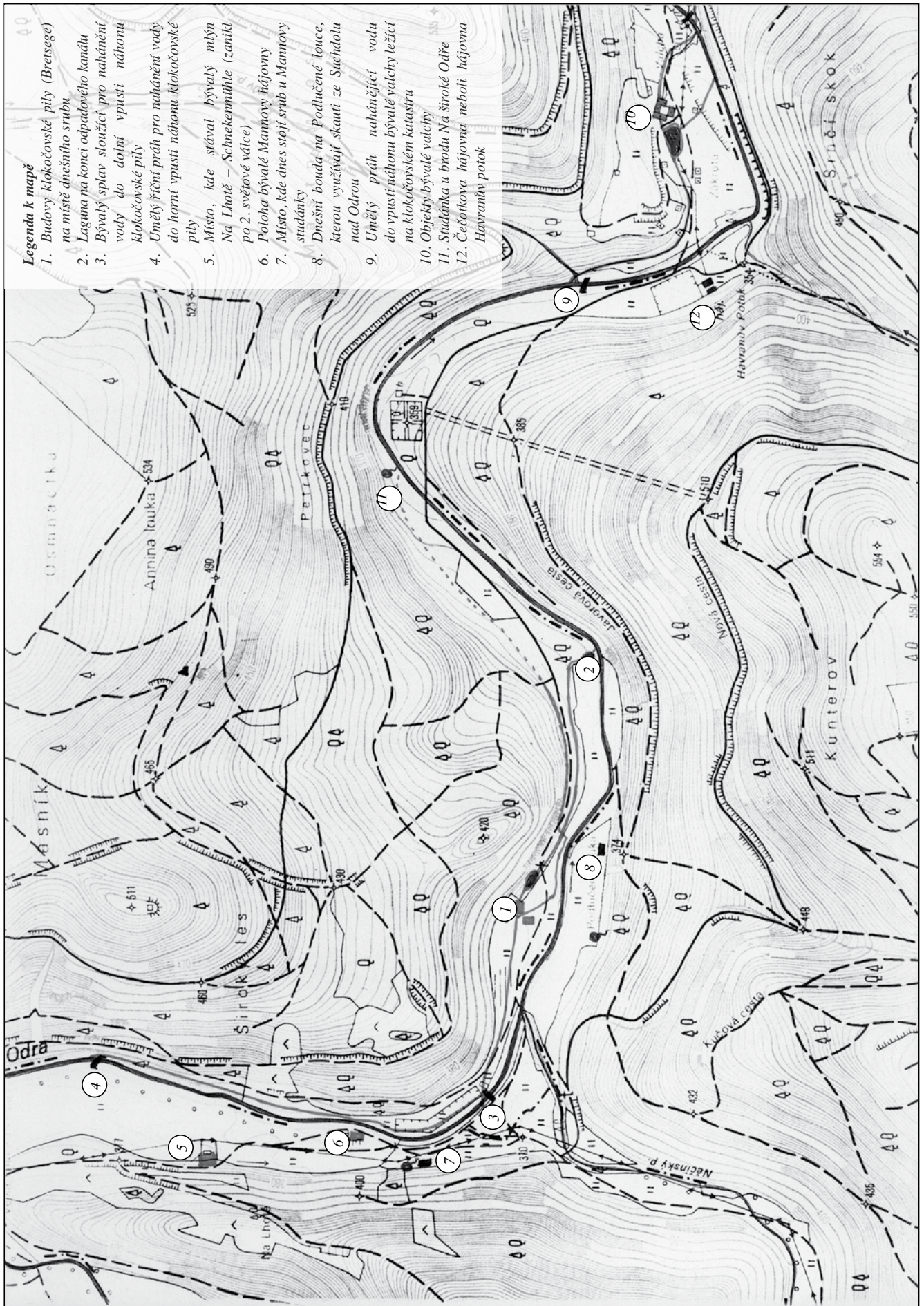
Foto Petr Lelek, Květoslav Wiltsch

Literatura:

- Rolleder Anton (1903): Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau, Steyr (české vydání Dějiny města a soudního okresu Odry, MěÚ Odry, 2004, 590 s.)
 Brňák Antonín, Šustek František (1982): Plavení dřeva po Odře na Spálovsku, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín č. 29, s. 21–25

Současný pohled na lokalitu „Bělidlo“ (v pozadí Květinová lávka).

Cap

Povídka byla napsána podle skutečné příhody, kterou vyprávěla jedna odsunutá Němka při návštěvě rodáků z Barnova v bývalé vlasti. Tento příběh byl pak reprodukován panem podplukovníkem Valovičem (bývalý újezdní správce vojenského prostoru Libavá) při zájezdu spálových milovníků vlastivědy do vojenského prostoru Libavá v r. 1994.

To se jednou domluvily dvě selky na trhu ve Vítkově, že jedna od druhé koupí mladou kozu. Byl to ale komplikovaný kup, protože prodávající byla z Barnova a kupující z Klokočůvku. To ale selkám nevadilo a kup vyřídily rovnou na tržišti.

Druhého dne selka z Klokočůvku vzbudila brzy ráno svého manžela a povídá: „Vstávej lenochu. Pojedeš do Barnova ke kamarádce Tóny pro novou kozu. Rychle zapřáhni a jeď, vždyť víš přece, že ti vždycky všechno moc dlouho trvá. A povídám ti, nepij Franz!“ Franz teda rychle zapřáhl koně, aby byl co nejdříve z domu. Vždyť to babské peskování už nemohl poslouchat. Dokonce byl velice rád, že ho žena tak brzy ráno vyhnala. Jezdával tuto štreku údolím Odry hrozně rád. Cestou bylo několik romantických mlýnů a samot, v nichž se také šenkovalo. Vždyť taková štamprlička u známých hnedle pozvedne náladu. I koníkovi se dnešní výprava líbí a spokojeně si pofrkává. Zvláště se mu líbí jízda přes brody, kde si rád zchladí kopyta.

Minulí Dračí skálu, poutní místo Panna Maria ve Skále, Spálovský mlýn s ohromnými hromadami dřeva, klapající valchu s rozloženým sukнем na louce, Čechotkovu hájovnu a brod Na široké Odře. Každou chvíli míjeli nějaké seníky a stodoly, z nichž právě vylézali ospalí sekáči. Senoseč byla v plném proudu také na klokočovské pile.

Na soutoku s Něčínem přešel Franz znovu brodem přes Odru a za okamžik zastavil ve mlýně zvaný Na Lhotě. Mlynářka právě podávala snídani čeládce, a tak se Franz stavil na kus řeči. Dnes bylo u stolu opravdu plno. Přišli na pomoc i sekáči ze Spálova. Byli to vesměs bratři od paní mámy. Hned byl Franz jaksepatří přivítán skleničkou kontušovky. Ostatně paní máma už dobře věděla, jakou má rád.

Také mlynář Hanz si k lahvince přesedl a ptá se Franze, co že ho přivádí tak brzy ráno Na Lhotu. „Inu Hanzí vždyť dobře víš, že za kamarádem se člověk zastavit musí. A tak jsem zde. Ale nebyl bych tady, kdyby mě stará neposlala do Barnova ke kamarádce Tóny pro novou kozu. Říkám si, trochu si odpočineš, pobeseduješ, vypiješ štamprličku a pojedeš dál,“ odpověděl Franz. Mlynář Hanz se šibalsky usmál a plácl starého přítele po zádech. „Vždyť to víš, že se radujeme z tvé návštěvy. Proto si dáme ještě jednu na zdraví a půjdeme za nějakou prací. Takové

nádherné počasí by bylo hřích promarnit!“

Vzal se svými švagry kosy a šli kosit. Také Franz dopil a nasedl na vůz. Koník již sám znal cestu, a tak se Franz opět mohl kochat krásou tohoto kraje. Ani se nenadáli a už je vítal ranní Barnov. Zvláště hezky vypadaly pasoucí se krávy na okolních stráních. Bylo slyšet, jak u kováře pilně cinkají kladiva. Kejhání hus od řeky a samozřejmě broušení kos sekáčů někde vysoko ve stráni. Vesnice byla téměř vylidněna. Jen ženské byly doma a věnovaly se svým povinnostem. Také Tóny byla doma a přivítala Franze širokým úsměvem. „To je veselá ženská,“ pomyslel si Franz. Hned bych ji vyměnil za to moje strašidlo. Tóny Franze provedla celým hospodářstvím a ukázala mu hlavně nové přírůstky. Největší radost měla ze dvou telat a ze skotačivého hříběte. Pak mu šla ukázat mladou kozičku, kterou má dovést domů. Byla opravdu pěkná. Údajně dává na jednu podojení tři litry mléka a někdy i více.

Když Tóny ukázala Franzemu celé hospodářství, šli dovnitř do světnice, aby povyprávěl, co je v Klokočůvku nového. Opět dostal na stůl oblíbenou kontušovku, aby prý řeč lépe šla. Když se takhle zapovídali byly hned dvě hodiny pryč, a tak se Franz chystal k odjezdu. Mladou kozu strčil na vůz a jel nazpátek k domovu. Koza mu však na natřásajícím se voze nechtěla ležet a stále se plašila. Proto ji uvázal vzadu za vozem a pomalou jízdou ji vedl domů. Bylo již skoro k poledni, když překračovali brod pod Hadinkou. Franz si proto říkal, že by bylo dobré, zastavit se opět ve mlýně Na Lhotě.

V tom vedru se ani koze nelíbilo šlapat stále za vozem. „Hlad už mám a pochlubit bych se také mohl s tak pěknou kozou,“ říkal si Franz sám pro

sebe. Proto zastavil povoz na louce pod lípou, aby zvířatům nebylo horko a vešel do světnice. Sekáči a čeládka již seděli u oběda. „Tak už jsi na zpáteční cestě?“ přivítal ho Hanz. „To víš. Už bych tu dávno byl nebýt barnovské Tóny. Všechno chtěla vědět, a tak jsme klábosili dvě hodiny. Taková škoda času,“ zaláteřil na Franz. „Vždyť my za ty dvě hodiny pokosili celou louku kolem Odry!“ na to povídá Hanz. „Možná, že bych už byl dávno doma nebýt těch řečí a toho horka. No co, stavím se ještě na skleničku a až bude v podvečer chladněji, vyrazím domů,“ uvažoval Franz.

A tak Franz seděl s Hanzem u kořalky aby čas rychleji utekl. Sekáči s děvčaty stačili mezitím seno obrátit, a tak paní máma dovolila narazit i bečku piva. Hnedle bylo veseleji. Dokonce si mládež zatancovala a zazpívala při harmonice. Franz byl tak veselý, jak už dlouho ne. Seděl by tu až do večera, kdyby mu kamarád Hanz nepřipomněl, že je už čas k odjezdu. Stačil mu ale předtím odvázat kozu, kterou měl za vozem a místo ní uvázal starého plemenného kozla. Franz se vypoťácel z šenku a nasedl na vůz. Domů dojel až za tmy. A tak potichoučku zavedl domnělou kozu do chlévku. Pak odstrojil a napojil koně a šel spát. Spal jako zařezaný.

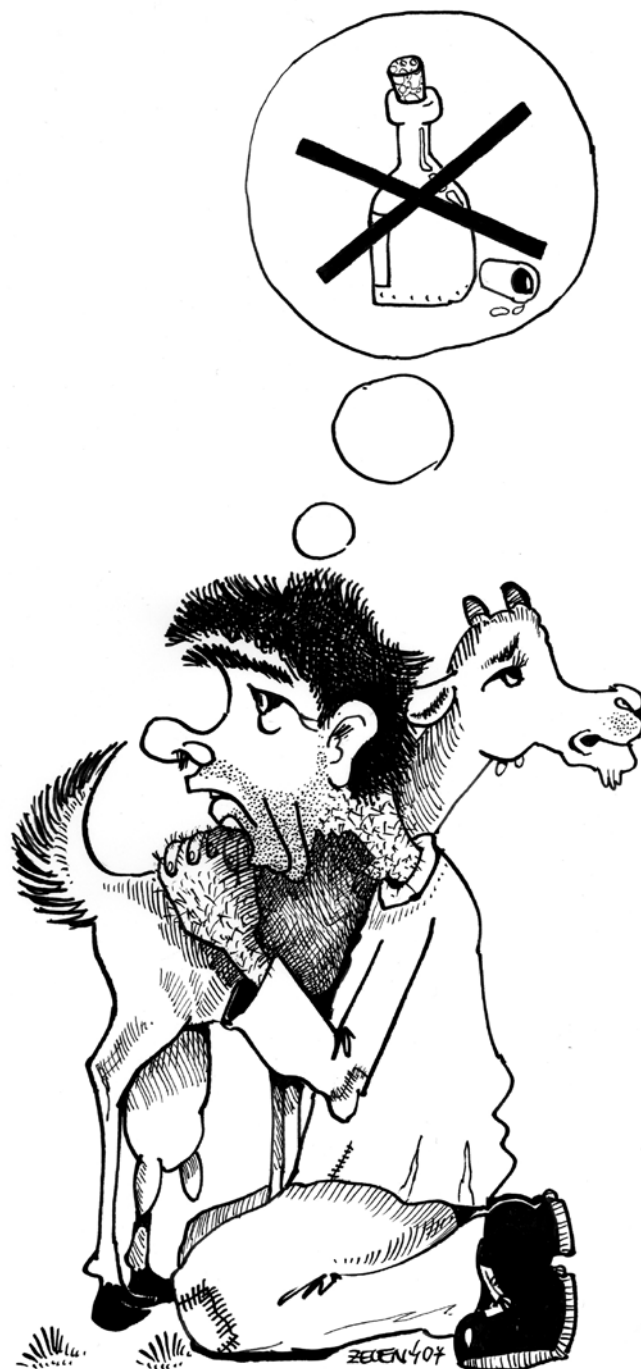
Ráno ho ale vzbudil veliký rámus a křik. „Co jsi mi to ty darebáku, ty ožralo přived domů?“ láteřila selka jako pominutá. Franz nato nevěřičně kouká, koho že to do chlévku přivedl? A opravdu. Byl to starý ucundaný, smradlavý cap, který na něho koukal z okénka. „To přece není možné,“ chytal se při bédování za kořalkou zpitomělou hlavu. „Vždyť ta koza byla tak pěkná a dojila tři litry!“ Od bédování ho však vytrhla žena s rozkazem, aby toho škaredého capa vrátil. A že si to s Tóny příště na trhu zostra vyřikají.

A tak se vydal Franz na stejnou cestu jako včera. Stavil se zase Na Lhotě, kde se svěřil s potížemi kamarádu Hanzovi. Ten ho s šibalským úsměvem uklidňoval, že bude opět všechno v nejlepším pořádku. To si jen Tóny udělala malý žertík. Na spálení trdomyslnosti mu nalil oblíbenou kontušovku a na chvíli si odskočil. Nepozorovaně odvázal svého kozla od vozu a kozičku vrátil, odkud ji včera vzal. Pak se vrátil a na rozloučenou si oba kamarádi opět připili. Když dojel Franz k barnovské Tóny, hned se na ni obořil, co že mu to včera dala za škaredého, smradlavého kozla? Tóny se ale nedala a vynadala Franzovi ještě hůř, než on jí. Poradila mu, aby konečně přestal chlastat a když že špatně vidí, ať si pořídí brýle! V tu chvíli jakoby Franz ztratil dech. Silně zalapal po dechu, aby se co nejdříve vzpamatoval z úleku. Za vozem měl opravdu tu kozu, která dojí tři litry!

Ani se Tóny neomluvil a jel rychle směrem domů. Hned za první zatáčkou však zastavil

a slezl z vozu, protože se chtěl přesvědčit, jestli koza za vozem opravdu je. Až nyní se trochu z toho úleku vzpamatoval. S potěšením objal kozu kolem krku a svatosvatě jí slíbil, že s alkoholem je nadobro konec. Zdárně pak spolu překonali nejhorší úsek cesty kolem mlýna Na Lhotě a dojeli domů. Od těch dob si Franz dobře pamatoval, že pítí je života zhouba a dočista se polepšil. A tak se stalo, že koza odnaučila chalupníka Franze pít.

*Zaznamenal a dalšími informacemi doplnil
Květoslav Wiltsch.
Ilustrace Jiří Zelený*

Stará Voda. Osud poutního areálu po roce 1945.

II. část.

1951

Doba slávy starovodského poutního areálu již před časem pominula. Vše teď směřovalo „k urychlené likvidaci vybavení římskokatolických kostelů ve Vojenském újezdu Libavá ve smyslu ústních pokynů s. Hradecké“.¹⁾ Proto 24. dubna tento újezd navštívil krajský církevní tajemník Ladislav Horák, přičemž uskutečnil také příslušná jednání s újezdním správcem Vilímem. O stavu kostelů podal následujícího dne zprávu jmenované s. Hradecké z Náboženského fondu v Praze a přednostovi I. odboru SÚC s. Ekartovi za účelem rozhodnutí z hlediska politického. Staré Vody se týká následující pasáž: „Poutní místo sv. Anny. Kostel barokní, zvenčí zachovalý. Vnitřek kostela nádherně barokní, chráněný památkovým úřadem, dosud ve velmi dobrém stavu. Má hlavní oltář a tři boční, bohatě zdobené, překrásná a vzácná křtitelnice. Jinak vnitřek úplně vybavený, sakristie vybavená skříněmi, potřeby z části odvezeny na fary. Kostel má zvony i hodiny.²⁾ Je obklopen ambity, které jsou rovněž zachovalé. V levých ambitech jsou tři kaple, z části vybavené a nově zbudované. Toto poutní místo je vyhledávané a ještě vloni vojenská správa povolila v hlavní den přechod poutníkům. KCT (krajský církevní tajemník) i újezdní správce se shodují v tom, že převezení vybavení kostela by bylo technicky neproveditelné³⁾ a již také proto, že kostel je pod dozorem památkového úřadu. Doporučujeme proto, aby Náboženský fond neprodleně zahájil jednání s Památkovým úřadem o dalším osudu kostela. Současně podotýkám, že újezdní správa se nikterak nestaví proti tomu, aby kostel pro svou historickou cenu byl zachován, ovšem že i za toho předpokladu, že v roce 1952 bude nutno na něm provést nejnnutnější opravy. V blízkém lese je ještě kaple sv. Anny s pramenem vody, zachovalá, která již nemá oné hodnoty kostela. Naproti kostela stojí vyhořelý klášter oblátů P. Marie, s historicky cenným klenutím. Před klášterem stojí čtyři sochy,⁴⁾ zachovalé, údajně též chráněné památkovým úřadem. Obec je neosídlená, cenné kostelní památky jsou vojenskou správou zajištěny.“⁵⁾

Do rozhodování o zachování kostela ve Staré Vodě se vložila i Národní fronta, odtud přišla 3. května tato zpráva adresovaná krajskému církevnímu tajemníkovi: „Z rozhodnutí s. Knotteho nesmí se použití na provedení likvidace církevních objektů ve voj. újezdu Libavá peněžních prostředků z odprodání inventáře ze semináře. Bude vyplacena záloha na výdaje. Pokud se týče kostela sv. Anny ve Staré Vodě, souhlasí státní úřad pro věci církevní se zachováním pro jeho historickou cenu.“

Ministerstvo národní obrany vydalo 15. února 1950 výnos č. 662, ve kterém souhlasilo s exhumací pozůstatků zemřelých a dovozem náhrobních kamenů ze hřbitovů ve vojenském újezdu, stejný názor měl i Státní úřad pro věci církevní (SÚC). Převoz se měl dít na náklady pozůstalých, případný odprodej náhrobních kamenů byl umožněn.

Týž úřad sdělil 15. června krajskému církevnímu tajemníkovi, že bylo jednáno se zástupcem Státního památkového úřadu ohledně kostela sv. Anny ve Staré Vodě. Památkový úřad se postavil za zachování kostela pro jeho velkou historickou cenu a slíbil projednat podrobnosti přímo s vojenským újezdním správcem v Libavě.

Zmínka o Staré Vodě je také v plánu údržby církevních staveb v působnosti JNV Olomouc pro léta 1950–1954, a to ke 24. květnu 1951, kdy je u ní uvedena částka jeden milion. K plánu je přiložen nedatovaný koncept tohoto znění: „Stará Voda. Oprava fasády, střechy, okna 900.000,- různé řemeslné práce 100.000,-, součet 1.000.000,-Kčs“.⁶⁾ K 30. květnu v návrhu směrných čísel pro investice a údržbu na rok 1952 je opět Stará Voda uvedena s požadavkem stejné částky. V následujících letech se již neuvádí.

Arcibiskupská konzistoř si od církevního tajemníka JNV vyžádala(!) seznam církevních objektů, u Staré Vody je uvedeno, že farnost je spravována z Domašova nad Bystřicí.⁷⁾

Cenné informace nám poskytuje odpověď újezdního správce B. Vilíma z 23. srpna na nezachovaný dopis Státního památkového úřadu v Praze. „Není mi nic známo o tom, že se jedná o vyklizení kostela ve Staré Vodě. Před časem zde byla komise, které se zúčastnil i zástupce SÚC⁸⁾ v Praze. Tato komise prohlásila, že kostel bude udržován a opravován jako vzácná barokní památka. Dokonce byla nezávazně vyslovena částka, která by měla být na opravu kostela věnována. Uvítal bych opravdu návštěvu zástupce vašeho úřadu, aby bylo ve věci jasno. Jest ovšem samozřejmé, že by kostela nebylo – vzhledem ku zdejším poměrům – k bohoslužebným účelům takřka vůbec používáno. Naproti kostelu je vypálený klášter, u něho jsou sochy, které jsou (ovšem podle mého laického úsudku) umělecky cenné a bylo by velmi dobré je zachránit. Kostel sám není v nejhorším stavu, ale má-li zůstat zachován, jest bezpodmínečně nutné provést opravu klenby presbytáře, která jest prasklá. Kaple v ambitech nejsou nějak cenné, avšak vše tvoří spolu nerozlučný celek. Kaple u tzv. Královské studánky jest umělecky bezcenná.“⁹⁾

Pro vybrané, ideologicky podezřelé a politicky nespolehlivé osoby, syny zemědělců a živnostníků,

byly v září 1950 zřízeny pomocné technické prapory. U 53. pomocného technického praporu na Libavé (původně útvar s krycím číslem 9991) sloužil např. prof. ThDr. Josef Zvěřina,¹⁰ který zde při kácení stromů utrpěl počátkem roku 1952 těžký úraz.

1) Soudružka Hradecká pracovala na Náboženském fondu.

2) Opět zde zmíněny hodiny, které již dvakrát měly šanci na odvoz.

3) Blíže nevysvětleno.

4) Podstavce soch se zachovaly.

5) ZAO, pobočka Olomouc, KNV v Olomouci, (1857) 1949–1960, inv. č. 4604, sign. 464, Zrušení farností ve VVP, karton 4569. I dále.

6) SOKAO, 1–31, JNV Olomouc, 1949–1954, inv. č. 133, sign. 293, Údržba církevních staveb, 1950–1954, karton 177. I dále.

7) SOKAO, M 1–31, JNV Olomouc, 1949–1954, inv. č. 133, sign. 293.3, Soupis církevních památek, 1951–1952, karton 179. – Odpověď církevního tajemníka z 20. září 1951.

8) SÚC, tj. Státní úřad pro věci církevní, vznikl v říjnu roku 1949. Již tehdy byl jasný cíl vládnoucí strany – zamezit a zlikvidovat katolickou církev.

9) Archiv Újezdního úřadu vojenského újezdu Libavá (Archiv ÚÚVÚ Libavá).

10) Prof. ThDr. Josef Zvěřina zemřel 18. srpna 1990.

1952

Písemných materiálů z roku 1952 a některých let následujících se zachovalo neporovnatelně méně než ze středověku. Stará Voda je zmíněna v plánovacím seznamu a přehledu církevních zařízení všech církví v okrese JNV Olomouc

Exerciční kaple naplněná vyhozeným kostelním mobiliářem, stav v r. 1966. Foto archiv PÚ Ostrava.

z 8. ledna 1952, který sestavovalo církevní oddělení JNV. U obce Staré Vody uvedlo pouze následující: „Jde sice o vojenský újezd. Je zde kostel sv. Anny – poutní místo spravované excurrando z Domašova“.¹⁾

V tehdejší době za odvážný se dá považovat nedochovaný dotaz Římskokatolického farního úřadu v Domašově nad Bystřicí,²⁾ na který 17. dubna Újezdní úřad vojenského újezdu Libavá odpověděl, že „poutní zájezd do Staré Vody ze zásadních důvodů nelze povolit. Toto vezměte laskavě na vědomí.“ Podepsán zástupce správce újezdu.³⁾

1) SOKAO, M 1–31, JNV Olomouc, 1949–1954, inv. č. 133, sign. 293.3, Soupis církevních památek, 1951–1952, karton 179. – Farnost Město Libavá byla po dlouhém úsilí zrušena, libavský farář P. Josef Nakládal přesídlil do Domašova nad Bystřicí, kde mu vojenská správa upravila starou farní budovu. P. Josef Nakládal, narozen 27. prosince 1912, ordinován 1937. Ve Městě Libavé působil od roku 1946, v červenci 1947 byl jmenován provisorem v Jívové, v Domašově nad Bystřicí zůstal až do roku 1952. Posledním jeho působištěm byl Uničov, zemřel 28. února 1975.

2) Tehdy již byl (1. ledna 1952 – 19. března 1959, potom vězněn) administrátorem v Domašově nad Bystřicí P. Josef Veselý, narozen 17. ledna 1918 v Nivnici, ordinován 5. července 1942.

3) Podpis nečitelný. Tzv. domašovský nález, nyní uloženo ve SOKA Olomouc.

1953

Pravděpodobně z roku 1953 pochází plán vysídlené obce Staré Vody se zakreslenými tábory. Jeden z táborů byl umístěn na kótu 568,3 (vrch nad Královskou studánkou) a dva na protější stranu svahu.¹⁾ Tehdy již byl novým správcem Vojenského újezdu Libavá plk. JUDr. Lubomír Kroček.²⁾

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá.

2) Obvykle se podepisoval Lumír.

1954

Začal nevýrazný transfer některých předmětů, bohužel jeho původce je v tomto případě neznámý. Krajský národní výbor v Olomouci totiž 30. srpna vydal rozhodnutí o tom, že zvony ze Staré Vody, pocházející původně z olomouckých kostelů sv. Petra a sv. Blažeje, dostane proboštský chrám sv. Mořice v Olomouci.¹⁾ Zvony byly demontovány a 16. a 17. září odvezeny firmou Kovolit n. p. Modřice, závod 02 Česká u Brna, která jim měla upravit koruny. V následujícím roce byla rozhodnutím Ministerstva kultury oprava starovodských zvonů odvolána a v červenci konzistoř rozhodla o jejich transferu do Hradčovic a Přerova.²⁾

Dřevěný misijní kříž s korpusem Krista z plechu,

který stával u kostela, již ležel povalen na zemi, čtyři kamenné sochy u kláštera ještě stály.³⁾

1) Schindler, Antonín: *Zvony ze zrušených olomouckých kostelů*. Zprávy VÚ v Olomouci, č. 189/1977. – Schinler, Antonín: *Ještě ke sdělení – Zvony ze zrušených olomouckých kostelů*. Zprávy VÚ v Olomouci, č. 194/1978.

2) Zvon určený pro Hradčovice nakonec skončil v Červené Lhotě (okr. Třebíč), více o tom Krejčová, Jana: *Osudy církevního majetku pocházejícího z kostela sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě*. Rukopis.

3) Pamětník Vilém Pohanka. – Více o nich Krejčová, Jana: *Stará Voda. Stručný průvodce poutním areálem*. POODŘÍ č. 3/2006.

1955

Pravděpodobně v roce 1955 byly varhany ze starovodského kostela přemístěny do filiálního kostela sv. Filipa a Jakuba v Litovli, stalo se tak zásluhou Dr. Ing. Karla Obšila, kronikáře města Litovle, jemuž při převozu asistoval olomoucký organolog Zdeněk Fridrich.¹⁾ Ve Staré Vodě bylo tehdy umístěno velitelství 17. opavské divize s jejími útvary.²⁾

1) Doc. Zdeněk Fridrich sdělil, že v době jeho tehdejší návštěvy bylo ve starovodském kostele vše na svém místě, ale že jistý pplk. Novák rozkázal starovodský kostel rozstřílet, což se naštěstí nakonec nestalo, namísto starovodského kostela zlikvidoval farní kostel sv. Mikuláše ve Velké Střelné.

2) Konečný.

1956

„Ve Staré Vodě se pásli dobytek. Krávy byly ustájeny pod kolnou, pastevci nocovali v domech. Některé domy byly v dezolátním stavu, některé již zbořeny. Kostel byl uzamčený, ambity narušené. Drobné věci z ambity byly pryč.“¹⁾

1) Sdělení Karla Domese z Velkého Újezdu, bývalého ředitele školy a kronikáře.

1958

Při prohlídce kostela vykonané 14. června byly zjištěny tyto závady: „Celý objekt není vůbec zajištěn proti vniknutí cizí osoby. Dveře jsou zpuchřelé a zčásti rozbité,¹⁾ okna poškozená, vnitřní zařízení a výzdoba kostela poškozeny a zčásti rozkradeny, nástěnný obraz²⁾ vlevo od hlavního vchodu zničen vodou, která prosakuje zdívkou z utrženého okapového svodu. Okapové svody jsou zcizeny, chybí od spodu do výšky pěti až 15 metrů a proto stéká při dešti voda po fasádě, přičemž hrozí zničení dalších cenných nástěnných maleb, sochařských a řezbářských

prací. Bleskosvodné lano jest rovněž přerušeno (ukradeno), přičemž hrozí zničení celého kostela požárem od blesku. Velký obraz na bočním oltáři je propíchnut a menší na oltáři vyříznut a ukraden.³⁾ Kámen uzavírající vchod do hrobky je poškozen a odvalen.⁴⁾ Chybějící okapové svody a ucpaná kanalizace zapříčiňují podmokávání(!) a usedání obvodového zdiva presbytáře přičemž se tvoří svislé trhliny na stěnách až 15 mm široké. Tyto závady jest nutno urychleně odstranit aby nedošlo ke zničení státem chráněné památky.“ Tato nepodepsaná zpráva⁵⁾ sepsaná ve Městě Libavé je jediným dokumentem, který se z tohoto roku zachoval.

1) Všechny kostelní dveře byly pobité železnými pláty. Prokazatelně byly hlavní dveře již v roce 1966 vyvráceny a levá část portálu stržena.

2) Frömlova freska jednoho z evangelistů.

3) Pravděpodobně jde o boční oltář Obětování P. Marie, vybavený velkým oltářním obrazem odpovídajícím jeho zasvěcení a malým obrazem sv. Josefa Kalasanského.

4) Připomeňme, že když 6. ledna 1924 byla krypta piaristů se souhlasem okresního hejtmantství otevřena, byli všichni přítomní udiveni jejími krásně vypracovanými prostory, zachovalými rakvami a v nich uloženými ostatky.

5) Archiv ÚÚVÚ Libavá.

1959

K výše avizovanému převozu kroměřížské sochy sv. Anny se vrací koncept dopisu¹⁾ arcibiskupské konzistoře v Olomouci z 11. února 1959, ve kterém konzistoř farnímu úřadu povoluje, aby „dal odvésti do Kroměříže sochu sv. Anny umístěné v kapli. Socha sv. Anny byla majetkem poutníků svatoanenských z Kroměříže, bývalého to bratrstva sv. Anny při kostele bl. P. Marie v Kroměříži, kteří si přejí mít sochu sv. Anny v Kroměříži, kde bude uchráněna od jakékoliv živelné škody.“

Správce vojenského újezdu plk. JUDr. Lumír Kroček, kterého v roce 1958 zastupoval mjr. Ing. Josef Pojmon, byl 1. dubna 1959 nahrazen zastupujícím kpt. Václavem Filipem.

Fotografie pocházející z roku 1959, na jejichž záběru je pohled do presbytáře, dokumentují zatím mírně narušený interiér chrámu, dokonce se zdá, že milostná soška sv. Anny Starovodské byla ještě na svém místě!

1) Konzistorní archiv. Reakce na nedochovaný přípis Římskokatolického úřadu u Blahoslavené P. Marie v Kroměříži ze 6. února. Není známo, zda byl dopis expedován. K soše se vrátíme ještě v roce 1964.

1960

K 1. květnu byl do funkce újezdního správce

Vojenského újezdu Libavá jmenován pplk. Rajnold Miškář.¹⁾ Kostel dle jeho pozdějšího vyjádření, které je v rozporu s tím, co uvádíme k roku 1959, byl „v dezolátním stavu, z vnitřku úplně poničený s vytrhanými podlahami²⁾ a trhavinami roztrženým oltářem. Vnitřní výzdoba (obrazy, sochy a jiné zařízení jako zpovědnice, varhany³⁾ apod.) úplně zničená rozbitím a spálením.“⁴⁾ Jisté je, že do roku 1964, kdy byl prostor znovu fotograficky dokumentován, došlo ke značnému zničení vybavení kostela, na místě zůstaly jen pevné části vybavy, tj. architektura hlavního oltáře a oltáře Obětování P. Marie a kazatelna, na zemi byla hromada materiálu. V roce 1967 již zcela chyběl i oltář Obětování P. Marie.

1) Rajnold Miškář, vl. jménem Köhler. Dobře ho znali obyvatelé města Přerova, pracoval tam na OV KSČ.

2) Krypta byla násilně otevřena již na počátku padesátých let.

3) Varhany již byly odvezeny.

4) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis R. Miškáře z 23. listopadu 1964.

1961

Správce Miškář se dohodl s velitelem vojenského výcvikového prostoru Libavá pplk. Balcaříkem, aby se ze starovodského kostela zřídilo muniční skladiště,¹⁾ k čemuž skutečně došlo. Z toho důvodu byl vnitřek kostela uveden „do pořádku“, byla opravena zeď ambitu a brána. Areál byl hlídáný a k dalším devastacím nedocházelo.²⁾

V samém závěru roku zemřel v Odrách bývalý farář z vedlejšího Šumvaldu (Podlesí) P. Emil Pillich, autor publikací o Staré Vodě.³⁾

1) Kolem roku 1960 byl ve starovodském kostele také ustájen dobytek.

2) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis R. Miškáře z 23. listopadu 1964.

3) P. Emil Pillich, narozen 29. srpna 1881 v Chudobíně, ordinován 1904, zemřel 31. prosince 1961. Ve třicátých letech vypomáhal ve Staré Vodě.

1962

Sklad munice v kostele sv. Jakuba Většího a sv. Anny byl zrušen, ostražka rovněž. Devastace areálu zase pokračovala.¹⁾

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis R. Miškáře z 23. listopadu 1964.

1963

Osud starovodského kostela byl ohrožen,

pplk. R. Miškář totiž požádal 5. února Krajskou vojenskou ubytovací a stavební správu (KVUS) v Olomouci, aby přímým jednáním s Okresním národním výborem v Olomouci rozhodla, „zda je kostel nutné vést jako památku“, tj. kostel ponechat či likvidovat.¹⁾ Na obranu kostela se v dubnu postavila komise složená ze zástupců Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) v Ostravě a okresního konzervátora památkové péče, která učinila závěr, že bude o stavu a situaci ve Staré Vodě informovat Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a také Ministerstvo školství a kultury. Koncem května dokonce KVUS v Olomouci vyzvala Miškáře ke zdůvodnění vyjmutí kostela z památkové péče.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis R. Miškáře z 23. listopadu 1964. I dále.

1964

Žádané zdůvodnění zaslal Miškář KVUS 20. ledna, 13. května ovšem opět žádal KVUS o vyjmutí

Presbytář v r. 1959, mimo své místo stojí král Eduard, adorující anděl z oltáře je povelaný. Foto archiv VM Olomouc.

starovodského kostela ze seznamu památek. Vojenská správa mu 23. května sdělila, že se kostel nepodařilo vyjmout ze seznamu památek a záležitost bude nutno znovu projednat.

V říjnu znovu jednal děkanský farní úřad v Kroměříži, resp. jeho děkan P. Jan Bartek,¹⁾ s pplk. Miškářem o převezení kamenné sochy sv. Anny do Kroměříže. Akce byla podpořena Okresním národním výborem v Kroměříži. Oltářní obraz hlavního oltáře popisoval tehdy Miškář jako „zbytky“ a „cáry“.²⁾ Transfer sochy se skutečně realizoval a při té příležitosti P. J. Bartek odvezl i oltářní obraz.³⁾

Miškář se musel 23. listopadu písemně obhájit před Ministerstvem národní obrany. V dopisu uváděl své snahy o vyjmutí kostela ze seznamu kulturních památek a mj. sdělil, že „budova (kostela) je v neutěšeném stavu, osada Stará Voda je již zdemolovaná a při výcviku vojsk a při pasení dobytka by docházelo pro nedostatek vojáků i občanských zaměstnanců nadále k dalšímu ničení. Hlídní objektu není možné. V dalším se znovu pokusím o to, aby budova byla vyňata ze seznamu památek.“ V příloze mělo být osm listů korespondence, které se nedochovaly. Kostel se měl využít na sklad obilí, jak o tom jednal Miškář s OV KSČ, resp. s jeho tajemníkem pro zemědělství Ing. Kneiplem.⁴⁾

K demolici obce pravděpodobně došlo právě v roce 1964.⁵⁾ Údajně se v tomtéž roce konal ve starovodském kostele důstojnický ples.

1) P. Jan Bartek, děkan a farář u Blahoslavené P. Marie v Kroměříži, narozen 6. března 1911, vysvěcen 1938, zemřel 29. července 1985 v Kroměříži.

2) Miškářův popis obrazu byl přehnaně dramatický, plátno bylo „pouze“ prostřeleno několika kulkami. Více o převezených památkách Krejčová, Jana: *Osudy církevního majetku pocházejícího z kostela sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě*. Rukopis. – Na obraz také svým dopisem upozornil jistý Vaca. – Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis Miškáře z 23. listopadu 1964.

3) Archiv ÚÚVÚ Libavá, potvrzení P. J. Bartka z 23. listopadu 1964.

4) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis Miškáře z 23. listopadu 1964. I dále.

5) Uvádí i Konečný.

1966

Politická situace se mírně uvolnila a olomoucká kapitulní konzistoř si 30. července dovolila požádat správu VÚ Libavá o povolení „odvozu zbytků(!) soch od hlavního oltáře ve Staré Vodě, které jsou naházeny v rohovém ambitu. Jedná se o velmi poškozené barokní plastiky od Ondřeje Steinmetze(!)¹⁾ z r. 1686. Odvoz by provedl administrátor ř.k. farního úřadu v Budišově n. Bud.“

Žádost podepsal v zastoupení kapitulního vikáře²⁾ Josef Vrana.³⁾ O plánovaném odvozu soch informoval P. J. Vrana budišovského faráře 1. srpna.⁴⁾ Správce újezdu pplk. Miškář povolení odeslal 3. srpna: „Újezdní úřad v Městě Libavá nemá námitek k odvozu zničených zbytků soch z kostela ze Staré Vody v prostoru Libavá s tím, že bude pořízen jejich seznam a dodán újezdnímu úřadu v Městě Libavá.“ Jeho souhlas byl ještě podmíněn souhlasem církevního tajemníka, který⁵⁾ 6. srpna sdělil správci VÚ, že otázka odvozu soch byla projednána s Vlastivědným ústavem v Olomouci. Dále žádal, aby „do té doby, než Vám sdělíme, sochy nebyly nikomu vydávány“. Jak je zřejmé z přípisu kapitulní konzistoře KSSPPOP v Ostravě ze 3. října, správa VÚ Libavá na žádost konzistoře ze 30. července v konečné fázi nereagovala. Zamýšlená záchrana fragmentárně zachovaných dřevěných soch sv. Judy Tadeáše, sv. Jana Křtitele, krále Eduarda, krále Davida, sv. Jana Evangelisty a sv. Jakuba Většího se pravděpodobně neuskutečnila⁶⁾ a (nejen) sochy podlely vandalismu.

1) Autor dřevěných soch od hlavního oltáře není v kronice starovodských piaristů uveden. Ondřej Steinmetz, tj. Andreas Alio, kamenický mistr usedlý v Kroměříži, který na starovodském kostele provedl všechny kamenické práce, není autorem těchto dřevěných plastik.

2) Kapitulním vikářem byl P. Josef Glogar, prelát arcijáhen Metropolitní kapituly u sv. Václava v Olomouci, narozen 17. prosince 1891 v Bernarticích, ordinován 5. července 1915, dómský vikář od 1. listopadu 1920, sídelní kanovník od 26. ledna 1951, generální vikář od 25. března 1952, kapitulní vikář od 10. listopadu 1961, zemřel 11. října 1969.

3) Archiv ÚÚVÚ Libavá a konzistorní archiv. – P. Josef Vrana, sídelní kanovník, narozen 17. října 1905 ve Stříbrnicích u Přerova, ordinován 5. července 1928, v letech 1969–1973 kapitulní vikář olomoucké arcidiecéze, 28. února 1973 jmenován biskupem a apoštolským administrátorem olomoucké arcidiecéze, zemřel 30. listopadu 1987 v Olomouci. – Povolení bylo zasláno církevnímu tajemníkovi ONV v Olomouci 3. srpna 1966, o výsledku není více známo. P. Josef Byrtus, farář v Budišově nad Budišovkou, sdělil v 90. letech minulého století autorce, že v kostele ani ve farní budově nejsou ze Staré Vody žádné předměty.

4) Archiv ÚÚVÚ Libavá a konzistorní archiv. I dále.

5) Okresním církevním tajemníkem tehdy byl Evžen Černý.

6) Dotazem na PhDr. Miloslavu Hoškovou, současnou ředitelku Vlastivědného muzea v Olomouci, bylo zjištěno, že se v muzejních sbírkách žádné takové sochy nenacházejí.

1967

Komise složená ze zástupců Krajské vojenské ubytovací a stavební správy, vojenského újezdu a vojenského útvaru 8129 po prohlídce kostela 22. září konstatovala, že břidlicová krytina je značně poškozená, do objektu zatéká, místy schází a místy jsou poškozeny okapové roury, zdivo je podmáčené, v celém objektu jsou rozbitá okna, chybí dveře hlavního vchodu. Tento stav vznikl během posledních deseti let, kdy objekt nebyl využíván(!) a střežen(!). Naproti tomu bylo zjištěno, že interiér kostela je v poměrně dobrém stavu až na místy vytrhanou dlažbu. Vnitřní výzdoba však chyběla. Náklady na opravu byly odhadnuty na asi 300.000,- korun. Kostel byl pro vojenské účely nevyužitelný a jeho vyčlenění z vojenského prostoru nereálné, nevojenské složky neměly o jeho využití zájem (např. jako sklad obilí apod.). Proto se komise usnesla doporučit převedení užívání kostela na některou civilní složku nebo opravit objekt nákladem vojenské správy a zajistit jeho střežení a udržování. Komise dále došla k závěru, že by nebylo účelné navrhnout vyjmutí kostela ze seznamu památek a tím připustit možnost jeho demolice.¹⁾ O chátření starovodského kostela, „který byl doposud využíván ke skladovacím účelům“(!), informovalo 22. září Ministerstvo kultury Ministerstvo národní obrany. K věci se ještě vyjádřil pplk. Ing. Vlastimil Sobotka, náčelník KVUS v Olomouci, který 29. září o stavu kostela informoval Ministerstvo národní obrany. „Protože složky Okresního národního výboru trvají na zachování této chráněné památky a na její opravě, bylo dohodnuto provést alespoň její konzervaci.“ Náklady byly odhadovány na asi 300.000,- Kčs. Dále: „Podle mého názoru je třeba na kostele urychleně opravit krytinu v nejbližší době. Současně je třeba nejpozději od 1. 11. 1967 zajistit střežení tohoto objektu cestou VSVO. Dále pokládám za správné, aby kostel byl využíván vojenskou správou jako sklad. V případě, že nebudou splněna výše uvedená opatření, dojde k úplnému zničení objektu. Názor na zrušení památky ze strany civilního sektoru je negativní.“

Z tohoto roku pochází fotografie sochy sv. Anny Samotřetí z průčelí kostela, na kterém má Ježíšek ještě původní hlavu (později mu byla uražena a teprve při rekonstrukci v roce 1996 byla nahrazena novou).²⁾

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá. I dále.

2) Foto archiv Vlastivědného ústavu v Olomouci.

1968

Politická krize vyústila v Pražské jaro, které skončilo 21. srpna vstupem spojeneckých vojsk na naše území. Národní shromáždění v říjnu smlouvu o dočasném pobytu sovětských vojsk na našem území schválilo.¹⁾ Podle smlouvy přešel

VVP Libavá do společného užívání naší i sovětské armády, ale přesto se stále jednalo o osudu starovodského kostela, např. 18. října upozorňoval velitelství Západního vojenského okruhu na nutnost řešení ochrany kostela ve Staré Vodě plk. Ing. Josef Polanský z Ministerstva národní obrany.²⁾

V říjnu byl kostel předán do užívání vojenskému útvaru 1550 Město Libavá. Velitel této jednotky nechal alespoň odstranit nepořádek, který tam zanechaly cvičící jednotky.³⁾ Novým správcem Vojenského újezdu Libavá již byl od 1. října pplk. Bedřich Paťorek.⁴⁾

1) Dodnes je patrné, že na devastaci se podíleli sověští vojáci, ale je také pravda, že kostel ničili jen tím, že popisovali zdi, příp. střechu, nic jiného totiž nebylo možné zničit, jelikož už nic víc neexistovalo. A protože nápisy zůstaly, svádí se neprávem vina na obyčejné sovětské vojáky a my Češi zůstáváme mimo hru. Jak je to jednoduché.

2) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis MNO, Ubytovací a stavební správy Velitelství Západního vojenského okruhu v Táboře ze 7. května 1971.

3) Archiv ÚÚVÚ Libavá, dopis újezdního správce Paťorka z 11. června 1969, adresovaný MNO.

4) Konečný.

1969

Nastoupila doba normalizace. Ministerstvo kultury ČSR mělo rozhodnout o upuštění od památkové ochrany starovodského kostela, jak po něm 19. května žádalo Ministerstvo národní obrany ČSR.¹⁾

Podplukovník Paťorek neustával ve své snaze kostel zlikvidovat. Dne 5. června se ukojil tím, že příslušníky vojenského útvaru 1853 Prostějov nechal provést odstřel zdiva bývalého kláštera. Z dochovaných fotografií z let 1964–1967 víme, že tehdy zdivo jen místy dosahovalo výšky korunní římsy (střecha nebyla) a že do té doby zůstaly povětšinou jen obvodové zdi. Do tohoto stavu se klášter dostal za posledních dvacet let, nenaplnilo se tedy písemné sdělení MNO z 15. května 1947, ve kterém stojí, že „klášter jako historická památka zůstane zachován, ale neobydlen“.

Při odstřelu došlo ke značnému poškození zdiva a střechy ambíků, která byla ještě tehdy pokryta šindelem,²⁾ byla urvána okapová roura v délce sedmi metrů, poškozena krytina na střeše lodi kostela, uvnitř kostela spadla omítka i fasáda v boční kapli i s „dosud zachovalými ikonami(!)“, tj. freskami. „K této škodě bude svolána komise.“³⁾

Pro ilustraci celkového stavu objektu uvádíme část textu dopisu, který pplk. B. Paťorek adresoval 11. června Ministerstvu národní obrany: „Na území vojenského újezdu Libavá jsou ve seznamu nemovitých kulturních památek kostel ve Staré Vodě, poř. č. 168 a zřícenina hradu Hluboký u Nepřívaz. Doporučuji, aby zřícenina hradu byla ponechána

jako kulturní památka, která si nevyžaduje náklady na údržbu. Doporučuji však, aby poutní kostel ve Staré Vodě byl vyjmut ze seznamu kulturních památek, a to z těchto důvodů: tento kostel již při mém nástupu do funkce újezdního správce v r. 1968 byl v dezolátním stavu, vevnitř poničený, s vytrhanými podlahami a trhavinou roztrženým oltářem. Vnitřní zařízení schází. Na celém objektu včetně Křížové cesty⁴⁾ je břidlicová krytina, která je značně poškozena, takže do objektu zatéká, což má za následek poškozování zdiva a dřevěných konstrukcí. Současně oplechování hlavní okapové roury na žlabu jsou místy a většinou schází, takže dochází k značnému zamáčení zdiva. V celém objektu jsou rozbitá okna, dřevěné okenice schází a zároveň chybí vchodové dveře. Tento stav vznikl postupně, neboť během posledních desíti let objekt nebyl využíván a střežen. Pro konzervaci, aby nedocházelo k dalším škodám, je třeba opravit krytinu, vyměnit a doplnit okapové roury, zabetonovat okenice.“

A dále: „V současném období je vojenský výcvikový prostor intenzivně využíván ve dne i v noci našimi i spojeneckými vojsky. V průběhu měsíce jsou volné pouze neděle. Není možno zabezpečit, aby některý národní podnik mohl provádět nerušenou rekonstrukci tohoto objektu. Současný stav tohoto objektu je ve velmi vážném stavu a nedojde-li urychleně k rekonstrukci, která si vyžádá značné finanční náklady, dostane se objekt do havarijního stavu. V případě, že by se podařilo provést rekonstrukci tohoto objektu, vznikne další, dosud neřešitelný problém, a to se střežením objektu. Velitel VVP nemá v současné době možnost zabezpečit tento úkol. I přesto, že kostel ve Staré Vodě má svou hodnotu jako historická památka, je nutno zvážit, zda-li bude účelné provést rekonstrukci této památky, která si vyžádá značné finanční náklady, zda-li budeme schopni zabezpečit organizaci, která by nerušeně mohla rekonstrukci provést a zda-li budeme v dalším období schopni udržet hodnotu této historické památky. Předem je nutno říci, že nebude-li zabezpečeno střežení objektu po jeho rekonstrukci v krátké době se dostane do podobného stavu v jakém je dnes. Navrhuji vyjmutí historické památky kostela ve Staré Vodě, poř. č. 168, ze seznamu historických a kulturních památek. Žádáme Vás, abyste můj návrh dle vašich možností podpořili.“ Stejný den Pařorek zaslal žádost o vyjmutí kostela ze seznamu kulturních památek také Krajské vojenské ubytovací a stavební správě. Ministerstvo kultury ČSR ovšem žádosti Ministerstva národní obrany ze dne 19. května na upuštění od památkové ochrany starovodského kostela nevyhovělo a trvalo jednoznačně podle paragrafu 13 zákona č. 22/1958 Sb. na jeho další ochraně. A Ministerstvo národní obrany se proti tomuto rozhodnutí neodvolalo.⁵⁾

V listopadu přestal být uživatelem starovodského kostela vojenský útvar 1550 Město Libavá. „Kostel v současné době nikdo nestřeží a je vážně nebezpečí, že cvičící jednotky v prostoru budou tento objekt neustále poškozovat.“⁶⁾ Újezdní správce Pařorek se tedy 12. listopadu obrátil na velitelství Západního vojenského okruhu v Táboře, žádal ho o pomoc při zabezpečení střežení. Kostel nabízel jako skladiště techniky pro Československou či Sovětskou armádu. Dopis se vcelku shoduje s jeho přípisem z 11. června.

Poslední jednání se zástupci Ministerstva kultury a Ministerstva národní obrany v roce 1969 proběhlo 10. prosince na Krajské vojenské ubytovací a stavební správě v Olomouci.⁷⁾

V průběhu roku 1969 byl dokončen autodrom Stará Voda⁸⁾ a nad obcí byla postavena kasárna, kterým se říkalo Malá Moskva. Tato plocha musela být po roce 1990 vyčištěna od ropných látek.

- 1) Archiv ÚÚVÚ Libavá.
- 2) Ambit byl dlouhý 65 a široký pět metrů.
- 3) Archiv ÚÚVÚ Libavá. I dále. Přípis správce Pařorka z 11. 6. 1969 s přílohou adresovaný MNO.
- 4) Tj. ambitu.

Obraz hlavního oltáře v r. 1930. Foto archiv SZM Opava.

5) Archiv ÚÚVÚ Libavá, MK nevyhovělo žádosti MNO o upuštění od památkové ochrany starovodského kostela 11. srpna 1969, rozhodnutí citováno v dopisu ředitele KSSPPOP v Ostravě ze dne 21. 1. 1971, adresovaného MK ČSR.

6) Archiv ÚÚVÚ Libavá, přípis ze 12. 11. 1968.

7) Jeho závěry se i nadále neplnily, jak konstatoval Josef Štěpán, ředitel Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Ostravě ve svém přípisu Ministerstvu kultury ze dne 21. ledna 1971. Archiv ÚÚVÚ Libavá.

8) Konečný.

1970

Újezdni správce Pařok, pověřený Ministerstvem národní obrany k jednání s odborem kultury Krajského národního výboru v Ostravě ve věci návrhu na vyjmutí kostela ze seznamu kulturních památek a tedy k předurčení ho k demolicí, se v tomto smyslu 9. listopadu obrátil na KNV a žádal v případě souhlasu s jeho návrhem o setkání ve Městě Libavé. Na základě pověření požadoval také provedení topografické dokumentace.¹⁾

Obě zainteresovaná ministerstva, tj. národní obrany a kultury, nakonec vyvolala jednání ve věci starovodského kostela na Krajské vojenské ubytovací a stavební správě v Olomouci, k setkání došlo 10. prosince. Z jednání vyplynul úkol okamžitě dokumentačně zaměřit objekt metodou pozemní fotogrametrie na náklady vojenské správy v Olomouci, který provedl Vojenský topografický ústav v Dobrušce dle dispozic Krajského střediska památkové péče v Ostravě.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá, přípis ředitele KSSPPOP v Ostravě Josefa Štěpána Ministerstvu kultury ze dne 21. ledna 1971.

1971

Jednání mezi Krajským střediskem památkové péče v Ostravě, Okresním národním výborem v Olomouci, Krajskou vojenskou ubytovací a stavební správou a Újezdním úřadem Libavá, které vyvolalo Ministerstvo národní obrany se konalo 6. ledna. To pověřilo správce Pařorka, aby projednal vyjmutí kostela ze seznamu kulturních památek. Při jednání ve Staré Vodě bylo zjištěno, že kostel není uzavřen ani střežen, vojenskou správou není tč. využitý, zbouraná je pravá část ambitu, zbývající část nemá střechu a krovy a jsou do ní díry probourané zvenčí, železem pobité dveře do kostela jsou odstraněny, schází kamenné ostění hlavního i bočních vchodů, okna jsou bez skel, schody na pravou věž jsou poškozeny, v levé věži je proražena klenba mezi přízemím a kůrem a jsou demontovány schody z kůru do věžního krovu. Poškozeny jsou schody ze sakristie do oratoře, na oratoři jsou vylámané kovové mříže, klenba nad sakristií je proražena, dřevěné

podlahy v celém prostoru schází, zastřešení nad presbytářem je poškozeno a nad vstupní částí schází (měděná krytina), stejně jako i klempířské prvky na celém objektu. Rozebrány jsou kaple postavené ve třicátých letech, kde byly uloženy zbytky soch z kostela,¹⁾ kamenná dlažba v kostele je vytrhaná, výzdoba kostela neexistuje vyjma fresek na stropě boční kaple a presbytáře. Před bývalým klášterem zůstaly stát dvě plastiky, další dvě jsou povalené. Přes změny, které byly způsobeny většinou násilím, není objekt staticky ohrožen vyjma severní strany lodi, kde došlo vlivem zamáčení k povrchovému narušení zdiva.

Velení sovětských jednotek v Olomouci bylo újezdním úřadem upozorněno na povinnost seznámit vojáky Sovětské armády s tím, že kostel je chráněn jako kulturní památka. Újezdni úřad označil kostel tabulemi s oznámením v českém a ruském jazyce v tom smyslu, že jde o chráněnou kulturní památku. Jedna z tabulí byla postavena také na místě již demolovaného hlavního oltáře.

Z jednání vyplynul úkol dokumentačně zaměřit objekt (úkol trval od roku 1969), zajistit střežení objektu, uzavřít všechny vstupy do objektu, provést stavební zabezpečení objektu před povětrnostními vlivy. Zástupci KSSPPOP v Ostravě a odboru kultury ONV v Olomouci poznamenali, že nejsou oprávněni rozhodnout o vynětí objektu ze seznamu kulturních památek, protože k tomu nejsou zákonem ani jiným právním předpisem zmocněni a upozornili na rozhodnutí Ministerstva kultury z 11. srpna 1969, které jednoznačně trvá na další ochraně kostela. Krajským střediskem památkové péče bylo konstatováno porušování zákona 60/61 a 22/58 Sb. a obecná ustanovení o povinné péči a ochraně socialistického vlastnictví.

O okamžitý zákrok u Ministerstva národní obrany ve věci záchrany starovodského kostela požádal 21. ledna ředitel KSSPPOP v Ostravě J. Štěpán Ministerstvo kultury ČSR. Uvedl, že jednání o záchranu kostela probíhají od roku 1963. „Vytrvalý boj Krajského střediska památkové péče v Ostravě a snaha o zachování této památky je obrazem bezmocnosti orgánu památkové péče, které, ač vybaveno právní normou, hledá po celou dobu marně účinné prostředky pro prosazení spravedlivého zájmu, jehož zmaření vepíše do kulturního bohatství našeho státu další obrovskou ztrátu. I když z důvodů vojenských potřeb se vzácná památka objevila uvnitř vojenského prostoru, máme za to, že tím snad nebylo rozhodnuto o jejím zničení.“ Svůj dopis končil slovy: „A budiž řečeno, že se výcvikem nezničilo na kostele nic. Pouze nedostatečnou péčí o tento kulturní objekt vypadá dnes situace tak, jak byla shledána a zachycena v protokolu. Současně zahajujeme správní řízení podle ustanovení zákona 60/61 Sb. proti správci Újezdního úřadu pplk. Bedřichu Pařorkovi. Práci čest“.²⁾

Plk. Ing. Polanský z Ubytovací a stavební správy MNO se dne 17. května opět domáhal obrácení pozornosti na starovodský kostel a upozorňoval velitelství Západního vojenského okruhu v Táboře na skutečnost, že nejsou plněny závěry porady konané ve Městě Libavé 6. ledna 1971 a že nadále dochází ke zhoršování stavu památky. „Pokud nebude reálně provést eventuální změnu hranic vojenského výcvikového prostoru, doporučuji provést oplocení chráněného objektu, příp. organizovat střežení. V každém případě je však nutné zabezpečit udržovací a konzervační opravy.“³⁾ Do hry vstoupilo i Ministerstvo školství (MŠ), tamní Dr. Langrovou o pomoc a podporu při zajištění udržovacích prací starovodského kostela požádal 21. června náčelník Ministerstva národní obrany.

Další jednání se konalo 21. září na újezdním úřadu za účasti zástupců Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, Střediska státní památkové péče v Olomouci, Okresního národního výboru v Olomouci, Krajské vojenské ubytovací správy v Olomouci a Újezdního úřadu vojenského újezdu Libavá. Bylo konstatováno, že kostel je sice oplocen ostnatým drátem, ale drát je na několika místech protržen. V prostoru kostela se i při příchodu komise pohybovalo několik skupinek vojáků. Kostel sice byl opatřen tabulkami upozorňujícími v českém a ruském jazyce na zákaz poškozování cenné historické památky, ale tato ochrana byla velmi nedostatečná. Velká tabule umístěná do prostoru bývalého hlavního oltáře byla nezvěstná. „Nápisy upozorňující v českém a ruském jazyce na přísný zákaz vstupu a ničení památky se budou muset obnovovat.“ Také bylo konstatováno, že do objektu je možno volně vstupovat, dveře totiž nebyly zazděny, zaměření objektu nebylo provedeno a tak jeho zajištěním byl pověřen pplk. Suchý. Dozorčí posádka dostal za povinnost chráněný objekt při výjezdech občasné kontrolovat. Také na sochách před bývalým klášterem bylo zjištěno další poškozování. Ještě v průběhu října se plánovalo odvezení třech soch⁴⁾ od kláštera a dvou soch z průčelí kostela do olomouckého lapidária, a to za asistence olomouckého kameníka Josefa Stárka. Za provedení odpovídali PhDr. Ivo Hlobil a pplk. B. Pařezek. Na opravu krytiny a provedení klempířských prací bylo podle sdělení Ministerstva národní obrany nutné vyčlenit 400.000,- Kčs.

KVUSS takto sestavila rozpočet na udržovací a konzervační práce na kostele pro další léta: pro rok 1973 Kčs 500.000,-; 1974 Kčs 800.000,- a 1975 Kčs 700.000,-. Vojenská správa měla též být investorem akcí, dohled měly vykonávat památkové orgány.⁵⁾

Pro léta 1971–1975 zpracovalo KSSPPOP pro Ministerstvo kultury plán obnovy kulturních památek, ve kterém bylo počítáno v rozmezí

uvedených let a výhledově pro léta 1976–1980 pro Starou Vodu s částkami: 2,500.000,- Kčs na investice, 500.000,- Kčs na restaurátorské práce a 115.000,- Kčs na údržbu.

1) Důkaz toho, že sochy od hlavního oltáře nebyly odvezeny. V roce 1967 se jejich zbytky povalovaly v ambitu, např. sv. Jan Křtitel byl rozřezaný nejméně na tři díly. – Kaple dle fotografie Vlastivědného muzea v Olomouci z roku 1967 ještě tehdy stály.

2) Archiv ÚÚVÚ Libavá, přípis ředitele KSSPPOP v Ostravě Josefa Štěpána Ministerstvu kultury ze dne 21. ledna 1971. I dále. Nutno nezapomenout, že se ředitel J. Štěpán statečně postavil za záchranu kostela a že ho v tomto podporoval tehdejší právník KSSPPOP JUDr. Milan Falta.

3) Archiv ÚÚVÚ Libavá.

4) Fotografie zhotovené KSSPPOP v Ostravě v prosinci 1964 dokazují, že ani jedna socha tehdy neměla hlavu.

5) Archiv ÚÚVÚ Libavá, zápis z jednání. I dále.

1972

Krajská vojenská ubytovací a stavební správa informovala 9. listopadu inspektorku odboru kultury Okresního národního výboru v Olomouci Renatu Bílou o stavu starovodského kostela a o nutných pracích potřebných pro plánovanou rekonstrukci objektu.¹⁾

Starovodská farní kronika, uložená na Moravě u příbuzných rodiny Schiffnerů, byla odvezena do Německa. Po roce 1992 tam byla v několika exemplářích okopírována a kopie darovala paní Hermína Schiffner SOKA v Olomouci a na další místa.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá.

1973

Pro tento rok byla na udržovací a konzervační práce na kostele určena částka 500.000,- Kčs.

Byla zahájena stavba silnice z Libavé do Staré Vody.

1974

Pro starovodský kostel byla na rok 1974 určena částka 800.000,- Kčs, 18. července byla vystavena objednávka na opravu krovu kostela a na krytinu,¹⁾ protože v září mělo být provedeno zastřešení kostela před zimním obdobím. Jelikož ve dvou termínech nebyl ze strany vojenského útvaru 8129 zajištěn přívod elektrického proudu a ze strany vojenského újezdu povolení ke vstupu, nebylo možno zajištěnou stavební kapacitu využít a objekt byl i nadále ponechán v dezolátním stavu.

Náčelník KVUSS v Olomouci pplk. Ing. V. Venclík sdělil veliteli VÚ 8129: „Upozorňuji Vás, že kostel ve Staré Vodě je v seznamu státních památek

a že na základě jednání mezi ministerstvem kultury a federálním ministerstvem národní obrany byl tento stav potvrzen. Zachování této památky je zařazeno jako vládní úkol, zakotvený v programu „F“ ministerstva kultury ČSSR. Nerespektování tohoto úkolu lze tedy charakterizovat jako porušování zákonnosti.“ Dále žádal velitele o zařazení prací na kostele do ročního hospodářského plánu na rok 1975 („finanční krytí je zajištěno“), zajištění zdroje elektrické energie a upřesnit termín realizace stavebních prací s ohledem na plánovanou činnost ve vojenském prostoru, vystavení nové objednávky s možným zahájením prací ke 2. květnu 1975.

Dne 26. listopadu se konala porada zástupců ONV v Olomouci, Okresního střediska památkové péče v Olomouci a KVUSS v Olomouci, 29. listopadu se pplk. Venclík zásadně postavil na stranu opravy kostela a v dopise veliteli vojenského útvaru 8129 uvedl: „Znovu zdůrazňuji závažnost tohoto úkolu (zajištění oprav na kostele, jehož zachování je zařazeno jako vládní úkol), pro který z Vaší

úrovně nebylo dosud nic provedeno. S ohledem na tuto skutečnost jsem povinen Vás upozornit, že v případě nevytvoření uvedených podmínek pro zabezpečení záchranných prací na kostele Stará Voda budu nucen podat stížnost veliteli ZVO a vojenské prokuratuře. Technický stav této státní památky již nesnese další odklady a je nutno přikročit k rázným opatřením.“

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá, zápis z jednání z 26. listopadu 1974. I dále.

1975

Pro tento rok se plánovalo vyčerpat na udržovací a konzervační práce na starovodském kostele 700.000,- Kčs. Nad pracemi vykonávali dohled olomoučtí památkáři. PhDr. Pavel Michna 25. července upozornil na to, že jižní krovová konstrukce kostela je napadena dřevokaznou houbou a ke svému sdělení připojil návrh na postup na její odstranění. V závěru roku, resp.

Klášter v r. 1964, kdy ještě stála i část obvodového zdiva kolem zahrady. Foto archiv PÚ Ostrava.

27. prosince sdělil ONV v Olomouci Ministerstvu kultury v Praze, že dokončení prací na klenbě, „dokrytí“ objektu a vyzdění hlavní římsy na jižní straně kostela se dokončuje. Předpokládané náklady měly činit 300.000,- Kčs. Údajně se mělo jednat i o další práce, jako osazení nových okapů a zazdívání oken.

Pokračovala stavba silnice z Města Libavé, v roce 1975 se pracovalo na úseku Stará Voda – Podlesí.

1976

Práce na druhé etapě obnovy kostela započaly jakmile se rozjařilo, tj. 20. dubna.¹⁾

V zápisu z kontrolního konaného dne 29. června se uvádí nutnost dokončení prací na jižní kapli, sakristiích a nutnost opravy střechy a okapu u presbytáře. Předběžné finanční náklady byly vyčísleny na 35.000,- Kčs. Při předávání stavebních prací bylo Státním střediskem památkové péče a ochrany přírody (SSPPOP) v Olomouci zjištěno, že krytina na věžích je místy prosekaná a konstrukce krovu narušena tak, že některé hlavní části chybí.

Opět se začal přehazovat horký brambor, o rozhodnutí ve věci zajištění využití kostela i o zabezpečení jeho střežení požádalo Ministerstvo kultury ČSR Federální ministerstvo národní obrany. O svém kroku informovalo 26. července ONV v Olomouci. Z dopisu Ministerstva národní obrany ze 7. října, adresovanému Ministerstvu školství(!) ČSR vyplývá, že má být: „zajištěno oplocení objektu a jeho označení nápisy, že jde o chráněnou kulturní památku“.

1) Zápis z kontrolního dne, Archiv ÚÚVÚ Libavá. I dále.

1977

Z posledních let se mnoho podložených zpráv nedochovalo a pamětníků také ubývá. Dne 15. ledna v Brettenu zemřel ve věku 74 let starosta Staré Vody v letech 1942–1945 Leopold Losert.¹⁾

Střecha starovodského kostela byla při poslední opravě pokryta měděným plechem. Aby mohl být kostel opraven, daly údajně Liechtensteinské knížectví a Vatikán k dispozici obnos ve výši tří milionů korun, část nákladů byla dle sdělení rodáků hrazena z jejich sbírek prostřednictvím nějaké švýcarské banky.

1) Bärner Ländchen, r. 1977, č. 3. I dále.

1981

Ze zápisu o škodě sepsaném 14. dubna vyplývá, že pravděpodobně větrem byla poškozena již předtím násilně narušená střešní krytina nad závěrem presbytáře, která se nacházela rozházená po okolí v křovinách, což se stalo předmětem

jednání zástupců Okresního střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci a újezdního správce pplk. Pařorka.¹⁾ K poškození další části střešní krytiny (4 m² eternitu) došlo též násilným způsobem, jak bylo možné usoudit podle tří patriarších křížů přibitých na střeše nad vikýři a podle nápisů červenou barvou na eternitové krytině. Dále bylo zjištěno odstranění části měděného oplechování z říms a měděných svodů do výšky nejméně 15 metrů a vylomení obou bran uzavírajících areál. Objekt byl takto volně přístupný, okenní zazdívky byly probourány, malířská a sochařská výzdoba byla znovu poškozována. Předběžný odhad škody je 100.000,- Kčs. Bylo dohodnuto provedení oprav uvedených škod, odstranění části vřetenovitého schodiště do výše asi 10 metrů aby se zamezilo vstupu do věže, zazdění vstupů do kostela a zabezpečení finančních prostředků a stavební kapacity tak, aby oprava mohla být provedena ještě před zimou.

V letech šesté pětiletky bylo vynaloženo na opravy kostela ve Staré Vodě celkem 630.000,- Kčs.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá. I dále.

1983

Jednání ve věci údržby a další ochrany kostela ve Staré Vodě pokračovala, 27. ledna za přítomnosti újezdního správce Pařorka proběhlo setkání velitele VÚ 8129 Město Libavá plk. Kučery se zástupcem velení sovětských vojsk v Olomouci generálmajorem Gorodkovem, při kterém byl starovodský kostel nabídnut k užívání sovětské straně. „Sovětská strana v principu vyjádřila souhlas, ovšem musí se poradit se svými orgány, jak nejhodněji tento objekt využít.“ Požadovala také, aby objekt byl zastřešen(!) a byly na něm provedeny další úpravy.¹⁾

Na druhý den o výsledku jednání informoval správce Pařorek inspektorku kultury olomouckého ONV Renatu Bílou, kterou zároveň požádal o poskytnutí pomoci při opravě střechy kostela. Na základě tohoto jednání doporučil 12. května vedoucí odboru kultury ONV v Olomouci Dr. Vítězslav Hartmann Okresnímu stavebnímu podniku (OSP) ve Šternberku, aby kostel pokryl měděnou krytinou.

Teprve v říjnu, tj. až po oficiálním oznámení, že na území Československa jsou uloženy jaderné rakety Sovětského svazu, byla uzavřena dohoda o umístění operačně taktických raketových komplexů Sovětského svazu na území ČSSR. Tyto zbraně byly uloženy i na Libavé, jedna raketová základna, tzv. Točka-sever, byla u vodárny na horním konci bývalé obce Stará Voda.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá, přípis újezdního správce R. Bílé z 28. ledna 1983. I dále.

1985

Z roku 1984 se nezachovaly žádné dokumenty vztahující se ke starovodským památkám. Vyjma toho ze 3. prosince 1985, kterým požádal vedoucí odboru kultury ONV v Olomouci Dr. V. Hartmann Krajskou vojenskou ubytovací správu v Olomouci o zajištění starovodského kostela před povětrnostními vlivy.

1986

Památkový ústav požádal 19. června vojenský újezd o povolení ke zhotovení fotodokumentace, zda se provedla, není známo.¹⁾

Konečně během srpna a září provedl OSP Šternberk opravu střešní krytiny (pokrytí hliníkovými šablonami), vyměnil konstrukce krovů a odstranil náletové dřeviny, protože dle OSSPPOP v Olomouci hrozilo zřícení klenby kostela. V průběhu prací byla olomouckými památkáři v září znovu zjištěna dřevomorka na trámech střechy kostela.

1) Tato informace a většinou i následující jsou vyňaty ze zápisů z kontrolních dnů.

1988

V letech kolem roku 1988 písemně žádal administrátor olomoucké arcidiecéze Josef Vrana Ministerstvo národní obrany o navrácení kostela sv. Jakuba Většího a sv. Anny církvi.¹⁾

Novým správcem Újezdního úřadu Vojenského újezdu Libavá se v březnu roku 1988 stal pplk. Ing. Milan Valovič. Dle jeho pozdějšího vyjádření

Školní kříž obnovený r. 1996. Foto J. Krejčová.

nedošlo v letech 1988–1989 k markantnímu zhoršení stavu kostela.

1) Sdělení P. Jaroslava Machače.

1989

Dne 4. května 1989 vyzval újezdní správce velitele sovětské posádky generálmajora Dabižu-Kazarova k přijetí jeho vlastních účinných opatření vedoucích k zamezení další devastace kostela sovětskými vojsky,¹⁾ v červenci upozornil odbor školství a kultury ONV v Olomouci na vhodnost přemístění soch z průčelí kostela a kamenného erbu biskupa Karla z Lichtensteina mimo Starou Vodu²⁾ a v prosinci požádal Hlavní stavební a ubytovací správu Federálního ministerstva národní obrany o vyčlenění 15,000.000,- Kčs pro léta 1991–1995 na provedení nutných konzervačních prací na kostele.

Věci se začaly dávat do pohybu již před listopadovou revolucí, kostel si prohlédli pracovníci odboru školství a kultury ONV v Olomouci, Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody doporučil uzavřít vstup v ohradní zdi kostela a osadit výstražné tabulky a především pplk. Valovič byl ve věci kostela ve Staré Vodě pozván do rady ONV, kde podal potřebné informace. Následovala jednání o rekonstrukci kostela, první finanční prostředky určené pro tento účel byly uvolněny v roce 1990.

1) Archiv ÚÚVÚ Libavá. Prověrka stavu péče o historické objekty, užívané ČSLA a Sovětskou armádou z 8. března 1990. I dále.

2) K transferu vzhledem k připravované rekonstrukci objektu nakonec nedošlo.

Jana Krejčová, Olomouc

Archivní prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, KNV v Olomouci, (1857)

1949–1960:

Inv. č. 4604, sign. 464, Zrušení farností ve VVP, karton 4569.

Státní okresní archiv v Olomouci, 1–31, JNV Olomouc, 1949–1954:

Inv. č. 133, sign. 293, Údržba církevních staveb, 1950–1954, karton 177.

Inv. č. 133, sign. 293.3, Soupis církevních památek, 1951–1952, karton 179.

Archiv ÚÚVÚ Libavá: Korespondence.

Konzistorní archiv Olomouc: Korespondence.

Archiv autorky.

České ochotnické divadlo v Jeseníku nad Odrou

Dnešní obec tvoří dříve samostatné obce Jeseník nad Odrou, Blahutovice, Hrabětice, Hůrka a Polouvsí. Podmínky pro vznik českého ochotnického divadla byly v jednotlivých uvedených místech poznamenány skutečností, že šlo o obce s rozdílným počtem obyvatelstva české národnosti.

Proto byla existence českého ochotnického divadla zaznamenána před rokem 1938 jen v **Hůrce**. Byla to lidová hra se zpěvy od J. Fröhliche „Jakou našel Jakub metlu na zlou Teklu“, kterou dne 29. prosince 1918 sehrála skupina katolické venkovské mládeže v místním hostinci Antonína Chlapíka čp. 7. Do roku 1924 v obci s cca 400 obyvateli české národnosti působil Sbor dobrovolných hasičů s 23 členy, skupina Venkovské katolické omladiny se 35 členy, TJ Orel a Lidová jednota. Poslední dvě organizace v roce 1924 zanikly. Mimo uvedenou hru se v obecní kronice nachází pouze poznámka, že „v roce 1926 bylo uskutečněno pět divadelních představení“ bez udání bližších údajů, zda šlo o hry místního divadelního souboru či o hru ze sousedních Bernartic nad Odrou. Bernartický soubor zde totiž často uváděl své reprízy. (Další informace – viz str. 34.)

O existenci českého ochotnického divadla v dalších výše uvedených obcích v období do roku 1938 nebyly zatím získány věrohodné informace.

Mnichovskou dohodou připadly obce do Sude-toněmecké župy (Sudetengau) a v důsledku naprostého zákazu zde český spolkový život zanikl.

K obnově společenského života českých obyvatel po roce 1945 docházelo poměrně pomalu, neboť noví dosídlenci po odsunu Němců museli řešit hlavně problémy se svou existencí v novém prostředí po stránce materiálně-hospodářské.

K určité stabilizaci dochází teprve kolem roku 1950, kdy v jednotlivých místech vznikají při tehdejších osvětových jizbách první divadelní ochotnické soubory. Nejvýrazněji tomu bylo v Blahutovicích a v Hůrce, kde lze vysledovat pravidelnější činnost, jak lze doložit následujícími zjištěními.

V Hůrce vznikl první divadelní soubor v roce 1951 v rámci místní skupiny Čes. svazu mládeže, který sehrál 1. ledna 1951 Gogolovu „Ženitbu“, 18. března téhož roku Jiráskovu „Vojnarku“ a v květnu 1952 Klicperův „Divotvorný klobouk“.

S odstupem dvou let nacházíme doklady o činnosti divadelního kroužku Osvětové jizby vedeného režisérem Karlem Segeťou. V soupisu inscenací jsou premiéry a reprízy těchto her: 4. dubna 1954 komedie J. Mahena „Ulička odvahy“, 29. srpna 1954 veselohra J. Štolby „Na letním bytě“, 20. března 1955 drama Al. Jiráska „Otec“,

v dubnu 1956 veselohra A. G. Tajovského „Ženský zákon“, 4. května 1957 komedie A. Fredra „Dámy a husaři“ a 29. listopadu 1959 drama F. X. Svobody „Směry života“. V roce 1968 pak bylo ještě sehráno drama Vl. Urbana „Závěje“. Po této době zmínky o existenci souboru chybí.

Mimo tyto inscenace divadelního souboru dospělých zde žáci místní Národní školy nacvičili v roce 1952 pohádkovou hru J. Otulcové „Slavný mistr Kopřiva“ a v roce 1954 Vaňátkovu dramaturgii pohádky K. J. Erbena „Jednou ranou 300 zabil“ a ve školním roce 1968–1969 pak „Šípkovou Růženku“.

V **Blahutovicích** nebyla česká škola a vedoucí postavení zde měli občané německé národnosti. Ještě do 5. května 1945 tady bydlela jen jedna česká rodina v čp. 35 (p. Lička) a dalších pět rodin smíšeného manželství. Dosídlování občany české národnosti proběhlo poměrně intenzívně v průběhu roku 1945 a česká škola byla otevřena již v září téhož roku. V roce 1946 bylo v Blahutovicích již z 348 obyvatel 341 Čechů.

První divadelní ochotnický soubor vznikl v rámci místní Osvětové besedy v roce 1951 a jeho prvním představením byla veselohra V. K. Klicpery „Bělouši“ sehraná 25. března téhož roku v hostinci U Přibylů. Dne 30. dubna 1951 pak bylo hráno drama „Kříž u potoka“. Ze záznamů však jednoznačně nevyplývá, zda to byla inscenace místního souboru či vystoupení některého hostujícího souboru. Jednoznačně je potvrzena premiéra frašky V. K. Klicpery „Divotvorný klobouk“ sehraná 7. června 1952 s reprízou 8. června stejného roku opět v hostinci U Přibylů.

K výraznému oživení společenského života v obci došlo po výstavbě nového kulturního domu otevřeného 24. července 1955. V obecní kronice se v roce 1955 konstatuje, že do Blahutovic zajíždí profesionální Bezkydské divadlo a Vesnické divadlo Praha bez uvedení dalších údajů. O činnosti místního souboru zde, stejně jako v dalších pramenech, není žádná zmínka.

Z údajné potřeby zlepšení kulturně-osvětové práce v obci byla 13. prosince 1957 zrušena místní Osvětová beseda a byl ustanoven Družstevní klub při JZD, jehož hospodaření bylo vedeno v rámci kulturního fondu JZD. Veškerá kulturní činnost byla soustředěna v Domě zemědělské kultury (bývalý Kulturní dům Osvětové besedy). Stávající jeviště bylo opatřeno novou oponou, byly pořízeny reflektory a nové kulisy. Zlepšení technických podmínek mělo vliv i na větší četnost divadelních představení. Během roku 1958 byla sehrána dvě představení ochotnického souboru Družstevního klubu a celý roční repertoár Bezkydského divadla (10 her).

V činnosti divadelního souboru působícího

v rámci Družstevního klubu, který existoval až do roku 1964, jsou však potvrzeny již jen dvě inscenace – 7. dubna 1958 veselohra V. Barty „Prach a broky“ a 26. prosince 1959 komedie V. Petrovičové „Růžové dopisy“, která byla dále reprizována 2. ledna 1960 v Dubu a 6. ledna v Jeseníku nad Odrou. V následujících letech se v kronice uvádí jen to, že „v místě bylo sehráno divadlo“ bez bližších údajů a že „vystoupila v roce 1960 Vesnická scéna z Prahy se hrou „Labyrint srdce“.

Původní předpoklady zlepšení kulturně osvětové práce během existence Družstevního klubu JZD se však zřejmě nenaplnily, neboť kronikářské záznamy z roku 1964 konstatují, že „do roku 1964 je kultura v obci ve velkém úpadku, i když v obci je pěkný kulturní dům“. Toto tvrzení je vysvětlováno „střídáním vedení JZD, kde vzniká pokaždé jiný názor na provádění a zvláště financování kulturních akcí“.

Vzniklá situace byla proto v roce 1965 důvodem ke znovuoobnovení činnosti místní Osvětové besedy. O kulturním domě se píše, že „uvnitř je v neutěšeném stavu a na opravu bylo vynaloženo 17 tis. Kčs“. V témže roku je pak poznámka o existenci divadelního souboru ČSM, který „nastudoval divadelní představení s kterým sjezdil daleké okolí“. Která to byla místa a o jakou hru šlo, zatím nebylo zjištěno. Z další existence souboru je potvrzeno jen to, že se tato místní mládežnická organizace v roce 1972 rozpadla.

V **Jeseníku nad Odrou** má české divadlo začátky teprve v období po roce 1945. (O poválečných letech pojednává příspěvek na str. 31.) Zásahu na jeho vzniku měl ředitel tamější školy František Kaluža, který se souborem s názvem Divadlo pracujících nastudoval v roce 1950 veselohru F. F. Šemberka „Jedenácté přikázání“. Hra měla premiéru 3. prosince uvedeného roku a po ní následovaly další inscenace – 29. srpna 1954 „Na letním bytě“ od Jos. Štolby, v prosinci 1955 se hrál „Jíra Danda“ od J. B. Moliéra (s reprízou 31. prosince v Hůrce) a 22. července 1956 pak „Neohrožený Mikeš“ od V. Vaňátka.

Jmenovaný ředitel školy byl také tvůrčím organizátorem divadelních představení ve škole a pod jeho vedením byly uskutečněny hry – V. B. Plumlovská „Dukátová semena“ a J. Průcha „Krkonošova medicína“ (obě v roce 1951), D. C. Faltys „Sněženka“ (r. 1954), H. Ch. Andersen, Míla Melanová „Sněhová královna“ (r. 1958) Fr. Hrubín „Sestry a růže“ (r. 1972) a v roce 1973 to byla „Perníková chaloupka“.

V souvislosti se zdejším dětským divadlem patří Jeseníku nad Odrou nesporná zásluha za rozvoj tohoto typu ochotnického divadla v Poodří, která spočívala v založení a dlouhodobě udržované tradici každoročních okresních přehlídek dětských divadel s názvem „Kouzelný klobouček“. První

se konala v roce 1972, poslední ročník proběhl v roce 1996. Počet vystupujících souborů se pohyboval od pěti do osmi. Přehlídky byly pro mnohé významnou příležitostí pro veřejnou prezentaci, zvláště když nejlepší soubor byl nominován na krajskou přehlídku, odkud byla i šance se dostat i do přehlídky národní. To se podařilo několikrát i souboru LŠU z Klimkovic.

Dětským divákům z Jeseníka nad Odrou a ze sousedních obcí byla přehlídkami dána možnost shlédnutí širokého žánrového spektra divadla pro děti. Od prvního ročníku v roce 1972 bylo celkem uskutečněno přes 120 divadelních představení 107 dětských a školních souborů z několika okresů s pestrým repertoárem od dramatizací klasických pohádek po současná experimentální a pohybová divadla. Svým významem pro rozvoj ochotnického divadelnictví by tato přehlídka zasluhovala samostatné zhodnocení. Všem pracovníkům místní Osvětové besedy a později Kulturního střediska patří alespoň touto cestou uznání a poděkování za jejich podíl při uskutečňování přehlídek.

Z řady osob to byli zejména: Jiřina Boková, Jarmila Handrychová, Eva Chromcová, Jiřina Perekopská, Karla Vašková, František Číp, Petr Heralt, František Hub, Josef Lušovský, František Pavlík, B. Petroš a mnozí další.

Výsledkem jejich činnosti byla všeobecná podpora divadelního umění v obci, a to nejen v interpretaci divadelních souborů, ale i představení profesionálních divadel. Bylo jich skutečně hodně, což si jistě zaslouží určitý obdiv a stojí proto za to uvést několik podrobnějších údajů. Tak z cizích ochotnických divadelních souborů zde vystoupily:

- 8. března 1952 Závodní klub Optimit Odry s hrou G. Preissové „Gazdina roba“
- 2. května 1954 Kulturní úderka požárního sboru ze Suchdolu uvedla hru K. Baláka „V požáru dýmu“
- 7. května 1955 Divadelní soubor Občanská beseda Mořkov sehrál Jiráskovu „Lucernu“
- 6. května 1960 Divadelní soubor z Blahutovic vystoupil s komedií VI. Petrovičové „Růžové dopisy“
- 19. února 1970 Dětský soubor Klíček ZUŠ Studénka sehrál hru pro děti Jar. Sypala „Co měsíc vyprávěl“
- 3. května 1970 Amatérský divadelní soubor Závodní klub ROH Tesla z Rožnova pod Radhoštěm potěšil diváky operetou „Podskalák“
- 27. března 1973 Divadelní soubor Větrník z Havířova připravil pro děti „Červené pantoflíčky“
- 21. prosince 1973 tentýž soubor sehrál opět pro děti „Kouzelnou krabičku“
- 27. dubna 1974 opět zavítal Amatérský divadelní soubor závodní klub z Rožnova pod Radhoštěm s operetou „Slovácká princezna“
- 11. května 1974 se Estrádní skupina SSM

z Bílovce představila autorskou divadelní estrádou „Dám ti elixír života pít“

- v říjnu 1984 zinscenovali učitelé Lidové školy umění z Nového Jičína pro děti autorsky pojatou hudební pohádku „Šípková Růženka“

- 24. ledna 1986 Divadélko Kruh z Havířova sehrálo pro děti inscenačně zajímavou hru „Petruška z bedny“

Z profesionálních divadelních souborů v Jeseníku nad Odrou vystupovaly – Státní divadlo Ostrava (každoročně v letech 1969–1975 a pak v roce 1985), Těšínské divadlo (každoročně v letech 1969–1976), Oblastní divadlo Šumperk (každoročně v letech 1971–1977 a v roce 1985), Slezské divadlo Opava v letech 1974 a 1975, Horácké divadlo Jihlava v letech 1971 a 1972 a Státní divadlo Olomouc v letech 1970, 1974 a 1984–1986.

Ostatní profesionální scény z různých míst republiky zde vystupovaly v letech 1969, 1972, 1974, 1975 a 1985.

Hraný repertoár byl velmi pestrý. Byly v něm klasické činohry českých i cizích autorů, veselohry, dramata, hry pro děti. Výrazný podíl měly hry se zpěvy a operety. Úctyhodný počet divadelních

představení uskutečněných v Jeseníku nad Odrou a jejich návštěvnost zajišťovaná často formou předplatného je důkazem dobré práce organizátorů i toho, jak bylo divadelní umění v obci velmi oblíbené.

V sousedních **Hraběticích** bylo ochotnické divadlo zaznamenáno jen v roce 1951, kdy v rámci Újezdni osvětové besedy bylo 18. února sehráno Jiráskovo vesnické drama „Vojnarka“.

O existenci ochotnického divadla v **Polouvsí** se bez podrobnějších údajů zmiňuje Miloslav Baláš ve své publikaci Kulturní místopis Novojičínska, kterou v roce 1967 vydal Vlastivědný ústav v Novém Jičíně. Ze studia archivních pramenů však nebyla zjištěna žádná divadelní inscenace tohoto souboru.

Předchozí řádky dokazují, že obec Jeseník nad Odrou spolu s nedalekými Bernarticemi nad Odrou byly v dřívějších dobách jakýmsi centrem divadelního dění v této části Poodří.

V Bernarticích nad Odrou je ochotnické divadlo stále velmi aktivní. Zda tomu tak bude i v Jeseníku nad Odrou, mohou rozhodnout občané sami.

Stanislav Macek

Ochotníci v Jeseníku nad Odrou očima pamětníků

O českém ochotnickém divadle v Jeseníku nad Odrou jsem si povídal nejdříve s paní Josefou Matyskovou a poté s paní Marií Šimkovou z Jeseníku n. O.

Paní Matysková se přistěhovala do Jeseníku n. O. (tehdy Deutsch Jassnik) v roce 1930. Bydlela s rodiči ve strážním domku a tato rodina byla jednou z mála českých rodin v této obci. Jednalo se především o rodiny státních zaměstnanců.

Paní Matysková zde prožila předválečná léta, prožila kvapný odsun do vnitrozemí při okupaci Československé republiky německými fašisty a dočkala se návratu v roce 1945.

V Jeseníku nad Odrou se tehdy v rámci dosídlování pohraničí sešla velmi různorodá společnost z nejrůznějších koutů Moravy. Ochotnické divadlo, které zde zahájilo svou činnost již v roce 1945, tak mohlo sehrát kromě kulturní a osvětové funkce i funkci poznávací a seznamovací.

Počátky českého divadla v Jeseníku jsou spojeny se jmény Vojtěch Sklenák a Karel Šimek. Oba se snažili nacházet mezi nově přistěhovanými sousedy schopné a nadšené divadelníky a podle dobových ohlasů na uváděná představení se jim to asi dařilo velmi dobře.

Jako první byla jeseníckými ochotníky nacvičena a uvedena opereta R. Piskáčka „Hospoda u přívozu“. Režie se ujal učitel na zdejší škole Vojtěch Sklenák, jako herci vystoupili Karel Šimek, Josef Jurčák, Hynek Býček, Stanislav Matyska,

Josefa Býčková (Matysková) a další. Hra byla uvedena na podzim roku 1945 a její líbivé melodie zaujaly diváky při reprízách i v dalších obcích.

V dalších letech režíroval ochotnická představení (a většinou i hrál některou z rolí) velmi nadšený ochotnický herec a režisér Karel Šimek, povoláním dentista. Jak vzpomíná jeho manželka paní Šimková, často se po návratu domů z práce zdržel jen chvíli a pak pospíchal mezi ochotníky nacvičovat divadlo, připravovat kulisy nebo zajišťovat další práce nezbytné pro zdárnou přípravu a uvedení představení.

Pod vedením pana Šimka byla uvedena nejdříve zpěvohra R. Piskáčka „Perly panny Serafínky“, poté Vrchlického „Noc na Karlštejně“ (roli císaře Karla si zahrál řídící učitel p. Ševeček, císařovnu Elišku pí. Tučková).

Dalšími nacvičenými a předvedenými hrami byly „Muzikantská Liduška“ a „Berounské koláče“.

Snad jen ten, kdo okusil, jak chutná divadelní šmíra, dovede pochopit, kolik nadšení, námahy a dřiny, a možná i radosti z opojného zvuku potlesku, je obsaženo v tomto prostém výčtu. Vy, kteří jste někdy stáli na jevišti, jistě pochopíte. A vám ostatním přeji, abyste i v současné záplavě profesionálních bavičů a dělníků zábavy měli chuť a důvod zatleskat i těm, které jsme nazývali a nazýváme ochotníky.

Ze vzpomínek paní Matyskové a paní Šimkové zapsal a oběma děkuje Karel Glogar.

Ochoťnické divadlo Seník

Na momentce z vystoupení Kterak Jindra ke štěstí přišel jsou zachyceni Petr Glogar, Petr Dorazil, David Románek, René Štec a Martin Bayer.

Někdy v září 2001 se rozhodla skupinka mladých i starších lidí z Jeseníku nad Odrou a přidružených obcí, že oživí dění v obci a naváže na bohatou historii ochotnických divadel. Vzorem nám byli ochotníci z Bernartic nad Odrou. Nadšení myšlenkou divadelních prken jsme se rozhodli pod vedením Adama Románka uvést pohádku nejen pro děti „Lotrando a Zubejda“. Náš záměr byl schválen i panem Zdeňkem Svěrákem na jednom z představení Járy Cimrmana v Novém Jičíně. Jelikož jsme byli amatéři bez počátečních financí, vyšla nám obec vstříc a poskytla nutnou dotaci.

Mlynář a vodník – Karel Glogar a Adam Románek – z vystoupení Kterak Jindra ke štěstí přišel.

Přes zimu jsme vše i s vlastní hudbou nacvičili a těšili se na premiéru. Ta se konala 12. května 2002 a výtěžek šel symbolicky na konto Paraple. Reprízy probíhaly 17. června nejen pro děti z Jeseníku n. O. a 30. listopadu 2002 v Bernarticích nad Odrou.

Po úspěšném startu jsme se rozhodli pokračovat nadále v této činnosti. Nechtěli jsme opustit svět pohádek, a tak jsme na motivy filmové pohádky Princezny ze mlejna vytvořili pohádku divadelní „Kterak Jindra ke štěstí přišel“. Podali jsme žádost o grant u občanského sdružení Vita, které zrovna zaštiťovalo projekt Make a Connection a uspěli. Mohli jsme si dovolit investovat do lepších kulís a kostýmů.

Premiéra byla 30. března 2003 v Jeseníku nad Odrou, dále jsme zde hru seheráli znovu 7. dubna 2003 a pak 27. dubna 2003 v Odrách, 11. května 2003 v Bernarticích n. O., 30. listopadu 2003 opět v Jeseníku n. O. a konečně 7. prosince 2003 znovu v Bernarticích n. O.

Závěrečná píseň ze hry Kterak Jindra ke štěstí přišel.

V další činnosti jsme samozřejmě pokračovali dále. Tentokrát pod taktovkou Jany Klosové z Bernartic n. O. Zůstali jsme ale stále u pohádek. Bylo nám jasné, že musíme zapracovat na hudební stránce a poskytnout hlubší kulturní zážitek. Oslovili jsme Bohumila Volka z Jeseníku n. O. a ten nám

Lotrando a Zubejda – závěr představení.

Z představení o urozenosti srdce.

ušil hudbu opravdu na míru. Pohádku jsme nazvali „O urozenosti srdce“ a byla na motivy filmové pohádky „Co takhle svatba, princí“.

Premiéra se uskutečnila 2. května 2004 v Jeseníku n. O. a repríza 5. listopadu 2004 v Bernarticích n. O.

V naší činnosti jsme nezůstali jen u divadelních představení a 6. února 2004 jsme uspořádali divadelní ples. Cílem bylo získat nějaké prostředky pro financování ochotnického divadla.

Po úspěchu akce jsme o rok později – 4. února 2005 – uspořádali druhý ples na téma „šedesátých let“. Tam jsme přiblížili obecnstvu svět divadelního zákulisí několika scénkami.

Tímto pro nás divadelní svět neměl skončit, ale jak to tak bývá, studiem a prací jsme byli rozdroleni do různých koutů světa. V současné době čekáme na znovuoživení ochotnického divadla.

Adam Románek, za divadlo Seník

Z představení O urozenosti srdce

Skoro všichni – zleva nahoře Jiří Grulich, Eva Klosová, Václav Bayer, David Románek, Petr Dorazil, Martin Bayer, Petr Dorazil, Petr Glogar, Milan Jaroš, Karel Glogar.

Uprostřed Helena Glogarová, Adam Románek, Hana Glogarová, Edita Minarčíková, Lucie Glogarová.

Dole Jana Klosová, Monika Glogarová, Karel Glogar ml., Kateřina Maňasová, René Štec.

Ochotnické divadlo v Hůrce

Zmínky o ochotnickém divadle v Hůrce jsou z roku 1928 a jsou uvedeny v kronice, která pojednává o období 1924–1970. Kronikářem byl řídící učitel na základní škole pan Karel Segeř. Ten se zde zmiňuje i o starší kronice, která byla údajně v roce 1944 odevzdána tehdejší německé správě a poté se ztratila.

Máme dobrý důvod se domnívat, že ochotnické divadlo existovalo v Hůrce již před 1. světovou válkou, nicméně písemné prameny nejsou k dispozici.

Doba mezi světovými válkami byla – jak se zdá při čtení kronik i z vyprávění pamětníků – velmi příhodnou půdou pro vznik a činnost nejrůznějších spolků a organizací. Jedním z charakteristických rysů těchto spolků pak byla snaha o co nejvyšší prezentaci své činnosti navenek a právě ochotnické divadlo bylo v tomto směru využíváno velmi často. Jakási řevnivost mezi spolky v tomto duchu se pak často pozitivně projevila i tím, že v některých letech se konala v této poměrně malé obci i čtyři ochotnická představení během jednoho roku.

Co se týká předváděného repertoáru, jednalo se vesměs o nepříliš známé, nicméně velmi oblíbené „lidové“ divadelní komedie, jen zřídka kdy sáhli režiséři po kusu z pera klasického autora.

Velmi agilním spolkem, který se angažoval v ochotnickém divadelnictví, byl spolek Katolická omladina. Zmínky o ochotnických představeních Katolické omladiny nacházíme prakticky od roku 1928 až do počátku 2. světové války. Po roce 1945 není v kronice tento spolek uveden, nicméně předpokládáme jeho existenci ještě do roku 1948, kdy byl oficiálně zrušen.

Členové Katolické omladiny nacvičili a provedli během těchto let ochotnická představení: „Potkalo ji štěstí“ (17. 4. 1928) a „Náměly v lese“ (4. 12. 1928), v následujícím roce „Maryša“ a „Viktorka“. V prosinci roku 1930 předvedla Katolická omladina představení „Lucifer“, 23. 3. 1932 „Pomněnky“ a v roce 1933 dokonce dvě představení – v dubnu „Tulácká krev“ a v prosinci „Ta naše

Máňa“. Podobně i v roce 1935 v březnu „Gorali“ a v prosinci „Falešná kočička“.

V roce 1937 opět v březnu a v prosinci hry „Pan Rampola poštmistrem“ a „Čertovy námluvy“.

Dalším velmi aktivním spolkem v Hůrce byl – a zůstal, díkybohu, do současnosti – Sbor dobrovolných hasičů. Kromě své hlavní činnosti byl také významným kulturním činitelem v obci, a mj. dokázal nacvičit ochotnická představení, někdy i dvě v jednom roce.

Prvním kusem, který předvedli hasiči v Hůrce a o kterém je zmínka v uvedené kronice, je „Zápas o nevěstu“ v roce 1929. V roce následujícím – 30. 3. 1930 – „Ferdinand spí“ a v březnu roku 1932 „Když zahřměla děla“, 16. dubna 1933 pak „Strýc Motal“ a „Lešetínský kovář“. O dva roky později dne 10. února 1935 „Nechoď tam, pojď radši k nám“ a v roce 1937 „Jidáš Veselský“ (28. 2. premiéra a 7. 3. repríza).

Kromě dvou uvedených spolků se výrazněji angažovala při nacvičování ochotnického divadla v Hůrce – jak uvádí kronikář – místní osvětová komise. Dnes již nezjistíme, zda se jednalo o další kulturní spolek v obci nebo zda se jednalo „jen“ o neformální skupinu lidí s hereckými ambicemi. Nicméně kronika uvádí, že v letech 1930 až 1937 tato místní osvětová komise nacvičila a předvedla veřejnosti čtyři ochotnická představení: 26. 12. 1930 „Čert“, 19. 3. 1934 „Jindra“, 25. 9. 1936 „Vlčí máky“ a v roce 1937 „Otrokyně láska“.

Jistě dobrým důvodem k vystoupení ochotnického divadla bylo životní jubileum oblíbeného presidenta T. G. Masaryka. Žáci místní školy předvedli 7. a 8. března 1930 scénické pásmo „Pro tatíčka presidenta“ a i u dříve uvedených představení v roce 1935 je uvedeno, že se konaly k jubileu pana presidenta.

Děti z místní školy dále nacvičily a uvedly 26. 3. 1931 pohádku „O perníkové chaloupce“. O dalších představeních dětí ze školy se kronika zmiňuje až v roce 1949, kdy děti pod vedením pana řídícího předvedly hru „O zakletém srdíčku“ (1. 5. 1949).

Další ochotnická představení dětí ze školy následovala 2. 7. 1950 „Miluška“, 4. 7. 1954 „Jednou ranou“, 28. 5. 1961 znovu „Perníková chaloupka“, 1. 7. 1962 „Zakletí bratři“, 16. 6. 1963 „O Honzovi a princezně“, 7. 6. 1964 „Zlatovláska“ a tentýž rok „Zkoušky čerta Belínka“, 3. a 4. 7. 1966 „Pasáček vepřů“, 10. a 11. 1969 „Šípková Růženka“, 5. 7. 1970 „Moudrá ševcová“ a 21. a 23. 6. 1974 „Bubáci a hastrmani“.

Představení byla nacvičována během školního roku a jejich uvedení bylo načasováno na dobu před prázdninami nebo těsně po začátku prázdnin. Nacvičování a uvedení byla úzce spojena s vedením školy – zejména s obdobím působení pana

řídícího Karla Segetě a posléze s paní ředitelkou Slípkovou.

Konec dětských ochotnických představení nastává s ukončením a uzavřením základní školy v Hůrce k 30. 6. 1975. Posledním uvedeným představením dětí z Hůrky – jak uvádí kronika – bylo představení v roce 1978 „Sněhurka, zvířátka a sedm mužičků“, kterou s dětmi nacvičila vedoucí dětského útulku paní Boková.

Nicméně vraťme se ještě o 30 let zpátky. Zdá se, že rok 1948 a jeho tragické události neměly – alespoň zpočátku – na konání ochotnických představení v Hůrce tak negativní vliv jako válka v letech 1939–1945 (pomineme-li ovšem nabízený repertoár a také to, že aktéři mohli vystupovat „pod jedinou povolenou hlavičkou“ tj. Československý svaz mládeže). Kronikář uvádí, že ochotnická představení v Hůrce v této době připravoval ČSM a „starší ochotníci“. Tato společnost uvedla: 28. 10. 1948 „V okovech“, 13. 3. 1949 „Gorali“, 1. 1. 1950 „Radostná událost“, a dále v tomto roce 23. 4. „Paličova dcera“ a 31. 12. a 1. 1. 1951 „Ženitba“, 12. a 25. 3. 1951 „Vojnarka“ a 8. 6. a 14. 6. 1952 „Divotvorný klobouk“.

Pomyslnou štafetu ochotnění v Hůrce pak převzala tzv. Osvětová beseda – oficiální orgán místního národního výboru pro kulturu. Pod touto novou hlavičkou – ovšem víceméně stejnými pro ochotnění zapálenými lidmi – byla provedena tato představení: 3. 4. a 4. 4. 1954 „Ulička odvahy“, 1. 4. a 8. 4. 1956 „Ženský zákon“ od J. G. Tajovského, 25. 5. a 26. 5. 1957 „Dámy a husaři“.

V roce 1958 se v Hůrce žádné ochotnické představení nekonalo, protože – jak uvádí kronikář:

„Starí ochotníci odmítali dále vystupovat a mladí jsou naplno vytížení funkcemi v místním národním výboru a jednotném zemědělském družstvu“.

Nicméně přesto v roce 1959 místní ochotníci nacvičili a 5. 12. 1959 uvedli hru „Směry života“, 19. 2. 1961 „Moje teta, tvoje teta“ a 24. 3. a 25. 3. 1962 komedii L. Stroupežnického „Naši furianti“.

Posledním ochotnickým představením v Hůrce, které bylo provedeno dne 26. 4. 1969 dospělými herci pak bylo drama „Závěje“. Kronikář uvádí, že divadlo připravila osvětová beseda spolu s mládeží Československé strany lidové.

Pokusíme-li se z výše uvedeného zobecnit podmínky pro činnost ochotnického divadla v obci, je zřejmé, že velmi příznivě působí činnost rozmanitých aktivních spolků a jejich snaha prezentovat svou existenci. Jako velmi zásadní se jeví nezbytnost – a to zejména pro ochotnění dětí a mládeže – existence školy v místě s vedením zapáleným pro tuto činnost.

A to nejdůležitější – dle mého názoru – jsem si nechal na závěr:

K činnosti ochotnického divadla je nezbytná skupina nadšenců, kteří si natolik zamilují tuto múzu, že nelitují námahy, času a někdy i peněz, aby mohli aspoň krátkou chvíli strávit na oněch prknech, která přece znamenají svět.

Karel Glogar

Fotografie jsou z archivu rodiny Glogarovy, Hůrka 26.

Obě foto z představení L. Stroupežnického Naši furianti z roku 1962.

Čím Poodří vstupuje do světových dějin. Příspěvek k dějinám Moravských bratří (XI. část)

David Nitschmann-Tesař, první biskup obnovené jednoty bratrské

Z dlouhé řady Moravských bratří vedle Kristiana Davida a hraběte Zinzendorfa je nejčastěji zobrazován portrét Davida Nitschmanna – biskupa. Muže se sympatickou dobráckou tváří s vyrovnaným úsměvem, k jehož charakteristice se často přidává, že vykonal asi 50 cest po moři.

David Nitschmann se narodil 18. 12. 1695 v Suchdole nad Odrou v usedlosti č. p. 187 jako nejmladší ze čtyř dětí ve staré bratrské rodině Georga Nitschmanna. O něm David ve svém životopise píše: „Můj otec Georg Nitschmann byl zbožný a poctivý muž. Měl mnoho luterských a reformovaných knih, ve kterých si pilně čítával. Každou neděli shromáždil svou rodinu, zpíval s ní některé písně ze starého bratrského zpěvníku a předčítal kázání.“ David o svém duchovním životě hodně přemýšlel, hledal pravou cestu, aby dospěl ke spasení. Přesto se v r. 1716 rozhodl, že bude vojákem a odešel s jedním přítelem do Hranic. Když viděl, že se jeho přítel ve společnosti vojáků vychloubá špatným chováním, vzpamatoval se a přál si, aby nebyl odveden, což se mu splnilo. Neodvedli jej pro nízký věk. Stále více se pak zabýval svým duchovním stavem, scházel se a četl si v Bibli s několika svými vrstevníky.

Od jedné staré ženy z Těšína, která v Suchdole žebrała a zpívala při tom duchovní písně, získal knihu J. A. Steinmetziho, pietistického faráře v nedávno zřízené evangelické farnosti v Těšíně. Kniha jej oslovila natolik, že se tajně vydal večer o Vánocích 1722 do Těšína přes přísný zákaz vrchnosti. Do půlnoci se dostal do Frýdku, kde tvořila Ostravice hranici mezi Moravou a Slezskem. Jelikož byl most hlídán, musel se přebrodit, přičemž při uklouznutí ztratil botu. Za svítání dorazil do Těšína, kde se setkal se Steinmetzem. Setkání na něj hluboce zapůsobilo, doma se pak scházel se svými přáteli ještě častěji. Steinmetz poslal do Suchdolu Kristiana Davida, který rok před tím založil pro tajné evangelíky z Moravy v Sasku městečko Herrnhut. Ten kázal po večerech u Davida Schneidera za účasti mnoha lidí. Výsledky jeho činnosti nabyly takových rozměrů, že to neušlo pozornosti majiteli panství a začalo vyšetřování. David byl mezi prvními pěti exulanty. V této skupině mladíků byli tři stejného jména, kromě něj to byli David Nitschmann (1703–79) později zvaný Syndikus, David Nitschmann (1696–1729) později zvaný Konfessor (zemřel ve vězení), dále Johann Teltschik (1696–1764) syn rychtáře a Melchior Zeisberger (1701–81), syn svobodného sedláka z Horního dvora. V Herrnhutu později

Portrét Davida Nitschmanna.

všichni zaujali významná místa, proto je dějiny označují jako „Pět sloupů církve“. Nečekali na vyšetřování a utekli ze Suchdolu večer 2. května 1724. Jejich jedenáctidenní cestu popsal ve svém deníku D. N. Syndikus. (Publikován byl v POODŘÍ 2/2006.)

David se vyučil u Kristiana Davida tesařskému řemeslu, které bylo velice potřebné při pozdějším budování dalších osad. Již v r. 1725 se vydal zpět na Moravu, odkud přivedl otce stíženého mrtvicí. O rok později v r. 1726, když se Herrnhut zmítal v názorových neshodách, uvažoval vážně o odchodu. Aby tyto myšlenky zapudil, vybudoval společně s Martinem Doberem dům v dnešní Žitavské ulici a oženil se s Rosinou Schindlerovou z Kunína. Z tohoto manželství se narodily tři děti: Anna 1729, Christian David 1731 a Marie Magdaléna 1734.

Památného dne 13. srpna 1727 došlo k duchovnímu sjednocení herrnhutských a obnovení Jednoty bratrské. Dramatické události vytvořily zvlášť úzké přátelství s hrabětem Zinzendorfem, který jej učinil správcem-majordomem. Na podzim 1727 opět cestoval tajně na Moravu pro další Suchdolany. Důležitým posláním byl pověřen v r. 1728, kdy s J. Teltschikem ze Suchdolu a W. Neisserem ze Žiliny vykonal diplomatickou cestu do Anglie ke královskému dvoru, aby tam oznámili obnovení Jednoty bratrské. Cestou navštívili univerzitu v Jeně, kde nadchli při disputacích studenty.

V tomtéž roce v říjnu byl zvolen jedním ze čtyř starších, kteří pak řídili obnovenou Jednotu bratrskou. Bylo to období velkého zápasu o prosazení Jednoty a David stál stále v čele. V r. 1729 byl pověřen ještě jednou navštívit s Martinem Doberem probuzené studenty v Jeně a Livonii (Lotyšsko). Cestou se dostali do velkého nebezpečí, když loď zachvátil požár, který se stěží podařilo uhasit.

David byl i při počátcích velkého Zinzendorfova projektu dát příležitost všem lidem na světě, aby jim bylo nabídnuto křesťanství. Hrabě sestavil v r. 1728 tým mladíků, které vyučoval geografii, cizím jazykům, medicíně a teologii. Brzy se to stalo potřebným. V r. 1731 se vydal s Zinzendorfem na korunovaci dánského krále Christiana VI. a z této cesty přivezli do Herrnhutu černocho Antonína. Ten jim vyprávěl o svých dvou sestřích, které žily na ostrově Sv. Tomáše jako otrokyně. Ihned se několik bratří nadchlo pro cestu na Sv. Tomáš v Karibské oblasti. Pro tento úkol byl vybrán Leonard Dober a David Nitschmann jako doprovod. V ranních hodinách 21. srpna 1732 se rozloučili se sborem a pěšky šli do Kodaně, kde nastoupili na Holandskou loď. Po desetitýdenní cestě přistáli 13. prosince na Sv. Tomáši, kde žili ve velice těžkých podmínkách černí otroci. Aby se s nimi mohli dostat do styku, byli ochotni se stát sami otroky. Byla to jedna z nejznámějších misijních cest. David se z ní po roce vrátil, aby Jednotu informoval o tamních podmínkách a výsledcích misijní práce.

V r. 1734 jel s hrabětem Zinzendorfem do Švédům patřícího Stralsundu, kde hrabě inkognito skládal teologickou zkoušku. Bylo to již v období jeho neustálého pronásledování. Spolu pak navštívili Holštýnsko, kde jednali o možnosti založení nové osady Pilgeruh.

V tomto období vyvstala otázka svěcení vlastních duchovních. Zinzendorf se tedy obrátil na dvorního kazatele v Berlíně Daniele Ernesta Jablonského, vnuka J. A. Komenského, který byl biskupem polské větve Jednoty bratrské. Ten dne 13. 3. 1735 vysvětil Davida Nitschmanna na biskupa za přítomnosti dvou svědků z Českého Rixdorfu s oprávněním provádět vizitační návštěvy zámořských sborů a ordinovat tam pastory a ostatní pracovníky sborů Jednoty bratrské. Bylo mu 40 let.

Brzy na to v srpnu 1735 odcestoval s druhou skupinou kolonistů do anglické kolonie Georgia v Severní Americe. Cestoval stejnou lodí jako John Wesley, pozdější zakladatel metodistické církve, který ve svém deníku obdivně popisuje klid a statečnost herrnhutských za velké bouře. V Georgii založili prosperující město Savannah a misijně působili mezi indiány Cherokee. Odsud odcestoval David r. 1736 přes Jižní Karolinu a Pensylvánii do New Yorku a zpět do Herrnhutu, kam

s sebou přivezl známou postavu – černouška Jupitera. V té době byl již Zinzendorf na 10 let ve vyhnanství pro přijímání emigrantů z Moravy. Spolu cestovali r. 1737 do Anglie, kde dosáhli uznání Jednoty od hlavy anglikánské církve arcibiskupa Pottera z Cantenbury. V tomtéž roce se osobně účastnil vysvěcení Zinzendorfa na biskupa Jednoty. R. 1738 vyjednával povolení k vybudování Herrnhagu v Porýní jako druhého střediska Jednoty. Se svou sestřenicí Annou Nitschmannovou a strýcem Davidem Nitschmannem-Kolářem odcestoval 1740 do Pensylvánie, kde koupil v pustinách pozemky, na nichž založili Bethlehem, dnešní univerzitní město. Byl sice biskupem, ale nepřestával být i tesařem při budování Herrnhagu, Bethlehemu a jiných osad.

R. 1742 se plavil opět do Karibiku, kde vykonal vizitace a po návratu opět zůstal v Bethlehemu do r. 1744. Při návratu do Evropy byla jeho loď zajata španělskou fregatou a on byl držen do r. 1745 v pevnosti San Sebastian ve Španělsku. Následující tři roky se zdržoval v Evropě v Dánsku, Norsku a Slezsku a pak cestoval opět do Severní Ameriky zakládat osadu v Maryland. Brzy se však vrátil do Evropy – Walesu – najít tam vhodné místo pro novou bratrskou osadu. Odejel pak do Německa – Herrnhagu, kde měli bratří seminář. Tam mu také 10. 8. 1753 zemřela žena Rosina.

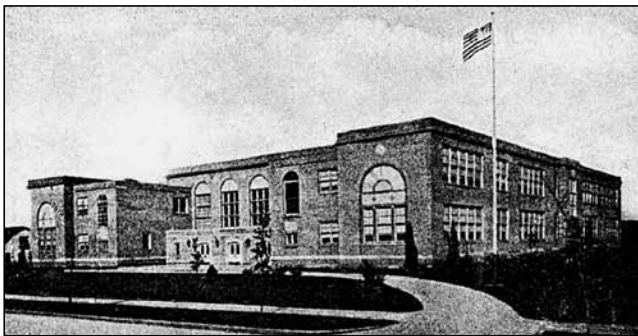
V dubnu 1754 přivedl velkou skupinu bratří do Bethlehemu v Pensylvánii. Oženil se tam 7. 9. 1754 s Marií Barbarou Leimbachovou z Hühstattu, vdovou po Friedrichu Martinovi, misionáři a biskupu pro Východní Indii. Následovalo jeho úsilí založit v Ulster-County ve státě N. York osadu, což se nezdařilo.

V r. 1755 navštívil Wachau, kraj v Severní Karolíně a na podzim působil v indiánském sboru Gnadenhütten na řece Mahony. Poté, co odjel, byla osada nepřátelskými indiány zničena, přičemž přišel o život i Martin Nitschmann ze Suchdolu č. p. 136.

V r. 1756 se odebral do Warwicku (Pensylvánie), kde založil osadu Litice. Zde se mu narodila dcera Anna Maria (v dospělosti se provdala

Jeho rodný dům v Suchdole nad Odrou.

Škola Davida Nitschmanna v Bethlehemu.

za potomka Suchdolana misionáře Heckenweldera).

Od r. 1761 trvale bydlel v Bethlehemu, ale ještě 1766 visitoval 5 sborů a 14 misijních stanic v Pensylvánii a připravoval provincionální synodu. Ve stáří jej sužovala pakostnice (kloubové revma), takže se věnoval hlavně archivnictví a od r. 1769 byl generálním archivářem pro Ameriku. Zemřel v Bethlehemu ve svých 77 letech dne 8. října 1772.

Sepsat krátký životopisný článek o Davidu Nitschmannovi, aby netrpěl heslovitostí, nelze. Každá jeho cesta by vydala za samostatný zajímavý cestopis.

V místě jeho rodného domu (naproti Úřadu městyse Suchdolu n. O.) Historicko-vlastivědná společnost MORAVIAN založila v r. 1996 Park Moravských bratří, kam jsou vysazovány stromy z míst, kde Moravští bratři ze Suchdolu působili.

Daniel Říčan, MORAVIAN,

Historicko-vlastivědná společnost v Suchdole nad Odrou

Použitá literatura:

- Mannsbart C. (1995): David Nitschmann první biskup obnovené Jednoty bratrské, Suchdol n. O.
Říčan G. A. (1970): Dědictví Komenského na Kravařsku, Suchdol n. O.
Schiller J. (1945): Vypravujeme si o obnovené Jednotě, Semily
Vančura V. (1911): Obrazy z dějin Jednoty bratrské, Praha
Weinlick J. R. (2000): Hrabě Zinzendorf, Jindřichův Hradec

Bohuslav Jelínek – člověk, který nezhálí

Rád bych Vám představil člověka, který v důchodu nezhálí a který svůj čas nezištně věnuje veřejně prospěšné činnosti.

Pan Bohuslav Jelínek se narodil ve Velké Bíteši v podhůří Českomoravské vrchoviny v roce 1931. Zde prožil dětství a vyučil se drogistou. Poté vystudoval chemickou průmyslovku v Brně a v roce 1954 přišel na umístěnkou do Oder. Po příchodu do Oder absolvoval vojenskou základní službu. V Odrách nastoupil do gumárenského podniku Optimit (dnes a. s. Sempreflex-Optimit) jako gumárenský chemik. Postoupil na vedoucího laboratoře a dále do funkce hlavního technologa. Do důchodu v roce 1991 odešel z funkce vedoucího technicko-organizačního rozvoje. Pan Jelínek tak až do odchodu na zasloužený odpočinek zůstal věrný podniku, do kterého po studiích nastoupil.

Po příchodu do Oder pan Jelínek začal cvičit v Tělovýchovné jednotě gymnastiku. Později se zaměřil na turistiku.

Turistiku nejenže sám aktivně provozoval, ale věnoval se v ní různým funkcím. V tehdejší Československé svazu tělesné výchovy pracoval pod odborem turistiky, po roce 1989 se angažoval v obnoveném Klubu českých turistů. Ke svým 70. narozeninám v KČT obdržel čestné uznání za dlouholetou aktivní činnost. Po celou tu dobu se turistice věnoval především v Odrách. V posledních letech se již turistice kvůli zdraví nemůže věnovat naplno.

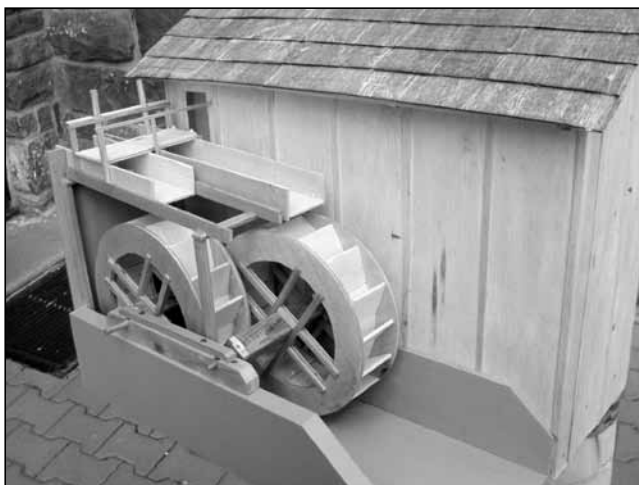
Mimo sportu a turistiky pan Bohuslav Jelínek ještě stavěl letecké modely. Tomuto koníčku se však věnoval jen do příchodu do Oder a do založení

Pan Bohuslav Jelínek s modelem větrného mlýna.

rodiny. Letectví zůstalo celoživotní láskou, což se mimo jiné odrazilo v jeho zájmu o leteckou literaturu. Kromě ní rád čte literaturu faktu.

Protože pan Jelínek po odchodu do důchodu nechtěl jen tak odpočívat a poněvadž mu to nedalo, věnuje se různým ručním pracím a znovu se vrátil k modelářství. Svým známým vyrábí různé drobné dárky a v roce 2003, kdy Historicko-vlastivědný spolek v Odrách uspořádal v září první Husitský den, se nabídl, že na doprovodnou výstavu vyrobí kolekci modelů husitských zbraní. A tak jeho zásluhou a šikovností vznikla kolekce věrně zpracovaných zbraní husitské pěchoty – řemdich, okovaný cep, sudlice, halapartna včetně štítu (husitské pavězy), dále palné zbraně jako píšťala, hákovnice, tarasnice, houfnice

Model vodního hamru.

a bombardá se zástěnou. Z větších husitských bojových prostředků pan Jelínek postavil model dvou vozů pověstné vozové hradby, beranidla, dobývací věže a obléhacího praku. Všechny modely s popisy tehdejší výstavu velice oživily a oprávněně se staly středem pozornosti především dětí a mládeže. Po skončení výstavy modely pana Jelínka vytvořily základ exponátů depozitáře Historicko-vlastivědného spolku v Odrách, který vznikl v tzv. „malé budově“ základní školy na Komenského ulici v Odrách díky pochopení vedení této základní školy v roce 2005.

Ještě před husitskými zbraněmi pan Jelínek postavil model strážní věže, který je vystaven v Městském informačním centru v Odrách. Tento model ukazuje možnou podobu vyhlídky, jež by měla v budoucnosti stát na skalce u oderského vodojemu jako jedna z atrakcí cestovního ruchu. Pro úplnost jen uvedu, že vyhlídka by měla být inspirována strážní věží, kterou má město Odry ve svém znaku. Pro Jakubčovice nad Odrou pan Jelínek postavil věrný model dřevěné zvoničky ze 17. století. Ta je chráněnou kulturní památkou a stojí na jakubčovické návsi.

Svůj obdiv k historickým technickým památkám pan Jelínek „přetavil“ v kolekci funkčních modelů

Vnitřní část modelu vodního hamru.

větrného mlýna, vodního hamru a vodní stoupy. Model dřevěného větrného mlýna tzv. beraního typu stavěl podle dosažitelné literatury a podle fotografií, které si pořídil v Partutovicích v tamním větrném mlýně. Všechny tyto modely nezištně věnoval Historicko-vlastivědnému spolku v Odrách, který je vystavil ve svém depozitáři, kde je mohou zájemci shlédnout po domluvě se správcem – panem Květoslavem Wiltschem z Oder.

Co k tomu dodat? V současnosti, kdy se nezištnost a veřejná činnost vytrácí a kdy osobní prospěch a hledisko maximálního zisku diktuje chod našeho každodenního života, představuje pan Jelínek ohníček, který by měl

Model vodní stoupy.

zapálit zájem o smysluplné využití volného času u střední generace, mládeže, ale především u dětí. Nebylo by tak různých skupinek nudících se dětí a mladíků, kteří si vybíjejí energii na veřejně prospěšných zařízeních (lavičkách, autobusových zastávkách aj.) nebo šikanují své okolí. Pan Bohuslav Jelínek by mohl být inspirací mnohým z nás.

Za jeho životní filozofii, nezištnost a činnost mu alespoň touto formou děkujeme a do dalších let mu přejeme zdraví, dosavadní elán a chuť do života.

*Petr Lelek,
jednatel Historicko-vlastivědného spolku v Odrách
(text a foto).*

Vlastivědná beseda v Kamence

POODŘÍ č. 4/2006 bylo tematicky věnováno Kamence. Při jeho zpracování se podařilo shromáždit poměrně hodně materiálů, které nakonec vydaly na osmdesátistránkové číslo a i tak se do něj ještě některé informace nedostaly v plném rozsahu.

Autorský kolektiv se rozhodl představit výsledky své práce obyvatelům Kamenky, a tak se ve čtvrtek 10. května 2007 odpoledne konala v sále

pohostinství vlastivědná beseda. Po úvodním slovu následovala prezentace a po ní diskuze a prodej časopisu. Mile nás překvapil mimořádný zájem občanů – na besedu jich přišlo více než 50, což při 217 stálých obyvatelích obce je jistě úctyhodné číslo. Zkusme si představit, kolik zájemců by ve stejném poměru přišlo na podobnou besedu v jiné obci či městě...

Závěrem mi to nedá, abych se podobně jako v prezentaci nezmínil o větrném mlýnu, který shořel na jaře roku 1966 a který byl jako výrazná krajinná dominanta jistým symbolem obce – dokázal bych si představit, že by opět „vstal z popela“ a byl jako replika vybudován znovu. Dokáží si v Kamence dokonce představit i malé muzeum věnované větrnému mlynářství na Odersku. Pravda, ve Spálově připravují opravu Balerova větráku, ale to je jiný typ větrného mlýna, zděný holandský, v Kamence byl dřevěný beraní... Jistě by to stálo nemálo úsilí, ale finanční zdroje by se z různých dotačních programů určitě našly.

*Radim Jarošek
Foto Petr Lelek*

Cykloturistická akce Bílý kámen

V úterý 1. 5. 2007 proběhl již XIV. ročník cykloturistické akce Bílý kámen na území Vojenského újezdu Libavá. Tato akce je určena především cyklistům. Na Olomoucku mohou do vojenského prostoru vstupovat pěší turisté a díky autobusům i zájemci o fyzicky méně náročnou poznávací turistiku (např. důchodci a rodiče s dětmi).

Jak dokazují výsledky účasti, stal se letošní ročník této stále oblíbenější akce rekordní. Celkem se Bílého kamene zúčastnilo 5 935 osob a navíc několik desítek neregistrovaných dětí předškolního věku i batolat, 6 koní s jezdci a řada psů na vodítku.

Kdo tuto akci pořádá?

Jak tomu bývá u podobných velkých akcí, vždy musí být někdo, kdo s takovým nápadem přijde a uvede jej v život. Otcem Bílého kamene se bezesporu dá nazvat bývalý tajemník Městského úřadu Velká Bystřice a nynější předseda AVK Velká Bystřice Jaroslav Koš, známý mezi kamarády pod přezdívkou Jerry. Ten má ve Velké Bystřici „na svědomí“ i jiné velké společenské akce jako například koncerty a soutěžní přehlídky trampské, country a bluegrassové hudby, z nichž asi nejznámější je „Bystřické banjo“ pořádané na podzim v Kulturním domě ve Velké Bystřici.

I když je Jerry schopným organizátorem, zcela jistě by organizaci Bílého kamene nezvládl bez

Cyklisté dorazili do Města Libavá.

štábu pomocníků z Auto-velo-klubu Velká Bystřice (dále jen AVK) a bez podpory Města Velká Bystřice, obce Mrsklesy, Újezdního úřadu vojenského újezdu Libavá, Střediska obsluhy výcvikových zařízení Libavá AČR, Vojenských lesů a statků ČR s. p. divize Lipník n. Bečvou, Vojenské policie, Policie ČR a sponzorů.

Jak pořadatelé Bílý kámen připravují?

V terénu letošní Bílý kámen zajišťovaly čtyři týmy z pořádajícího AVK, které všechny povolené trasy po dva dny vytyčovaly bílými fáborky.

Mezi značením si pořadatelé dopřejí přestávku v restauraci na libavském náměstí neoficiálně nazývané „U přednosta“, protože vedle sídlí přednosta vojenského újezdu Ing. plk. Kubisa. Po dobrém guláši potěší libavské starousedlíky hrou na kytary, mandolínu, banjo a basu a znovu vyrazí značit trasy. Večer se pak setkají u táboráku na Barnově. Mnozí pořadatelé najedou při přípravě Bílého kamene na kolech i stovku kilometrů.

Co tato akce účastníkům nabízí?

Především možnost poznat pramennou oblast řeky Odry ve Vojenském újezdu Libavá, která byla pro svou přírodní jedinečnost zahrnuta do soustavy ochrany přírody Natura 2000. Pro cykloturisty a turisty jsou připraveny a v terénu vyznačeny trasy, na které se dostanete přes několik vstupních stanovišť.

Povolené trasy jsou vyznačeny v mapkách, které si mohou účastníci pořídit za symbolický poplatek při registraci na vstupních stanovištích.

Trasy a doporučení pro cyklisty

Pro cyklisty nejsou stanoveny ani doporučovány žádné konkrétní trasy a pořadatelé ponechávají výběr konkrétní trasy na libovůli jednotlivých účastníků. Je jen nutno se pohybovat po povolených komunikacích. Poněvadž asi 60–70 % povolených tras není vhodných pro silniční speciály, pořadatelé doporučují použít nejlépe kola treková nebo horská. S ohledem na povrchy povolených tras (asfalt, kostky, nezpevněný prašný povrch) se doporučuje vyjet na kolech s pláští minimální šíře 32 mm a ke zvýšení bezpečnosti použít ochrannou přilbu. S ohledem na rozsáhlost vojenského újezdu se doporučuje mít kolo v dobrém technickém stavu, vzít si s sebou drobné náhradní díly, prostředky první pomoci a vybavení skupiny mobilním telefonem.

Pro turisty byly v letošním roce doporučeny tyto trasy:

- Mrsklesy – Bílý kámen – jestřabské rozvodí – Varhošť – Daskabát – Mrsklesy (22 km),
- Mrsklesy – Bílý kámen – jestřabské rozvodí – Strážisko – (Bores) - pramen Odry – údolí Olešnice – Daskabát – Mrsklesy (32 km),
- Mrsklesy – Bílý kámen – jestřabské rozvodí – Strážisko – Bores – Velká Střelná – žel. zastávka Hrubá Voda-Smilov (23 km),
- Žel. zastávka Hrubá Voda-Smilov – údolí Lichničky – Velká Střelná – Bores – Strážisko – Bílý kámen – Mrsklesy – Velká Bystřice,
- Zelený kříž u Kozlova – Nová Ves nad Odrou – Velkostřelenský mlýn – Velká Střelná – Bores – Strážisko – pramen Odry – Kozlov (22 km),
- Zelený kříž u Kozlova – Nová Ves nad Odrou – Velkostřelenský mlýn – Velká Střelná – Bores – žel. zastávka Hrubá Voda-Smilov (20 km).

Co doporučují pořadatelé shlédnout?

- Bílý kámen – skalní výchoz s výhledem na Olomoucko spojený s pověstí o čertovi,
- Výhled na „nepřívazskou prérii“ z vrcholu Strážiska,
- Původně lovecký zámek Bores (bývalá Čepičkova vila),
- Památníky původních německých obyvatel ve Velké Střelné, Smilově nebo v Barnově,
- Pozorovatelnou na součinnostní střešnici ve Velké Střelné s kruhovým výhledem,
- Město Libavá s větrným mlýnem, hezkým náměstíčkem a památkou PTP,
- Pramen evropského veletoku Odry,
- Rekonstruovaný poutní kostel ve Staré Vodě a Královskou studánku.

Pramen Odry patří k nejnavštěvovanějším místům.

Pro účastníky Bílého kamene bylo připraveno občerstvení na tradičních občerstvovacích místech – na parkovišti pod Strážnou, na zámečku Bores, v bystřické restauraci Nadační, na pozorovatelně ve Velké Střelné, ve Městě Libavá, v „Country Clubu“ v Podlesí, ve stáncích na Zeleném kříži, v restauraci „U pramene Odry“ v Kozlově u kostela a tradičně i na návsi v Mrsklesích před Kulturním domem. V letošním roce byl zámek Bores obsazen vojáky, proto bylo občerstvení zajištěno ve vojenských stanech na vyasfaltovaném parkovišti poblíž Boresu.

Zhodnocení Bílého kamene 2007

V posledních letech téměř devadesát procent účastníků Bílého kamene tvoří cyklisté, což je pochopitelné. Cyklisty láká především ideální cykloterén po libavské náhorní plošině několikrát protínající střešnické rozvodí. Přispívá k tomu i minimální motoristický provoz, což je v současné přetechizované době balzámem na cyklistickou duši i tělo. K dispozici tu je přes dvě stovky kilometrů povolených komunikací, z nichž si účastníci mohou své trasy libovolně vybírat

Památník ve Velké Střelné.

– na tyto komunikace mohou najíždět z šesti výchozích míst na hranicích vojenského prostoru, kde získají od pořadatelů potřebné podklady.

Pokud loňský ročník této akce vešel do historie tím, že byl pro trvalý déšť o týden odložen, letos bylo sice slunečno, ale chladno a větrno. Na některých místech ráno klesla teplota dva až tři stupně pod nulu a v zalesněných úsecích ani odpoledne nebylo víc než deset nad nulou a mírný severní vítr byl na otevřených pláních evropského rozvodí nepříjemný. Přesto letošní nárůst počtu účastníků o víc jak tisíc příjemně zaskočil i pořadatele. Před polednem na některých stanovištích již nebyly k sehnání barevné mapy, které se staly suvenýrem akce. Propozic a textových popisů tras byl však dostatek všude a tak tato skutečnost průběh akce neovlivnila.

Během akce několikrát úspěšně zasahovala vojenská lékařská služba ze svého stanoviště v Městě Libavá a na pozorovatelně ve Velké Střelné, která ošetřila několik zraněných nebo kolabujících účastníků. Přes několik nepěkných pádů nedošlo k žádnému vážnému úrazu, na čemž měla vliv i skutečnost, že většina cyklistů používala ochranné přilby a po silnicích se pohybovala ukázněně.

Letošní ročník Bílého kamene dokázal, že patří svým rozsahem, prostředím a způsobem využití území vojenského újezdu k nejprestižnějším cykloturistickým akcím v celé republice.

Co chystá Bílý kámen 2008?

Pro příští jubilejní XV. ročník chystají pořadatelé tato překvapení a novinky:

- Bude vydána emise nových map se zákresem všech povolených tras a změn spolu s informacemi o výrobcích i prodejcích cyklistické techniky a dalších partnerech pořadatelů.
- Bude pozvána ministryně národní obrany, ministr pro místní rozvoj a další představitelé veřejného života.
- Bílý kámen proběhne ve čtvrtek 1. května 2008. Informace o něm budou k dispozici na webových stránkách města Velká Bystřice (www.muvb.cz) již měsíc před konáním akce. Kromě propozic, plánků možných tratí, parkovacích míst a dalších údajů zde bude i tiskopis přihlášky, který účastníkům umožní její pohodlné vypsání již doma a urychlí tak identifikační proceduru na vstupních stanovištích.

Všichni pořadatelé a spolupracující orgány, především starosta města Velká Bystřice Ing. Marek Pazdera, přednosta újezdního úřadu plk. Ing. Vladimír Kubisa, velitel SOVZ pplk. Jozef Pavelek i předseda AVK V. Bystřice J. J. Koš prostřednictvím webových stránek města Velká Bystřice poděkovali všem ukázněným účastníkům Bílého kamene 2007 za respektování propozic a vydaných nařízení. Tím byly vytvořeny příznivé předpoklady pro konání příštího ročníku této cykloturistické akce.

Petr Lelek s využitím podkladů Jaroslava Jerry Koše, hlavního pořadatele (text a foto).

Na Staré Vodě pracovali i skauti z Kanady

Účastníci Obnovy Staré Vody.

Práce okolo Královské studánky.

Ve Staré Vodě, zaniklé obci ve Vojenském výcvikovém prostoru Libavá, se o víkendu 12. a 13. 5. 2007 sešlo téměř 100 skautů. Proběhla zde již tradiční akce Obnova Staré Vody, při které skauti pomáhají udržovat okolí památkově chráněného kostela svaté Anny a svatého Jakuba Většího. Akce měla i letos mezinárodní charakter. Skauti z Kanady pomáhali vyčistit koryto potoka od naplavenin a polská výprava upravila přístupovou cestu ke hřbitovu.

Hlavní práce se však soustředily kolem Královské studánky. Koncem loňského roku bylo totiž rozhodnuto o rekonstrukci kaple nad pramenem. Stavební firma začala s prací 11. října 2006. Podařilo se rozebrat staré zchátralé zdivo a vyzdít je znovu do výše 2,5 metru. Poslední kámen byl vyzděn již po 43 dnech. Letos na jaře se pokračovalo rekonstrukcí klenby stropu a železobetonového věnce, na který se instalovala věž kaple.

*Jiří Dvořák, 2. oddíl Poutníci,
Čechovice (text a foto)*

V sobotu 21. 7. 2007 byla obnovená barokní kaple z roku 1703 Královské studánky vysvěcena olomouckým světicím biskupem Josefem Hrdličkou (viz foto níže). Zničená kaple byla postavena za peníze ze sbírky německých rodáků z Bretten

Polská výprava upravuje přístup ke hřbitovu.

a okolí v Německu. Rekonstrukci kaple organizovali od roku 2003 skauti z 19. střediska Junáka Velký Týnec s podporou vojenských orgánů z Olomouce a Města Libavé.

Jan Pečínka

Banerova studánka

S myšlenkou obnovit Banerovu studánku přišli chlapáci z Mysliveckého sdružení Šenov – Kunín. Byli ochotni ji upravit a dát do podoby, aby i v budoucnu mohla sloužit jako památka – studánka a vedlejší hospoda byly dříve známým výletním místem – a příjemné místo k posezení a osvěžení. Hlavními aktéry byli Vladimír Kulák, Alois Jaroň, Rudolf Kalíšek, Josef Studený a František Málčík. Za jejich nezištnou a obětavou práci při obnově Banerovy studánky jim děkuji.

Každým rokem v dubnu probíhá oficiální otvírání

Banerovy studánky, kterého se zúčastňuje několik desítek místních občanů. Mne těší, že práce byly uskutečněny za pomoci a spolupráce občanů.

Věřím, že studánka zůstane zachována ve své nynější podobě do budoucna pro další generace.

„Tato studánka je novojičínskými občany oblíbena, počínaje 1. květnem putovali k této studánce, aby se chladnou vodou pramene osvěžili...“, tak píše o studánce obchodník se sukrem a lidový kronikář Felix Georg Jaschke (24. 4. 1756 – 20. 11. 1831).

O názvu pramene – v němčině též Spanerbrünnel nebo Bernhardsbrünnel – pak uvádí: Španělské vojsko, které bylo povoláno císařem Ferdinandem II. v roce 1622 na pomoc k potlačení luteránství na Novojičínsku, tábořilo na zdejší pahorku. Jeho zbožným vojevůdcem byl velitel jménem Bernhard. Uhodilo mimořádné sucho a vojsko mělo nedostatek vody, neboť voda v pramenech a potocích vyschla. Tu vytasil onen bohobojný vojevůdce svůj meč a v boží důvěře jej zapíchl do země a když ho pak vytáhl ze země, vytryskla

voda. Po tomto Španělovi snad nese studánka také název Španělská (Spanierbrunn) a prostý lid si tento název upravil na Paner-studánka (Panerbrünl).

Druhá, asi novější podoba pověsti, spojuje studánku se švédským vojevůdcem Johannem

Banérem, který obdobně pramen navrtal svým mečem. Maršál Banér však ve zdejší kraji nikdy nepobýval, působil v Čechách.

Ať to bylo jakkoliv, je Banerova studánka opět po mnoha letech obnovena a přijmete pozvání k její návštěvě. Nachází se na Panském kopci nad Šenovem u Nového Jičína. Od odbočky vlevo ze silnice ze Šenova u Nového Jičína do Bernartic nad Odrou, která směřuje k hotelu Salaš, je to pár kroků, určitě neminete označnick hned u cesty.

Vladimír Demeter
Foto Radim Jarošek
Ilustrace Jiří Zelený

Lávka přes Ondřejnici

V sobotu 11. 8. 2007 byla slavnostně otevřena opravená lávka přes Ondřejnici spojující břehy Proskovic a Košatky. Původní lávka, která sloužila asi 10 let byla v havarijním stavu, a tak se radní

Proskovic rozhodli tuto nebezpečnou situaci řešit.

Vzhledem k pokročilé hnilobě hlavních nosníků byla zvolena náhrada stávající lávky dřevěnou zavěšenou konstrukcí z modřínového dřeva.

Zavěšení pomocí článkových řetězů přineslo kromě zajímavého vzhledu možnost rozdělení rozpětí lávky (16,2 m) na dvě dvojice nosníků menších průměrů s vyloučením autojeřábu při montáži.

Aby byla montáž co nejšetrnější ke krásné okolní krajině, byla většina prací provedena ručně s minimální pomocí lehkých automobilů pro přípravu. K tomu bylo nutné podepřít stávající lávku uprostřed provizorním pilířem z řeky a využít ji jako dočasnou montážní plošinu pro manipulaci s dřevěnými dílci o hmotnosti až 500 kg.

Po zavěšení konstrukce byly pilíř i stávající lávka demontovány.

Materiál pro opravu lávky zajistil Úřad městského obvodu Proskovice s přispěním Obecního úřadu ve Staré Vsi nad Ondřejnicí, jejíž součástí je místní část Košatka. Vlastní práce včetně projektu provedli svépomocí a bezplatně občané Proskovic.

*Zdeněk Dvorský
Foto Vladislav Švrček*

Nové knihy

Kronika Libavska Jindřich Machala

Brožovaná publikace je pravděpodobně prvním titulem věnovaným tématicky Libavsku.

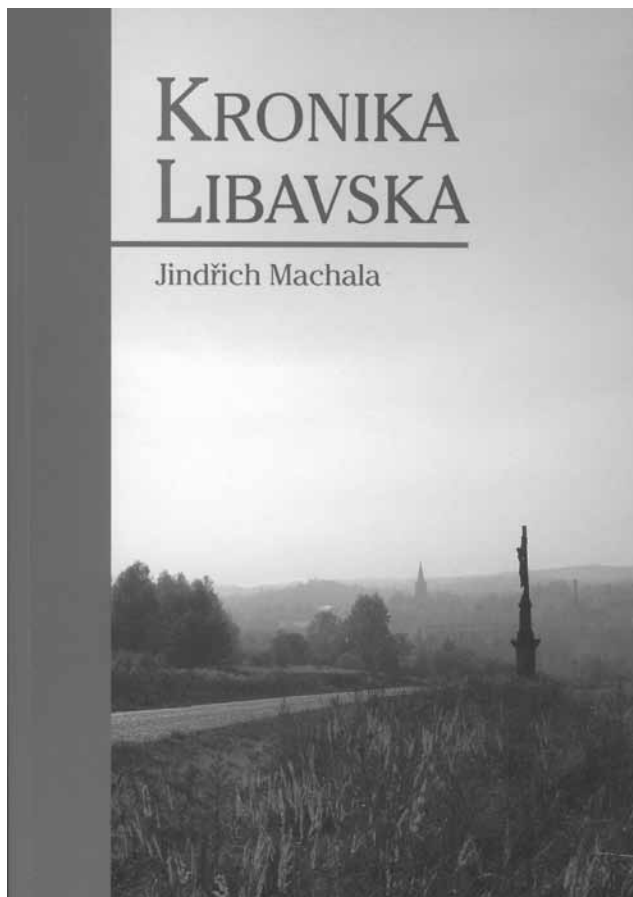
Autor našel se svými rodiči nový domov po 2. světové válce v Nových Oldřůvkách. Po roce 1947 pak žil na řadě míst na severní Moravě, aby se v roce 1992 vrátil na Libavsko a nadále bydlel v Měště Libavá, kde pracoval u Vojenských lesů a statků.

Kniha pojednává především o poválečných událostech v dnešním Vojenském újezdě Libavá a sestává se ze dvou částí.

V první, textové, je v úvodní kapitole stručně pojednáno o historii jednotlivých obcí a jsou uvedeny jejich pečeti a znaky. V navazujícím rozsáhlejší textu s příznačným názvem „Kronika“ jsou zachyceny základní události týkající se Libavska v jednotlivých letech v období 1945–2005.

Druhou část tvoří 165 černobílých a barevných fotografií a pohlednic zachycující historická i současná místa na Libavsku.

Cena knihy o počtu 110 stran, kterou vydalo nakladatelství DANAL, je 162 Kč.

Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku, I. díl Pavel Solnický

Po sérii devíti dílů „Vodních mlýnů v Čechách“ začalo nakladatelství Libri vydávat tituly věnované Moravě a Slezsku a hned první díl zahrnuje zčásti i území Poodří. Najdeme zde popisy vybraných mlýnů na Bílovecku, Novojičínsku, Odersku, Fulnecku a dalších místech. Jeho titulní stranu zdobí olejomalba vodního mlýna v Loučkách.

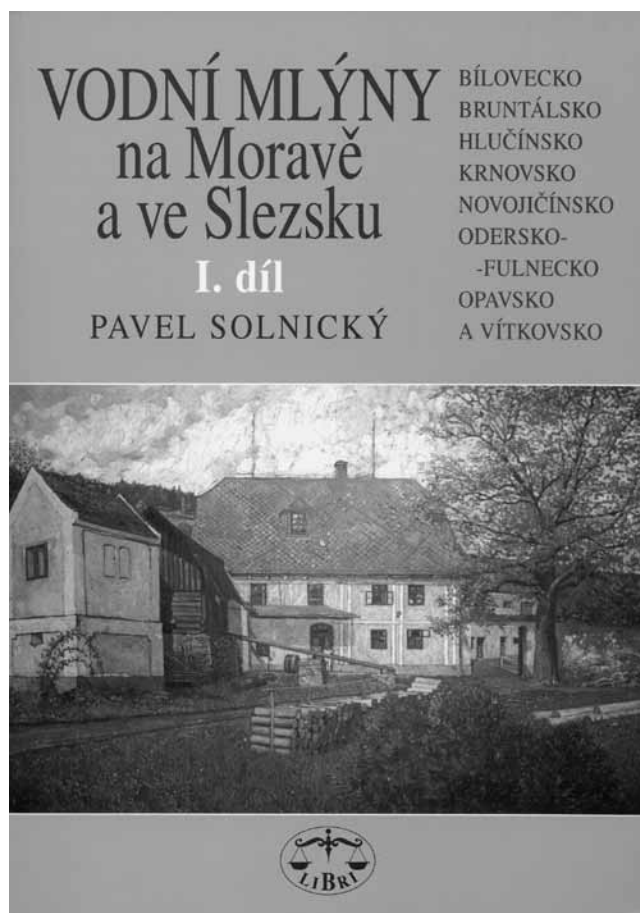
Většinu knihy tvoří katalog jednotlivých mlýnů doplněný černobílými fotografiemi. V úvodní stati jsou popisovány způsoby prodeje a koupě mlýnů. V další části je uveden mlynářský řád pro Vévodství slezské z roku 1754, následuje kapitola o osobnostech, kteří se v mlýnech narodili, nechybí také několik pověstí a součástí je rovněž malý tematický slovníček a literatura.

Brožovaná kniha menšího formátu o rozsahu 221 číslovanych stran stojí 290 Kč.

Vlastivědný zpravodaj Oderské vrchy č. 1-2/2007 (ročník XXII.)

V červnu vyšlo další dvojčíslí zpravodaje, které otvírá příspěvek Jarmily Mazáčové o městu Odry. S osobností P. Kamila Víchy nás dále seznamuje text Miloslava Chytila. O dodržování lidových tradic na Spálovsku píše J. Šustková. Příspěvek Ivana Kršky přináší informaci o tom, že Potštát je od 10. října 2006 znovu městem. Rozhovor s Irenou Krškovou se týká výuky hudební nauky. Z minulých čísel pokračuje text o Rudolfu Míkovi, především v podobě úryvků z jeho knihy „Životem na dědině aneb K smíchu i k pláči“. Autorem předposledního příspěvku je Josef Vlček a jako vždy se věnuje počasí v Oderských vrších – tentokrát jeho průběhu v roce 2006. Číslo uzavírá informace Miloslava Chytila o Spálovském plenéru.

Vlastivědný zpravodaj vydává Vlastivědný kroužek Oderských vrchů ve Spálově, PSČ 742 37 a vychází v počtu 2 dvojčísel ročně. Roční předplatné činí 130 Kč, poštovné a balné 30 Kč.

Ostravské muzeum a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Ostrava ve spolupráci s Povodím Odry s. p. Vás zvou na výstavu fotografií

Rudolf Janda - Krajina

Výstava se koná v termínu 14. 9. – 30. 11. 2007
Ostravské muzeum, Masarykovo nám. 1, Ostrava, tel. 596 123 760
Otevřeno: po – pá: 9–17 h., so, ne: 13–17 h.

Vodník a rybář

Seděl jednou na břehu Odry celé hodiny rybář, aniž něco chytil. Jeho trpělivost přetekla a proklel své nuzné řemeslo. Tu k němu přistoupil mužiček, lem jehož kabátu byl mokrý a řekl: „Dáš-li mi to, co doma neznáš, máš mít ryb, kolik jen budeš chtít.“ Rybář se rozmýšlel, a protože se nemohl upamatovat, že by mu v jeho domečku bylo něco neznámé, svolil.

Když o hodinu později těžce naložen rybami vstoupil do svého bytu, držela mu jeho žena v ústrety novorozeného synáčka. Otce při tomhle pohledu přepadl nevýslovný strach. Pečlivě hlídal rostoucího hochu. Když však chlapec jednoho dne doprovázel otce přes pole a napil se ze studánky, stáhnul jej vodník k sobě.

Z němčiny přeložil Petr Bill.

Ilustrace Jiří Zelený

RWE Transgas Net. Blíž přírodě.

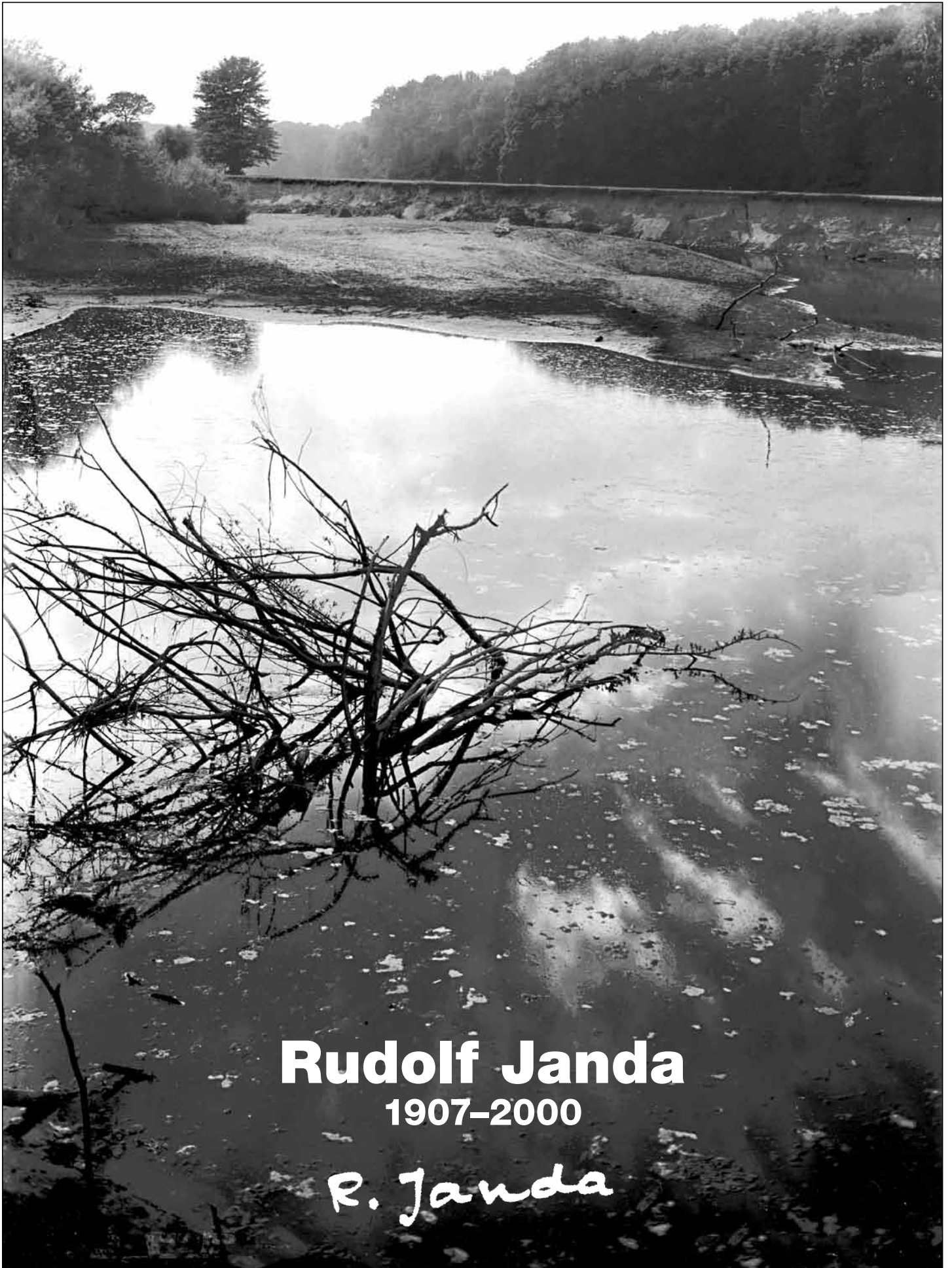
Jako přepravce ekologického paliva – zemního plynu, považujeme péči o životní prostředí za přirozenou součást našich aktivit. Přispíváme k tomu, aby každý mohl poznávat krásu chráněných oblastí v České republice. Jsme generálními partnery Českého svazu ochránců přírody a Národního parku Podyjí.

RWE Transgas Net – Váš spolehlivý přepravce zemního plynu

www.rwe-transgasnet.cz

RWE
Transgas Net

Rudolf Janda

1907-2000

R. Janda

Rozvodněná Odra u Jistebníku, 3. 6. 1962.

Foto na titulní straně: Odlesky na hladině, 1. 7. 1965.

Lednový den na Odře, 12. 1. 1976.

Rudolf Janda – výročí 100 let narození

Rudolf Janda ne/zapomenutý/ fotograf / 4
Jaroslav Malík

Strmé břehy řek
Fotograf Janda a vodní toky / 6
Jarmila Jandová

Chvála zálib – jiný pohled na Rudolfa Jandu / 8
Zdena Porras

Vzpomínka / 10
Radim Jarošek

Fotografie Rudolfa Jandy / 11

Za laskavé zapůjčení fotografií děkujeme panu Jiřímu Jandovi.

Rudolf Janda

Krajina v Poodří byla a stále je lákavým námětem pro umělce, především pro výtvarníky, ať už jsou to malíři nebo fotografové. Jedním z nich, a trůfám si říci, že nestorem fotografů, kteří zachycovali krásy Odry, byl JUDr. Rudolf Janda.

Od jeho narození uplyne 15. září 2007 sto let a to je jistě správná příležitost, abychom si ho a jeho dílo přiblížili několika příspěvky a fotografiemi. Odře zasvětil část svého života a jeho fotografie nejen potěší oko každého, kdo dokáže ocenit výtvarné hodnoty zdejší krajiny, ale zároveň jsou dnes cenným dokladem o změnách ke kterým v ní za několik desetiletí došlo.

Rudolf Janda ne/zapomenutý/ fotograf

Píše se rok 1998. Vcházím z ulice Přívozká č. 24 do starého ostravského činžáku. Rozvrzané dveře, kamenné schody, chlad a zatuchlost. JUDr. Rudolf Janda. Zvoním: „Co si přejete? Ale já nemám čas. Budu snídat. Přijďte jindy.“ Vžívám se do nové situace a honem připomínám naši včerejší telefonickou domluvu. „Aha, dobře, přijďte za chvíli.“ Sedí proti mně, neveliký drobný stařík, roztěkané oči, nedůvěřivý pohled na vetřelce. Ošuntělé seprané plátěné kalhoty, nedopnutá košile. Zastřený rozechvělý hlas, nesnadná artikulace, obtížně hledaná slova. K překvapení spisovná čeština, vytríbený sloh. „Neříkejte mi prosím Janda, správně je Jando.“ Vidím, že 91 let a zevnějšek nebudou nejlepšími rádci v pokračování hovoru s doposud neznámým. „Voskovec, Bezruč, Plicka, Úlehla, Sudek...“ Vzpomíná. K neuvěření. Tento muž tyto muže znal. Jejich živoucí pamětník a souputník.

Rudolf Janda se narodil 15. září 1907 ve Frenštátě pod Radhoštěm, kde žil do tří let. Poté se rodina tkalcovského mistra a švadleny přestěhovala do Místku. Zde absolvoval reálné gymnázium, pak putoval na středoškolská studia do Dijonu ve Francii, která ukončil se dvěma cenami Prix d'excellence a cenou v celofrancouzské soutěži za písemnou práci v zeměpisu. Jeho staršími spolužáky byli Jiří Voskovec, později herec, a Václav Černý, později literární vědec a kritik, překladatel. Především prvně jmenovaný měl velký, i když nepřímý, vliv na Jandu-fotografa. Veškeré volno, svátky a prázdniny studenti zasvětili výletům. Prim měl pochopitelně Voskovec, který svůj jednoduchý Kodak brával vždy s sebou a všechny fotografoval v nejnemožnějších pozicích. To zaujalo Jandu tak, že si v roce 1928, ve vzpomínce na studentská léta v Dijonu zakoupil svůj první přístroj Contessa Nettel na formát 4,5 x 6 cm. A po vzoru Jiřího Voskovce začal fotografovat. Všechno a všechny.

Rudolf Janda ve svých devadesáti letech.

Přátele, architekturu, krajinu. Bez plánu, živelně. Nikoho nestudoval, nikoho nekopíroval. Udělal pouze jeden jediný akt. Nelíbil se mu. Jeho rádcem, průvodcem a nápovědou byla německy psaná příručka „Es kommt der neue Fotograf“ (Přichází nový fotograf).

Práva vystudoval na Universitě Karlově v letech 1926–1931. V tomto období působil rok a půl v Madridu jako domácí učitel českého vyslance. Po studiích našel zaměstnání na úřadech státní správy v Brně, Frýdku a ve Vsetíně. Za okupace pracoval u tiskové služby v Brně.

Určitý vliv na putování fotografa Jandy mělo jeho dětství. Společné cesty za otcovou prací hlubokými beskydskými lesy. Cesty ukládání prvních pocitů, jež postupně ve větší či menší míře vytryskly a naplnily se v podobě osudových patníků, které určovaly jeho bytí. Hudba, poezie, literatura, cizí jazyky, přírodní vědy, lidová píseň, folklór a... A fotografie!

„Šel jsem po tom lese, v hlavě verše Nezvalovy a Halasovy: „Vteřiny padají jak rakev za rakví“ a „Na křehké větvi ticha k tobě se větvící“. Zůstal jsem stát v ohromení. Vždyť to je zrovna to, co cítím a tady prožívám. Pochopil jsem, že tímto způsobem musím i fotografovat.“ Mnozí autoři veršů v knize byli za protektorátu na indexu. „Bylo to pro mne poněkud nebezpečné, že si toho všimnou čeští

fašisté. Ale já věděl, že ti jsou příliš blbí na to, aby porozuměli poezii“.

Na „svoje“ krajiny se vydával s linhovkou 9 x 12. „*Plicka přišel do Prahy někdy v roce 1937. Bez peněz a prostředků. Slováci ho jaksí vyhodili. I na oběd si musel půjčovat. Tchyně měla veliký krásný prsten. Velmi se mu zalíbil. A tak jsme udělali obchod. Já za ten prsten dostal od něj bílou linhovku 9 x 12. A s tou jsem vyrazil na ty moje pralesy. Za války ten prsten vyměnil za prase. To víte byl hlad.*“

V podstatě lze dílo Rudolfa Jandy rozdělit na dvě velké kapitoly. Na prales a ostatní. Svou největší lásku – pralesy – zaznamenal v knihách *Prales v Beskydách* (1943) a *Naše pralesy* (1951 a 1953). Ta první byla ve čtenářské anketě v roce 1945 označena druhou nejžádanější knihou roku, po Bassově *Cirkusu Humberto*.

Kolikrát jen seděl v dřevěném vagónku, nechávaje za sebou civilizaci, jejíž pomyslný hraniční přechod do své říše znal jen on sám. Kolikrát vystoupil z toho vláčku s objemným batohem a trčícím stativem a vydal se na cestu, kde dle slov lesníků byla taková pustota, kam chodily jen lišky a Janda, na cestu, jež však častokrát byla jen hlubokou závějí, roklinou, neproniknutelným houštím, strmým vrchem, bažinou, padlou jedlí či měsíčním svitem. A také tvrdohlavostí, posedlostí a umíněností. Kolikrát tu cestu absolvoval, nevíme. A není to ani podstatné. Napoví předložené dílo, které přímo vybízí být romantickým. Není to však úplná pravda. Chce být naprosto objektivní. Více než hledání nezvyklého pohledu, úhlu záběru či nezvyklých podmínek preferuje dokumentační stránku. Vysoká Trojačka, Samorostlý, Mečová a Smrk. Kněhyně, Údolí Mazáku, Kobylanka, Lysá, Radhošť, Noříč, Šebestyna a Gigulka a... Průhledy lesem, detaily mohutných stromů, lovecká chata. Dlouhé stíny vypovídají o brzké ranní či odpolední expozici. Více než hodnota umělecká se nabízí význam přírodovědecko-historický. „*Já jsem ty jedle znal, všechny do jedné. Ty největší a nejstarší. Nebylo jich mnoho. Nejúčtyhodnější byla Tonka, 500 let. Byla! Dnes už nezůstala ani jedna.*“ Byl naprostý solitér, jenž hledal řád lesa. Byl jedním z prvních fotografů, v systematickosti práce i posledním, kterému se to podařilo.

Šel svou vlastní cestou, cestou lyricko-poetickou, cestou dokumentární. Dopis Jiřího Voskovce příteli Jandovi obsahuje mimo jiné i toto hodnocení: „...*Je to nádhera, člověče. Od těch mohutnejch, velikánskejch záběrů, jako to přímo smetanovské údolí v předhoří nebo ta japonská lesní scéna s vršky plujícími v moři mlhy a s těmi Zen-budhistickými stromy v popředí, až po impresionistické momenty říčky s roštím za záclonou deště (Claude Monnet, mon vieux!) - je to úplně breath-taking. Probírám se v té sbírce velmi často, a je to skutečně jako slyšet nějakou náramnou symfonickou báseň. Máš to seřazené*

v báječném rytmu uvnitř tohoto ročního cyklu a já se nemohu vynadávat...“

Bílá Opava, Bečva, soutok Dyje s Moravou, Dunaj. Řeky, zvláště pak Odra a její přítoky byly odedávna jeho další velkou láskou. Ostravice a Olešná mu připomínaly mládí a studium práv, kdy se na jejich březích často připravoval ke zkouškám. Toto období se mu velmi vrylo do paměti a stalo se podnětem k jeho další fotografické práci.

Systematicky je začal fotografovat od roku 1961. V cyklech od zimy do zimy. Ostravicí prošel od slovenských hranic přes Staré Hamry, Frýdek-Místek a Ostravu až k Odře. K linhovce 9 x 12 v roce 1976 přidává kinofilm, zrcadlovku PETRI, do které vkládá inverzní barevný kinofilm, na který ne zcela přechází na konci 70. let. Cyklus trvá po dobu dvaceti let. Fotografuje řeku a vše s ní související. Po všechna roční období. Fotografuje za sucha i povodní, často po pás ve vodě. Malebné záběry vodních zákoutí a vodních ploch s mlžným oparem za úsvitu, jarní rašení, letní květy a zimní kry na řekách. Ojínělé stromy a keře. Pečlivě zkoumá každou píd' břehu a hledá svůj záběr. Nesoustředí se pouze na říční tok. Systematicky dokumentuje nivu, lužní lesy, louky, typickou flóru. Zaníceně, až puntičkářsky. Byl tu snad dvěstěkrát. „*Před několika lety jsem měl možnost projet se lodičkou po Odře. Bylo to poprvé a byl to ohromný zážitek. Vše vypadá úplně jinak nežli z břehu. Zamrzelo mě, že jsem toho nevyužil již dřív. Neměl jsem tu možnost. A ohromný úpadek sleduji za ta léta. Když jsem tudy chodíval, byla zde spousta zvěře. Koroptve, zajáci, ledňáčci a všude rostlo plno květin. Mohl jsem přistoupit k řece kdekoliv. Teď je to hotová džungle, všechno zarostlé kopřivami a hustou vegetací. Musím se prosekávat, abych se vůbec dostal k vodě.*“

Hovořit o Rudolfu Jandovi pouze a jenom jako o fotografovi by bylo málo.

Lidová píseň a vážná hudba klasiků, studium cizích jazyků (napsal a sestavil, pouze pro své děti, učebnici angličtiny, jež obsahovala 450 stran strojopisem), poezie, literatura a folklór, které v plynutí času upřednostňoval v zájmu svých pocitů a potřeb.

Vzpomínal na přítele Dr. Vladimíra Úlehlu, univerzitního profesora a odborníka na moravský folklór.

Vzpomínal na Petra Bezruče, kterého ve 30. letech minulého století doprovázel na Lysou horu a cestou mu zpíval zbojnické písně. Vzpomíná na dobrodružné výpravy za fotografií do Rumunska, Bulharska, Anglie, Španělska, Kanady a zvláště pak Kolumbie, kde fotografoval řeku Tuparrito, jeden z přítoků Orinoka a přírodu kolem něj.

Po zásluze uveden ve švýcarské reprezentativní encyklopedii ke 150. výročí fotografie.¹⁾

Podílel se na vzniku barrandovského filmu *Naše pralesy* oceněného na EXPO 58 v Bruselu zlatou medailí.

Na 15 000 černobílých negativů a několik tisíců barevných diapozitivů. Výčet velmi bohatý.

Kolem pěti samostatných výstav, několik společných. Něco všimného v českých publikacích. Jedna diplomová práce. Výčet velmi chudobný.

Doktor Rudolf Janda po celý život byl a zůstal až do své smrti roku 2000 ryzím fotoamatérem. Nevyhledával žádné spolky fotografické ani jiné. Pracovitost a láska k přírodě, jistá dávka asketismu a jistý ostych předvádět sama sebe mu znemožnily užívat zasloužené pozornosti.

Však na rozdíl od mnohých protěžovaných fotografů s jejich třiceti fotografiemi může doktůrek

Janda, jak mu bezprostředně říkával Petr Bezruč, svou prací promlouvat věky věků a hodnota jeho díla bude zrát jako umělecké skvosty let minulých.

Jaroslav Malík

Poznámka

¹⁾ Je uveden svým sborníkovým heslem v „Encyklopédie Internationale des Photographes de 1839 a nos jours, Camera obscura“, Suisse, 1984 a „Encyklopédie internationale des photographes“, Genève, 1985. Je také zastoupen v katalogu Moravské galerie v Brně.

Strmé břehy řek Fotograf Janda a vodní toky

„Proč řeky tekoucí z jihu na sever mají východní břeh strmější než západní a řeky tekoucí od severu na jih naopak?“ Tak zněla jedna z otázek písemné zkoušky ze zeměpisu, kterou sextán Rudolf Janda skládal v březnu 1924 na lyceu Carnot v Dijonu. Píše o tom v dopise rodičům a přidává další otázku: „nakreslit ústí Garonny, v jihozápadní Francii, které se pomalu zahrnuje pískem“. Proč asi vybral právě otázky ze zeměpisu a právě o řekách, když nadšeně líčil rodičům, jak dobře obstál v trimestrálních zkouškách?

Občas jsem si říkala, čím by se byl můj otec JUDr. Rudolf Janda stal, kdyby nebyl šel na práva. Ten obor příliš nesouvisel s jeho mnohostrannými zájmy a byla to volba částečně vynucená okolnostmi, ač pak zastával své povolání znamenitě. Mohl se spíše stát jazykovědcem, překladatelem, folkloristou, novinářem, spisovatelem ... nebo profesionálním fotografem. Ale když jsem si pročítala dopisy, které psal rodičům z Dijonu v letech 1923–1926, přišla jsem ještě na další neuskutečněné životní poslání – mohl být zeměpisem, ba přímo kartografem. Samozřejmě jako studentík na nové, cizí škole píše o vyučování, profesorech a spolužácích; ale nejčastější, nejdělnější a nejzaujatější líčení se týká krajiny. Nejdříve okolí Dijonu, pak zážitků z několika dlouhých školních výletů – do Tuniska, Pyrenejí, Alp, na Azurové pobřeží. To jsou až osmnáctistránkové bohaté popisy v živém, názorném, přímo literárním slohu, vždy doprovázené velmi podrobnými, vlastnoručně narýsovanými mapkami. Jsou to výpovědi budoucího fotografa, který o fotografii ještě nic neví a zatím ztvárňuje své vidění krajiny slovem. Prozrazují, že byl nadán velkou vnímavostí a pamětí pro krajinu.

Ukazují také, že krajinu tak vnímal už dlouho. Často srovnává své dojmy se vzpomínkami, které sahají někdy až do jeho dětství. „[Okolí Dijonu] není sice tak krásné jako u nás, ale je zajímavé svým zvláštním rázem.“ To říká krátce po příjezdu do Dijonu, pak si ale rozšiřuje obzor a zase srovnává s rodným krajem: „Čím dále k Paříži, tím jsou [hory] více zalesněné, až konečně je všude samý les. [...] V neděli jsme tam uviděli poprvé volně rostoucí jedli“ (29. 11. 1923). „Ani jsme netušili, jak krásné je tu okolí. Včera jsem byl se Svobodou a Mazálkem v hlubokém údolí Val Luxon, které se podobá Ondřejnici u Hukvaldů“ (26. 5. 1924).

Měl také s čím srovnávat. Od útlého věku byl zdatný chodec. „Chodívali jsme pěšky, daleko: na Morávku, do Bílé, do Frenštátu, na Štramberk, do Ostravy“, vzpomíná na výlety, které podnikal z Místku jako kvartán.

Můj nejlepší podnik byl čtrnáctidenní prázdninový výlet pěšky přes Travný, Bílý Kříž, Konečnou na Javorníky do Velkých Karlovic, přes Rožnov a Frenštát do Místku. [...] Nad Karlovicemi jsme nocovali v seně na louce. Jak jsme tak klidně leželi před západem a dívali se po horách, pocítil jsem, že jsem v jakémsi jiném, okouzujícím prostředí a pocit zesílil, když jsem při sestupu poznal valašské osídlení. [...] Řekl jsem si, Valašsko je jiný svět, patří k Dunaji, na jih a východ. (Rukopisné vzpomínky R. Jandy)

Co ho nejvíc zaujímal v krajině? Asi les a hory, řeklo by se: Janda je přece znám jako fotograf pralesa a taková životní vášeň může mít kořeny hodně hluboko. Tak tomu skutečně je, ale stejně ho asi přitahovaly vodní toky. V jednom z prvních dopisů z Dijonu píše rodičům, jak se uskrovní: „Utrácet nebudu, raději si koupím nějakou

knihu [...] nebo si zajedu k pramenům nejdůležitější francouzské řeky, Seiny“ (22. 10. 1923). V deníku ze školního výletu do Alp o Velikonocích 1926 se nachází, kromě několika živých „momentek“ jezer a řek, tento obraz horské bystřiny:

Za vesnicí Voreppe začíná se cesta vinout velkými oklikami, panorama se rozvíjí před očima, brzy jsme na náhorní plošině porostlé loukami, ve výši 1100 m. Pak jedeme dolů do St Laurent, a tu nastává nejkrásnější část cesty. Silnice si razí cestu po úbočí děsných roklin, na jejichž dně, asi 100 m pod námi, teče prudká bystřina. Údolí se zužuje tak, že brzy musí cesta používat tunelů. Po obou stranách strmé vápencové útesy přes 1000 m nad námi; všechno je úžasně pusté, v hloubce kolmo pod našimi nohama valí se přes balvany a vodopády bystřina; bílá pěna střikající na všechny strany nám zahaluje její tok a při vodopádech stoupá vodní prach až k nám. Leč sem tam je vidět v potoku, nyní už jen metr širokém, zelená tůň; tam je až na 10 m hloubky a veliké víry. Řečiště je téměř nepřístupné pro srázné skály, mokré balvany a úžasnou sílu proudu tekoucí vody. Takovou cestou jedeme asi deset kilometrů. Nikde ani člověka, všechno je úžasně pusté, silnice je už ve stínu, jen vrcholy hor jsou ozářeny. (8. 4. 1926)

Ten text jako by předjímal mnohé budoucí fotografie. Jandův prales je protkán potoky, bystřinami, vodopády, horskými řekami. Fotograf je sleduje od pramenů (ze kterých tak rád pil dlaní), od studánek, kam chodíval pro vodu, když pobýval na loveckých chatách. Na jaře se vrací mnohokrát na stejné místo, aby zobrazil přeměnu zamrzlého, nehybného koryta v prudký potok. Hledá, jak zachytit souhru bystrého proudění a odraženého světla. Přitahují jej vodopády.

Jedna z mých nejživějších vzpomínek je právě ze dne, kdy mě otec vzal sebou fotografovat vodopád v Nefcerce pod Terianským plesem ve Vysokých Tatrách. Bylo mi dvanáct let. Otec opatrně vybíral místo k záběru. Nevedl tam tudy turistický chodník, byli jsme sami. Tu se ozve hluk překotných kroků a volání o pomoc. Z kosodřeviny se vynoří český turista – jeho kamarád se někde výše nebezpečně přiblížil k vodopádu a zřítí se. Leží prý někde hluboko pod námi na břehu těžko přístupné tůně, zjevně v bezvědomí. Bez cizí pomoci se turista k němu nedostane. Otec zaváhal – má mě nechat samotnou? Ale bleskově se rozhodl. Svěřil mi aparát, stativ a tlumok a nařídil mi, abych se nehnula z místa. Vrátil se po několika hodinách, celý dodrásaný. Těžce raněného člověka se jim podařilo dotáhnout na chodník, odkud už se dalo doběhnout pro pomoc (zachráněný však svým zraněním podlehl). Dodnes slyším toho turistu, který se ještě obrátil, když se pustili s otcem dolů po skalách kosodřevinou, a zavolal na mě: „Hory lákají, odměňují, ale taky trestají. Pamatuj si to, děvčátko.“

Vodopády přecházejí v bystřiny a fotograf je sleduje po jejich toku do údolí (jak krásná je v mých vzpomínkách průzračná voda v Bielovodské dolině!) a dále do otevřené krajiny. Řeky „v civilizaci“ dostávají jinou tvářnost, ale oko fotografa pralesa v nich a kolem nich nachází nové nepřeborné motivy. Řeky se mu stávají samostatnými tématy a v jeho díle vznikají nové cykly. Morávka, Moravice, Olešná, Opava ... A samozřejmě Ostravice, řeka jeho dětství v Místku. „Břehy Ostravice, hlavně na pravé straně zpod frýdeckého zámku po splav u Starého Města, byly hustě porostlé vrbinami. Byly to jakési pralesy, o to pěknější, že v nich bylo ještě několik slepých ramen, plných havěti a hmyzu. V těch vrbinách jsme my kluci měli svůj ráj, ‘stany’, ‘skryše’, ‘doupata’, tam jsme si hrávali na nádhernou schovávanou a ovšem řezali proutí na luky a šípy“ (rukopisné vzpomínky). Jsou i soubory fotografií, kde se spojuje téma pralesa s řekou: záběry z lužních pralesů u Lanžhota a na Dunaji (Gabčíkovo 1955, Ostrov kormoránů (1958), z tropického pralesa na kolumbijské řece Tuparro, přítoku Orinoka (1978).

Jedna z těch řek – Odra – se pak stala Jandovi posledním velkým životním tématem. Když se v r. 1960 přestěhoval z Frenštátu pod Radhoštěm do Ostravy, začal k ní soustavně vyjíždět a nepřestal takřka do konce života. Nejel-li v kteroukoli volnou chvíli k Odře, bylo to většinou proto, že měl namířeno jinam, kde mu zrovna přízeň (či nepřízeň) počasí či jiná shoda okolností měla pomoci uskutečnit nějaký dlouho plánovaný záběr. Odru si prostě zamiloval. Byla to vděčná řeka. Snadno se k ní dostával ze svého bydliště v Ostravě-Porubě, a když odešel do důchodu, mohl vyjíždět, kdy se to právě hodilo. Když jsem jako studentka za ním přijížděla z Prahy, často jsme nechávali všeho a vyráželi k Odře, protože zrovna nastala vhodná chvíle pro nějaký snímek, který už leta otci unikal. Vstáváme ráno a podíváme se z okna: mlha, nebo jinovatka! Jede se k Odře, na to a to místo, fotografovat jistou zátočinu, jistý strom ... Pospěš si, právě tak stihneme vlak ... A tak Rudolf Janda postupně důvěrně poznal a ztvárnil úsek Odry mezi Polankou a Suchdolem do nejmenších podrobností ve všech jejích proměnách v prostoru i čase. Zažil přitom různé příhody. Jednou pod ním povolil strmý břeh a on spadl i s aparátem do hlubokého zákrutu řeky se spodními víry. Ačkoli byl dobrý plavec, jen s obtížemi se dostal na břeh; jeho Praktisix byl nenávratně poškozen.

S přechodem od černobílé fotografie k barevným diapositivům pak začaly Jandovi vyvstávat nové motivy, hlavně detailní záběry květů. A řeka začínala znít, až mu splynula s hudbou, jako kdysi prales s poezií. Když promítal svůj cyklus Odry za doprovodu skladeb Leoše Janáčka, dalo

se to považovat za znamení, že jej pocituje jako naplněný. Snad přímo uzavřený? Nikoliv! Stačilo, aby při nejbližší vycházce – „tentokrát opravdu už jen vycházce, bez aparátu“ – někde kvetlo něco, co tam dříve nebylo, aby známé zákoutí se objevilo zahaleno do nové nálady (nikdy nevstupujeme do stejné krajiny), a už byl fotograf znovu ve střehu. „Ještě tam a tam si počkám na jinovatku, na kvetoucí trnku, na tání ... a pak už opravdu s Odrou skončím,“ říkal ještě na sklonku života.

Nebylo možno skončit. Roční období se střídají pokaždé trochu jinak, cykly květu, odkvétání a zrání mají své rozmary. Není dne, kdy by řeka byla stejná jako dne předchozího. Strmé břehy se vymílají, silueta osamělého fotografa se z nich vzdálila. Jak plyne řeka, tak uplynul život. Jandův cyklus Odry nebyl a nemohl být uzavřen. Je to umělecké dílo s otevřeným koncem.

Jarmila Jandová

Chvála zálib Jiný pohled na Rudolfa Jandu

Je zvláštní, jak často jisté volby v životě – i zdánlivě nijak závažné, jako na příklad osobní záliby – mohou nakonec zásadně ovlivnit osudy jiných. Přemýšlím o tom v souvislosti s životním příběhem mého dědečka Rudolfa Jandy i mým vlastním.

U Rudolfa Jandy je jasné, že to, co mu bylo původně osobní zálibou, totiž fotografie, se postupně stalo jeho hlavní životní náplní, která jaksí odsunula stranou i jeho právnické povolání. To samo o sobě není tak překvapivé, protože je to častý jev mezi umělci. Rudolf Janda je dnes uznáván jako fotograf

a povědomí o jeho díle se stále rozšiřuje.

Další záliby tohoto fotografa, méně známé mimo okruh lidí jemu blízkých, však měly značný vliv na osud jiných, mezi nimi i pisatelky těchto řádků. Připomeňme si, že jako gymnazista Rudolf Janda obdržel francouzské státní stipendium, které mu umožnilo absolvovat poslední tři roky gymnazia na lyceu Carnot v Dijonu. Byla to pro něj zásadní zkušenost, na příklad proto, že si tam utvrdil svou zálibu v literatuře, vypěstoval si literární a novinářský sloh, naučil se perfektně francouzsky, studoval i další jazyky (němčinu,

Na Velké Lúce v Martinských holích, 9. 8. 1963.

Rudolf Janda se svým synem Jiřím na jedné z posledních vycházek do Poodří.

angličtinu, samozřejmě latinu) a získal celoživotní zájem o filologii. Velice se věnoval zeměpisu a vášnivě cestoval. A v Dijonu ho také poprvé zaujal fotografický aparát.

Za svých univerzitních studií v Praze, kdy už začal s fotografií, strávil rok ve Španělsku jako domácí učitel synů československého velvyslance. Zase hodně cestoval a četl (přivezl si domů celou knihovnu španělských klasiků) a jazyk ovládl natolik, že nejen francouzsky, ale i španělsky mluvil jako rodilý mluvčí.

Byl také velkým milovníkem hudby. Sám nebyl hudebníkem, i když v mládí hrál na housle a později dlouhá léta na kytaru a krásně zpíval, ale měl pozoruhodné znalosti světové hudby i hudební teorie, hlavně harmonie, oblasti, ve které se stále vzdělával jako samouk, aby víc vnikl do hudby, kterou neustále poslouchal. Tuto vášeň doplňoval hlubokou znalostí lidové písně moravské a slovenské a vůbec východní a jižní slovanské lidové hudby. Sám byl i sběratelem lidových písní. I ze Španělska si přivezl vlastnoruční opisy různých starých písní s překvapivě starobylými texty. Říkala jsem si často, odkud se asi vzala ta dědečkova záliba v hudbě. Dostala jsem prostou odpověď: zdědil ji po rodičích. U nich doma se pořád zpívalo.

Ze všech těch zálib a znalostí mého dědečka, z jeho španělské knihovny a jeho zpěvníků slovanské lidové hudby, zase čerpala moje matka Jarmila Jandová. Od dětství se věnovala hudbě; dědeček snad v ní chtěl vidět muzikanta, kterým se sám nestal a to se mu splnilo, protože se nakonec stala i profesionální houslistkou. Už jako dítěti jí začal předávat své znalosti jazyků a zálibu ve filologii, učil ji anglicky a španělsky, seznamoval ji se španělskými autory a to vše jí přivedlo k filologickým studiím na Karlově univerzitě a posléze k postgraduálnímu studiu v Bogotě. V Kolumbii pak zahájila svou profesionální dráhu jako universitní profesorka literární vědy, redaktorka i jako houslistka.

V Kolumbii jsem se narodila já. Jsem tedy Kolumbijka a moje rodná řeč je španělština. Ovšem nejen v národnosti, ale i v jiných ohledech

to, čím dnes jsem, souvisí s příběhem zálib mého dědečka. Jak se dalo čekat, též jsem studovala hudbu, k čemuž mě povzbuzovali jak on, tak matka. Studium jazyků mi bylo něčím přirozeným, takže kromě španělštiny a češtiny jsem si snadno osvojila angličtinu. A už v útlém dětství jsem se začala spontánně zajímat o literaturu i psát. Je snadné uhodnout, čemu se věnuji dnes: jsem hudebnice, překladatelka, spisovatelka a redaktorka literárních textů. Vzdávám proto chválu zálibám.

Jako fotograf mi dědeček předal pohled na svět, na kterém dnes stavím, to jest pohled umělecký. Když jsem byla malá, využíval každé příležitosti k tomu, aby mě zasvětil do technických tajů fotografie a klíčových vlastností obrazu. Hlavně při mých návštěvách Československa v letech sedmdesátých a osmdesátých jsem s ním mnohokrát byla v jeho milovaných beskydských lesích a na Hukvaldech. Jak jsme tak chodili, vždy s aparátem a stativem, zastavoval se před něčím, co chtěl fotografovat, třeba před stromem, a vysvětloval mi, proč si vybral právě tento záběr mezi tolika jinými, které mohl nabídnout okolní les. Zatímco přestavoval stativ a odhadoval expozici, mluvil o kompozičních důvodech, které činily právě z toho záběru něco cenného. Myslel takto: to, co mám před sebou, není prostě strom, nýbrž obraz. Fotografoval černobíle, aby vyzvedl kompozici proti jiným stránkám obrazu, které svádějí oko, tedy hlavně proti barvě. A jeho poučení bylo jasné: nestisknout spoušť aniž by si člověk důkladně promyslel záběr, jako by každé políčko neexponovaného filmu bylo nenahraditelný poklad.

Nemohu ani dost zdůraznit, jak důležité je dnes toto dědečkovo učení pro mne jakožto spisovatelku. Dává jasnou představu o odpovědnosti, kterou obnáší umělecká tvorba. A fotografický pohled, který umožňuje svým zářím vyhmátnout v každodenním světě skrytou stránku, která může být odhalena jen uměním.

*Zdena Porras
Ze španělštiny přeložila Jarmila Jandová.*

Vzpomínka

Naše pralesy – kniha kterou jsem si kdysi koupil v antikvariátu a do které jsem pak rád nahlížel, to bylo mé první „setkání“ s Rudolfem Jandou. Působivé fotografie lesních interiérů, štíhlé smrky a jedle, zvlněné hřebeny hor i prudké skalnaté srázy a mohutná torza stromových velikánů v horských lesích jsou zachyceny na desítkách pečlivě komponovaných černobílých fotografiích. Knihu jsem jednou někomu půjčil a už ji neviděl. A také mne nenapadlo, že se s Rudolfem Jandou potkám osobně.

Kdy jsem ho viděl poprvé, již nevím, dobře si však vzpomínám na jeho přednášku o cestě do Kolumbie, do pralesů Orinoka, doprovázenou diapozitivy. Byl to zážitek spatřit exotickou krajinu tropů zachycenou okem tak zkušeného fotografa přírody, jakým Rudolf Janda byl.

To byly však vzdálené kraje. Na Odru, jeho fotografickou lásku, došlo až o něco později. V roce 1991 byla zřízena Chráněná krajinná oblast Poodří a na slavnostním zahájení Rudolf Janda promítal své hudbou doprovázené diapásma o ročních obdobích v Poodří.

Pak přišlo pozvání k němu domů. Seděli jsme s kolegy v jeho bytě v přízemí na rohu rušné ostravské ulice, prohlíželi jeho fotografie a pak – jak jinak – přišla řeč na Odru. Fotografoval ji desetiletí a vytvářel tak jakousi obrazovou kroniku řeky, která měla nejen nespornou uměleckou kvalitu, ale i hodnotu dokumentační.

Byli jsme u něj pak ještě několikrát a měli možnost vidět v úplnosti jeho cykly diapozitivů krajiny Poodří. Fotografoval tenkrát, počátkem 90. let, už jen na diapozitivy, ve kterých objevil pro něj nové možnosti barvy. Barva je jistě informace navíc, nabízí mnohé, ale také něco ubírá. „Klouže po povrchu“, říkal mi jednou Janda. Tisíce odstínů šedí na jeho fotografiích jsou i mně bližší.

A také už měl svůj věk, blížila se mu pozvolna devadesátka. Přesto na Odru chodíval stále. Jednou jsem ho potkal ve vlaku. Vracel se z Bohu-

mína, z hraničních meandrů Odry, kterým se tenkrát věnoval. Všiml jsem si ho až když vystupoval v Ostravě. Vystoupil, ale svůj dřevěný stativ zapomněl ve vlaku. Vzal jsem mu jej a předal na nástupišti. Za pár dní se na „ochraně přírody“, jak říkával, zastavil a přinesl mi jako poděkování fotografii.

Nevím to už jistě, ale myslím, že naposledy jsem byl s fotografujícím právníkem doktorem Jandou, nebo spíš fotografem s právnickým vzděláním, v květnu 1995.

A stálo to za to. Dělávali jsme tenkrát vícedenní plavby Odrou na gumových člunech z Jeseníku nad Odrou až do Ostravy. Oblíbená putování organizovala RNDr. Šárka Neuschlová a na jarní plavbu přizvala i Rudolfa Jandu. Jel ve člunu s Alenou Malíkovou a se mnou a myslím, že viděl Odru úplně novými očima. Pohled na vysoké hlinité břehy, šterkové náplavy, odhalené kořeny vrb, prostě řeku zevnitř, byl pro něj něčím objevným. Fotografoval a vyprávěl: o svých začátcích v Dijonu, o cestách do Jižní Ameriky i jinam. Jeli jsme pomalu řekou až do odpoledních hodin. V Petřvaldíku náš denní úsek končil, Janda poděkoval, rozloučil se a vydal se pěšky do Petřvaldu na autobus.

Jeho snímky z plavby jsem již neviděl ...

Zato jsem si v antikvariátu znovu koupil knihu Naše pralesy a založil do ní jeho fotografie za „zachráněný stativ“.

Radim Jarošek

Na loukách u Studénky, 24. 6. 1961.

Zimní Odra v protisvětle, 24. 12. 1963.

Odra v zimním hávu u Polanky, 24. 12. 1963.

Vánoční nálada na loukách u Polanky, 24. 12. 1963.

Na Odře končí zima, ledové kry mezi Polankou a Starou Bělou, 10. 3. 1963.

Rozlivy patří k Odře, u Jistebniku 3. 6. 1962.

Řeka se zakusuje do břehů, 2. 5. 1975.

Bujná pobřežní vegetace, 2. 5. 1975.

Staré vrby jsou fotogenické, 2. 5. 1975.

Jarní rozlív, 14. 4. 1963.

Slunce na vodní hladině, r. 1967.

Říční ostrůvek u Proskovic, 20. 2. 1966.

Členité řečiště mezi Jistebníkem a Polankou, 26. 8. 1962.

Rybář, 20. 10. 1963.

Letní Odra pod Jistebníkem, 26. 8. 1962.

Česneky medvědí prozáří přtmi lužního lesa, Horní Polanský les, r. 1975.